

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

תיקים אזרחיים בעלי השלכות רוחב וחשיבות משפטית למדינה שטופלו במחלקה האזרחית
שניתנו בהם פסקי דין עד ליום 4 ינואר, 2022 (ב' שבט, תשפ"ב)

התיקים בקליפת אגוז

א. מנהלי:

רע"א 7880/15 אמנון בן משה נ' עיריית תל אביב-יפו
התקבלה עמדת היועץ המשפטי לממשלה ונפסק, כי גביית כספים ל"קרן חניה" מכוח הוראותיה של תכנית מתאר בעניין חניה היא חוקית. נפסק כך, בין היתר, לאור התכלית הראויה בדבר הצורך לפתור את מצוקת החניה בערים באופן המביא בחשבון נסיבות תכנוניות פרטיקולריות (ויותר הנסיבות המפורטות בפסק הדין).

1. רע"א 6607/19 מדינת ישראל - משטרת ישראל נ' מוטי יעקובוב
בית המשפט קבע כי תביעה כספית בגין פיטורין של שוטר היא תקיפה ישירה של המעשה המנהלי עצמו (הפיטורין) ולא תקיפה עקיפה. ככזו, הדיון לא יכול להתקיים בבית משפט השלום כעניין שבגררא. הסוגיה המנהלית הנוגעת לגיוסו למשטרה, השמתו בתפקיד ולבסוף פיטוריו מן השירות, היא לב ליבה של תובענת המשיב, וממנה צמחה תביעתו של המשיב לסעד כספי. לכן היה עליו להביא סוגיה זו לפתחו של בית המשפט לעניינים מנהליים ולא לבית המשפט האזרחי. השיקול בדבר פיצול הדיון שעשוי להתעורר לא יכול לגבור על כוונת המחוקק שעניינים אלו ידונו בפני ערכאה מנהלית.

דנ"א 4960/18 שולמית זליגמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ
בדיון הנוסף נהפכה ההלכה אשר קבעה כי ככול ועמדת המאסדר בעניין הפירוש שיש ליתן להוראה או הנחיה שהוציא במסגרת תפקידו מתיישבת עם לשון ההוראה או ההנחיה, הרי שברירת המחדל תהיה לאמצה, למעט במקרים קיימים טעמים כבדי משקל. בדיון הנוסף עמדת הרוב היתה כי יש להשיב על כנה את ההלכה שהייתה קיימת לפני פסק הדין מושא הדיון הנוסף, לפיה יש להטות אוזן לפרשנות המאסדר, אך המשקל שיינתן לעמדתו ייבחן לפי נסיבות המקרה.

2. ע"א 8956/17 ד"ר אחמד מנסור נ' המועצה המקומית כוכב יאיר צור יגאל

בית המשפט העליון פסק כי החלטת הרשות המקומית לעניין מכירת מנוי למרכז ספורט העדיפה מעבר למידה הנדרשת את תושבי המקום על פני מי שאינם תושבי המקום. עוד נקבע שההחלטה התקבלה ללא תשתית עובדתית מספקת ומבלי שנשקלו כלל השיקולים הרלוונטיים לעניין. פסק הדין אימץ את השיקולים שפורטו בעמדת היועץ המשפטי לממשלה באשר לשאלה מתי ניתן להבחין בין תושבי המקום לתושבים שאינם תושבי המקום לעניין השימוש במשאב מקומי ספציפי. נקבע שעל הרשות המקומית לקבל החלטה חדשה על בסיס תשתית עובדתית רלוונטית וקונקרטית ולאחר שתדון במכלול השיקולים הרלוונטיים לעניין.

ע"א 7921/19 מרדכי קוגל נ' האפוטרופוס לנכסי נפקדים
נדחה ערעור המערערים והתקבל ערעור שכנגד מטעם המדינה. נקבע שאין סמכות לערכאה אזרחית להורות לאפוטרופוס לנכסי נפקדים לקיים דיון בוועדה בבקשת שחרור נכס נפקד שכן הסירוב לדון

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

בבקשת שחרור (מטעם רוכשים נטענים של המקרקעין) מוגדר כהחלטה מנהלית ומאחר שמדובר בתקיפה ישירה של סירוב האפוטרופוס לדון בעניין, ולא בתקיפה עקיפה של ההחלטה המנהלית.

3. ע"א 999/20 עיריית תל אביב נ' עו"ד עוז עמית - מנהל מיוחד לבדיקות חוב בית המשפט קיבל את עמדת היועץ המשפטי לממשלה וקבע כי, "תביעות החוב שהגישה העירייה מהוות המשך טבעי של הליכי הגבייה המינהליים שננקטו עד לאותה שעה. אלא שמעתה ואילך הם מתנהלים במסגרת הליכי חדלות פירעון". מדובר בהחרגה מהלכת פרידמן אשר קבעה כי אין בכוחם של הליכי גבייה מינהליים שנקטה רשות מינהלית כדי לעצור את מרוץ ההתיישנות בהליך אזרחי.

4. ע"א 1155/20 יצחק עיני נ' מרדכי שאול

פסק דין דן בעמותה שניהלה את בית הכנסת סולם יעקב, והשאלה שעמדה במרכזו היתה האם לעמותה מסור שיקול דעת לגבי קבלת חברים אליה מקום בו לא נקבעו תנאים לחברות בתקנון העמותה? ואם כן – מה היקפו של שיקול דעת זה? בית המשפט העליון אימץ בשינויים מסוימים את עמדת היועץ ופסק כי לעמותה נתון שיקול דעת בבחינת בקשות הצטרפות אליה והתווה את אמות המידה להפעלת שיקול דעת זה. נפסק כי שני פרמטרים מרכזיים משפיעים על היקף שיקול דעתה של עמותה בדחיית בקשות חברות, ובהתאם על היקף הביקורת השיפוטית על החלטותיה בעניין זה: האחד, התנאים הקבועים בתקנון העמותה לעניין קבלת חברים. קביעת תנאים בתקנון עשויה להרחיב את שיקול הדעת של העמותה כך שתקום חזקת חוקיות להחלטה לדחות קבלת אדם שאינו עומד בהם; השני, לעמותה פרטית שיקול דעת רחב יותר לדחות בקשות הצטרפות אליה לעומת עמותה שהיא גוף דו-מהותי או בעלת מאפיינים ציבוריים.

ב. חוזים וחובים:

ע"א 6552/15 עיריית קרית מוצקין נ' רשות מקרקעי ישראל טענת העירייה כי עליה לשלם דמי חכירה בסכום של 12 ₪ לשנה כאמור בחוזה הפיתוח נדחתה, וזאת מכיוון שהנכס לא הופעל כמרכז נופש ציבורי כפי שהוגדר בחוזה אלא כעסק פרטי למטרות רווח. נדחתה טענת העירייה כי רשות מקרקעי ישראל מנועה בשל שיהוי או התיישנות מלפעול לגביית דמי החכירה שאותם דרשה.

5. ע"א 883-18 אסף עסיס ו-14 אח' נ' משרד הפנים

היתר להעסקת עובדים זרים שניתן למערערים הוא אקט שלטוני שאין מקום לבחון אותו לפי אמות המידה של הבטחה שלטונית. נקבע כי בדיון נדחתה תביעת המערערים לחייב את המדינה בפיצויים בגין היעדר אפשרות לממש את המכסה שנקבה בהיתר שכן אין מקום לראות את המדינה כמי שחבה באחריות לספק עובדים זרים או לאפשר כניסתם של עובדים זרים בהתאם להיתר שניתן.

ע"א 8761/17 מדינת ישראל נ' מפעלי תחנות בע"מ הערעור של המדינה התקבל. נקבע כי אמנם היה למפעלי תחנות בע"מ 'רישיון מכללא' לשימוש בשטח נושא הערעור, אך מאז שנת 1999, המועד שבו רשות מקרקעי ישראל שלחו דרישה לסילוק מהמקרקעין ודרישה לתשלום דמי שימוש ראויים, חדל הרישיון מכללא מלהתקיים.

6. [בר"מ 1245/15 הוועדה המקומית לתכנון ולבניה גבעתיים נ' נוה שוסטר בע"מ](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נקבע כי למרות שבמועד החתימה על הסכם הפשרה, הסכמת הצדדים בעניין מתן פטור מתשלום היטל השבחה לבעל חוזה פיתוח היתה כדין ובהתאם להלכת קנית, הרי שלאור שינוי ההלכה בפסק דין בר יהודה, לפיו גם בעל הסכם פיתוח חב בתשלום היטל השבחה, הפכה ההסכמה הנ"ל לבלתי חוקית וזאת לנוכח החלטה הרטרואקטיבית של הלכת בר יהודה. עם זאת, בשל חלוף הזמן והעובדה שהסכם הפשרה הפך ל"מעשה עשוי", יש לקיים את החוזה ולבצע השלמת ביצוע חיוביהם של הצדדים על-פי הסכם הפשרה.

ע"א 979/17 סלע חברה למוצרי בטון בע"מ נ' רשות מקרקעי ישראל
פסק הדין דן בשאלה האם אישור ועדת הפטור היא תנאי מקדים להשתכללות החוזית או תנאי מתלה לחוזה שכבר נכרת. נקבע כי אישור ועדת הפטור הוא תנאי להשתכללות העסקה ולכן העסקה לא התגבשה.

לעניין חובת תום הלב במשא ומתן נקבע כי אמנם לא ניתן אישור ועדת הפטור לעסקה אך דרישתה להעלות את שיעור דמי השימוש ביחס לסכום שנדרש על ידי הנהלת רמ"י לאישור העסקה וזאת לאחר סיום המשא ומתן בין הצדדים מעוררת קושי רב בהיותה שינוי לא מבוטל "בדקה ה-90". זאת על אף שנקבע כי ועדת הפטור לא העלתה תנאי חדש או מפתיע שכן כבר מתחילת המשא ומתן רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) הציבה את דרישתה לתשלום דמי שימוש כתנאי לאישור העסקה. בנוסף קבע בית המשפט כי ספק "אם הוועדה רשאית לקבוע תנאים שהם במישור העסקי בין הצדדים, ובפרט לאחר שתנאים אלו כבר נדונו ולמעשה התגבשו במשא ומתן".

7. ע"א 8331/17 רשות מקרקעי ישראל נ' שאול באטה

נקבע בדעת רוב, כי במקרה שבו הוענקו בפטור ממכרז זכויות שימוש מוגבלות במקרקעין, ביחס לכלל אפשרויות השימוש לפי התב"ע, יש לאמוד את מלוא שווי הזכויות במקרקעין לפי מחיר הקרקע אילו הייתה מוצעת במכרז פומבי; דעת המיעוט סברה כי ראוי לקבוע את מחיר הזכויות במקרקעין בהתאם לשווי הזכויות שהוענקו בפועל.

8. ע"א 7951/19 גוטיב - החברה להפצת גז טבעי נ' מדינת ישראל

טענת המערערת כי בהיותה ספק גז ולא בעל רישיון חדש, על המדינה לשלם לה עבור מתקני הגז שהקימה נדחתה. בית המשפט העליון קיבל את עמדת המדינה וקבע כי לפי חוק משק הגז הטבעי, תשס"ב-2002, המדינה הייתה רשאית ליטול את מתקני הגז שהקימה המערערת ללא תמורה, בתום תקופת הרישיון שניתן לה. נקבע כי ההסדר בסעיף 21 חל גם על רישיון של עסק קיים.

9. ע"א 8422/17 מדינת ישראל - משרד התחבורה נ' המועצה הלאומית למניעת תאונות דרכים

הערעור נגע להחלטת המדינה לשנות מדיניותה ביחס לצורך בקורסי נהיגה מונעת לאחר שפרסמה מכרז לזכיין להעברת קורסים אלה. במסגרת התביעה נטען כי על המדינה לפצות את התובעת בפיצויי קיום בגין הפרת חוזה ופיצויים בגין אי הגילוי על השינוי הצפוי שהיה ידוע למדינה כבר במועד פרסום המכרז. פסק הדין דחה (בדעת רוב) את הערעור מטעם המדינה וקבע כי יש לחייב את משרד התחבורה בפיצויים בגין חוסר תום לב. דעת הרוב קבעה שיש לנקוט גמישות בקביעת קשר סיבתי בגדרי סעיף 39 לחוק החוזים, בין הפרת חובת תום הלב לבין הנזק, וכי הפיצויים נועדו להעמיד את המשיבה במצב בו הייתה לו קיום החוזה לפי ציפיותיה הסבירות במועד החתימה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

10. [ע"א 5566/18 עזבון המנוח סמי שמעון ז"ל נ' רשות מקרקעי ישראל](#)

בית המשפט העליון פסק כי לא ניתנה למערערים, שרכשו את מניותיה של חברת יכין חקל, הבטחה מינהלית שלפיה חוזי החכירה שנחתמו בין חברת יכין חקל למשיבה, יוארכו (אחרי חכירה של 49 שנים) "באותם תנאים" של חוזי החכירה המקוריים, קרי ללא תניות שינוי ייעוד. השאלה שנבחנה היתה האם החכירה בתקופה השנייה תהיה כפופה לתניית שינוי יעוד, כפי שנקבעה בהחלטה מס' 1 של מועצת מקרקעי ישראל. נפסק כי גם לו ניתנה הבטחה, היא ניתנה בחוסר סמכות והיא אינה יכולה לגבור על סעיף 5(ב) לחוק נכסי המדינה, לפיו נדרש אישור מועצת מקרקעי ישראל.

11. [דנ"א 5325/19 הכשרה חברה לביטוח בע"מ נ' אבי פיקאלי](#)

שאלה של פרשנות חוק חוזה ביטוח. בדיון הנוסף נהפך פסק הדין בערעור ונקבע בדעת רוב, כי כאשר פוליסת ביטוח הרכב (מקיף או צד ג') כוללת מגבלת גיל לנהג, ובעל הרכב מאפשר לאדם שאינו עומד במגבלת הגיל לנהוג ברכב ובמהלך הנהיגה נגרם נזק לרכב או לרכב אחר, לא יוענק פיצוי בגין הנזק שנגרם. מצב דברים זה מהווה חריגה מהסיכון המוסכם בפוליסה, ואין מדובר במצב של "החמרת סיכון", המקנה פיצויים חלקיים לפי הסדר הפיצוי היחסי הקיים בחוק חוזה ביטוח, תשמ"א-1981.

12. [ע"א 6944/19 שרביב בע"מ נ' מינהל מקרקעי ישראל](#)

בית המשפט קיבל באופן חלקי את הערעור של שרביב, חברה שזכתה במכרז בחיפה לבניית שיכונים ציבוריים, אך לא עמדה בלוח הזמנים אליה התחייבה. התביעה הוגשה על ידי שרביב בטענה לעיכוב במימוש זכייתה לאור העובדה שלא גולה לה במסגרת המכרז כי הקרקע רשומה על שם שיכון עובדים ולא על שם המדינה. נקבע כי המערערת לא נמנעה מזירוז ההליכים באופן מכוון אך היתה יכולה לפנות לחברת שיכון עובדים בבקשה לחתום על היתר הבניה. לפיכך, המערערת חויבה באשם תורם של 50%, כאשר יתר האחריות חולקה בין המדינה לעירייה.

13. [ע"א 2642/19 מועצה מקומית הר אדר נ' מרכז קניות דוד ויונתן בע"מ](#)

נקבע שהמידע שנמסר למציעים במכרז הציבורי שפרסם הממונה על רכוש ממשלתי ונטוש באזור יהודה ושומרון (להלן: הממונה) היה חסר באופן שמקים אחריות לממונה. אי הגילוי נגע לקיומה של תשתית צנרת תת-קרקעית המחייבת פינוי יקר לצורך קבלת היתר להקמת מרכז מסחרי. הערעורים התקבלו באופן חלקי לעניין היקפו של הנזק שנגרם בגין מצג השווא הרשלני וחלוקת האחריות בין הצדדים.

14. [ע"א 6213/19 יהושוע קול נ' רשות מקרקעי ישראל](#)

פסק הדין הכיר בזכותה של רשות מקרקעי ישראל לבטל הקצאת נחלה אם לא התקיימה מטרת ההקצאה (הקמת יחידות מגורים ומגורים בהן, ניצול הקרקע בעיקר לצורכי חקלאות והקמת מבנים משקיים ושימוש בהם למטרה חקלאית). זאת לאחר שהנחלה הוקצתה ללא מכרז בתחילת שנות התשעים כדי שיהיו בעלי זכות של "בר רשות" בהתאם להסכם המשולש, אולם מחזיקי הנחלה לא מילאו אחר ההסכם ולא יישבו את המגרש, לא בנו בו את ביתם והעמידו אותו שומם עשרות שנים.

15. [ע"א 1630/18 ביג-גיבורי ישראל בע"מ נ' רשות מקרקעי ישראל](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נקבע כי יש ללמוד על מטרת החכירה ממכלול שרשרת ההסכמים והמסמכים הנוגעים לנכס, כמו גם מייעודו התכנוני של הנכס ומהתנהלות הצדדים לאורך השנים בקשר עם הנכס. נלמד מכך כי ייעודו התכנוני של הנכס – כמו גם ייעודו ההסכמי – הוא לתעשייה וכי המערערת הייתה מודעת לכך. עוד נפסק כי מחדלי הרשות אינם מעידים על הסכמה מכללא לוותר על דמי שימוש או על הסכמה להחזקה או שימוש במקרקעי ציבור.

16. [ע"א 2167/16 סנאפי נ' אוניפארם בע"מ](#)

בית המשפט פסק כי הטעיה מכוונת על ידי מבקש פטנט בהליך בחינת הפטנט יכולה להצמיח למתחרים עילה לתביעת רווחיה של החברה שהטעתה את הרשם. על פסק הדין הוגשה לאחרונה בקשה לדיון נוסף על ידי סאנופי ועל ידי היועץ המשפטי לממשלה.

ג. חדלות פרעון:

17. [ע"א 5033/18 קרן מקפת מרכז לפנסיה ותגמולים א.ש. בע"מ נ' רון לוי](#)

על כספי פיצויי פיטורים שאינם צבורים בקרנות פנסיה ותיקות, חל סעיף 185(א) רישא לפקודת פשיטת הרגל, כך שניתן להעבירם לנאמן בכפוף לאישור בית משפט של פשיטת רגל; מאידך, על כספי פיצויי פיטורים הצבורים בקרנות פנסיה ותיקות חל סעיף 185(א) סיפא לפקודת פשיטת הרגל כך שלא ניתן כלל להורות על העברת כספי הפיצויים הצבורים בהן לנאמן; כספי פיצויי הפיטורים של משיב 1-החייב, צבורים בקרן פנסיה ותיקה וטרם הגיע מועד תשלומם כקצבה, ומשכך לא ניתן להורות על העברתם לנאמן.

18. [ע"א 8416/19 שלמה נס נ' מדינת ישראל](#)

המערערים, מפרקי חברת אגרקסקו, הגישו לבימ"ש תביעה לסעד הצהרתי נגד המשיבות, שהחזיקו במניות החברה סמוך לפירוקה, להרים את מסך ההתאגדות בין החברה למשיבות, ולקבוע כי הן אחראיות, ביחד ולחוד, לכל יתרת חובות או התחייבויות החברה. בית המשפט פסק כי למשיבות לא קמה טענת התיישנות נגד הפעלת המנגנון של הרמת מסך ביחס לתביעות חוב שטרם התיישנו, ולכן לא היה מקום לדחות חלק מהתביעה על הסף מטעמי התיישנות. נקבע גם, כי מאחר שמדובר בהליך הצהרתי מקדמי שאיננו מאפשר עדיין זכיה בסעדים כספיים, האגרה תהיה לפי סעיף 3(1) לתקנות בתי המשפט (אגרות).

ד. תובענות ייצוגיות:

19. [ע"מ 2748/15 מי אביבים נ' עדי ליבוביץ](#)

בית המשפט קבע כי הדין מתיר לרשות מנהלית לגבות מן החייב את שכר העובדים שטיפלו באופן ישיר בגביית החוב וזאת בגדר ההוצאות הישירות שהיו לרשות הכרוכות בהפעלת אמצעי אכיפה. כמו כן, התקבלה עמדת היועץ בנוגע לתחולת סעיף 20 לחוק תובענות ייצוגיות על רשויות ציבוריות, בנוגע לכספים של חברי קבוצה שלא אותרו.

20. [דנ"מ 5519/15 יוסף אחמד יונס נ' מי הגליל תאגיד המים והביוב האזורי בע"מ](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נקבע בדעת רוב כי אין חובת פנייה מוקדמת לרשות טרם נקיטת הליך נגדה לפי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות. עוד נקבע כי אין סמכות לבית המשפט לחייב רשות בתשלום שכ"ט בגין פניה מוקדמת שנענתה לפני הגשת התביעה. כן נקבע, שתביעה ייצוגית נגד תאגידי מים תוגש על פי פרט 1 ולא תעמוד לתאגידים זכות לדחילה או לצמצום תקופת ההשבה.

21. [ע"מ 4784/19 גיא הרינג נ' משרד המשפטים - רשות האכיפה והגביה](#)

נפסק כי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006, מוגבל לתשלומים הנכנסים לקופתה של הרשות למימון פעולותיה, וכי תשלומים הנגבים עבור הפרט, כגון תשלומים בהוצאה לפועל, אינם באים בגדרו.

22. [רע"א 2298/19 פיניצבסקי נ' הנסיד מפעל לייצור טחינה בע"מ](#)

בית המשפט קבע אמות מידה עקרוניות לדחייה על הסף של הסדר פשרה בתובענה ייצוגית טרם פרסומו. עוד נקבע בפסק הדין, כי אין לקבוע כלל השולל באופן קטגורי אישור תובענות ייצוגיות כאשר מדובר במחדל שנוצר ברשלנות ולא באופן מכוון או כאשר המחדל תוקן בדיעבד. במקרה הקונקרטי התקבלה בקשת רשות הערעור נגד פסק דין מחוזי שדחה הסדר פשרה בתובענה ייצוגית על הסף מחמת היעדר עילה.

23. [רע"א 2296/19 Tecumseh Products Company נ' זילברברג ואח'](#)

פסק הדין אימץ את עמדת היועץ, שבמסגרתה הוצע לבחון האם לאשר הסדר פשרה בתובענה ייצוגית, לפי הנסיבות העדכניות ששררו במועד מתן ההחלטה ולא לפי הנסיבות ששררו בעת הגשת ההסדר לבית המשפט. מכאן שאין לאשר הסדר שחנזה להיות ראוי במועד הגשתו, ככל שמאוחר יותר, בעת מתן ההחלטה, ההסדר אינו מיטיב עם חברי הקבוצה. זאת, בהתאם להוראות סעיף 19 לחוק תובענות ייצוגיות, לתכליות החוק, ולתפקידו החשוב של בית המשפט בבחינה קפדנית של הסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות, לאור בעיית הנציג. עוד נקבע בפסק הדין שהסדר פשרה בתובענה ייצוגית נעדר תוקף משפטי טרם אישורו על ידי בית המשפט ולכן שינוי ההסדר טרם האישור, אינו עולה כדי הפרת חוזה.

ה. **נזיקין:**

24. [ע"א 9480/17 מדינת ישראל, המשרד לביטחון פנים נ' דנבר צבעים וציפויים 2002 בע"מ](#)

בית המשפט קיבל את הערעורים שהוגשו, ופסק כי, הרשות הארצית לביטחון והצלה אינה אחראית בנזיקין כלפי המשיבים בגין נזקי אש שחילתה את מפעלם, בקובעו כי צוות הכיבוי שהגיע ראשון לזירה לא התרשל במילוי תפקידו. לפיכך בוטל פסק הדין בו חויבו הרשות, וחברת הביטוח שביטחה אותה, לפצות את המשיבים בפיצוי כספי. בית המשפט עמד על אופן החלת סטנדרט הזהירות ובחינת התנהלות כבאים "בזמן אמת", בציינו כי בחינת התנהלות של כל נתבע לעולם נעשית לפי נסיבות המקרה ולא בחכמה שבדיעבד.

25. [ע"א 4431/17 פלוני נ' פלוני](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בית המשפט אימץ את עמדת היועץ המשפטי לממשלה וקבע כי אין לראות את תכנית שירותי בריאות נוספים (שב"ן) של קופות החולים, המכונה "ביטוח בריאות משלים", כחווה ביטוח לצורך ס'86 לפקנ"ז. לפיכך, במסגרת פסיקת הפיצוי הנזיקי, יש לנכות מסכום הפיצוי את שווי ההטבות הניתנות לניזוק מכוח חברותו בתכנית ביטוח משלים. הכרעה זו התקבלה באמצעות שימוש בדוקטרינת הקטנת הנזק אשר התחולה שלה במקרה הספציפי היתה נתונה במחלוקת בין שופטי ההרכב.

26. [רע"א 1239/19 יואל שאול נ' חברת ניידלי תקשורת בע"מ](#)

נקבע כי ניתן להגיש תביעה נגד אדם שביצע "שיתוף" (Share) לפוסט אחר בפייסבוק שיש בו לשון הרע – בשונה ממי שסימן "לייק" (Like), שאותו לא ניתן יהיה לתבוע בגין לשון הרע לפי חוק איסור לשון הרע. לצד זאת, הודגש כי ההגנות וההקלות הקבועות בחוק איסור לשון הרע יחולו בשים לב לחשש מפני "תביעות השתקה" וכדי למנוע "אפקט מצנן" משמעותי ובלתי רצוי על השיח החופשי ברשתות החברתיות, לצד ההגנה הנדרשת על הזכות לשם טוב.

27. [ע"א 8209/19 ד"ר רוברט דויטש נ' מדינת ישראל - רשות העתיקות](#)

תביעה אזרחית לפיצויים בעקבות זיכוי מחמת התיישנות. בית המשפט העליון קבע כי השאלה שעל בית המשפט להציב בפניו היא אם גורמי המשטרה או הפרקליטות פעלו באופן סביר. שאלה זו יש לבחון על רקע המידע שעמד בפני הגורמים הרלוונטיים בעת החקירה ועובר להגשת כתב האישום, בהינתן "הערפל הנלווה באופן אינהרנטי לחקירה המשטרתית" (עניין חמד, בפסקה 53). גם אם גורמי החקירה והתביעה טעו בהערכת משקלן ומהימנותן של הראיות, הרי שבית המשפט העליון עמד בעבר על כך שלא כל טעות שנעשתה ב"זמן אמת" על ידי המשטרה מהווה הפרה של חובת זהירות או התרשלות. אין לבחון את הדברים "בחכמה שבדיעבד". הערעור נדחה.

28. [רע"א 3065/21 מדינת ישראל נ' עזבון המנוח יוסף סאמי יוסף שואמרה](#)

נפסק כי לפי סעיף 5(ב) לחוק הנזיקים האזרחיים, ככל שנטענת טענה מקדמית לסיווג פעולה כ"פעולה מלחמתית", על בית המשפט לדון בה ללא דיחוי, לרבות במקרים בהם נדרשת בחינת ראיות לצורך כך.

29. [רע"א 7451/19 עזבון המנוח גבריאל אסולין ז"ל נ' וליד דרויש](#)

נקבע בדעת רוב של כב' השופטים עמית ומינץ (מנימוקים שונים) כי אופניים חשמליים **אינם** רכב מנועי, כנגד דעתה החולקת של כב' השופטת ברק-ארז. כב' השופט עמית השתית את מסקנתו על שיקולי מדיניות ואילו הש' מינץ וברק-ארז נסמכו על לשון החוק (והגיעו לתוצאות שונות). השופטים לא הבחינו לעניין זה בין אופניים חשמליים תקינים ללא תקינים. כל השופטים קראו למחוקק ולרגולטור להתערב ולהסדיר את התחום, אם באמצעות תיקון חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים תשל"ה-1975 (להלן "חוק הפיצויים") ואם באמצעות הסדרת תחום ביטוח לאופניים חשמליים.

30. [רע"א 8073/19 דוד אבגיל ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי שואה במשרד האוצר](#)

נקבע, כי יהודי מרוקו אינם זכאים לתגמולים חודשיים לפי חוק נכי רדיפות הנאצים. השופט אלרון, בדעת יחיד, הביע את עמדתו, שבמקרים אחרים שיעסקו באוכלוסיות אחרות, אם יוכח קשר סיבתי

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בין גרמניה לבין הרדיפות, ניתן יהיה לוותר על הדרישה הטריטוריאלית לרדיפה בשטח הרייך השלישי (אולם הוא הסכים שבעניין יהודי מרוקו לא התקיים קשר סיבתי זה).

31. [ע"א 8124/18 יורשי המנוח אלקנה ביישיץ נ' יעקב ז'רט](#)

בית המשפט ביטל חיוב נזיקי של עורכי דין שייצגו מוכר מתחזה בעסקת מקרקעין.

עו"ד הוא 'מונע נזק' יעיל וזול, אך לא ניתן להטיל עליו חובה אבסולוטית למנוע נזק. עו"ד אינו בלש או חוקר פרטי. לא עומדים לרשותו אמצעים טכניים מיוחדים לגילוי מעשי זיוף והתחזות. בהיעדר "סימני התראה" שהיו צריכים לעורר את חשדו, לא ניתן להטיל עליו אחריות מוחלטת למנוע נזק. נקבע כי הטלת חובה על עוה"ד לדרוש ולחקור את לקוחו ולאמת כל הצהרה ודיבור שנמסרו על ידו, כרמאי בפוטנציה, היא בבחינת גזירה שציבור עוה"ד אינו יכול לעמוד בה.

32. [ע"א 220/19 עזבון המנוחה ביסאן אבו אלעיש ז"ל נ' משרד הביטחון](#)

מקרה של מוות של אחייניתו ושלוש בנותיו של ד"ר עז אלדין אבו אלעיש בשלהי מבצע "עופרת יצוקה" לאחר שטנק של צה"ל ירה שני פגזים לעבר ביתו. בפסק הדין נקבע כי המקרה דנן נכנס להגדרת המונח "פעולה מלחמתית" שבחוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), ולכן אין המדינה אחראית בגינו בנזיקין.

ה.1. קצין תגמולים:

33. [רע"א 4899/18 מדינת ישראל קצין התגמולים באגף השיקום, משרד הביטחון נ' פלוני](#)

בית המשפט, בדעת רוב, פסק בניגוד לעמדת המדינה כי לא ניתן להגיש בקשת רשות ערעור על החלטת ביניים של ועדת הערעורים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט-1959. ניתן לערער בזכות רק על החלטה סופית של ועדת הערעורים, כשהערעור נסוב על סוגיה משפטית.

34. [רע"א 2652/19 פלוני נ' מדינת ישראל - קצין התגמולים](#)

בית המשפט קבע כי די בקביעה כי המבקש נדבק במחלה בבסיס הצבאי כדי להוכיח כי המחלה נגרמה למבקש עקב השירות, ולא רק תוך כדי השירות, לשם הגדרת קשר סיבתי זה. נקבע כי אין צורך להצביע על מחדל מצד הצבא, על עניין שקשור באופן מהותי לצבא או על אלמנט ייחודי או אירוע חריג בשירותו הצבאי של המבקש שהובילו להידבקות של המבקש במחלה. אמנם המבקש יכול היה להידבק במחלה ויראלית שאינה ייחודית לשירותו גם מחוץ לצבא, אך משנקבע כי הוא נדבק בצבא, יש להכיר בו כנכה צה"ל.

ו. מקרקעין:

35. [ע"א 9838/16 רשות מקרקעי ישראל נ' נהורא מעליא בע"מ](#)

נקבע כי רשות מקרקעי ישראל רשאית, ככלל (בכפוף לחריגים), להתנות הסכמתה להעברת זכות חכירה, בתשלום דמי חכירה מהעבר, במסגרת הליכי כינוס נכסים ומימוש משכון "יחידניים". לפי דעת הרוב, במקרה דנן, חובות דמי החכירה מהעבר הועברו ממפעלי נייר לנהורא מעליא והאחרונה חבה בהם.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

36. [ע"א 7668/18 ו-בג"ץ 953/11 עבד אלפתאח סאלחה נ' שר הביטחון](#)

נפסק, בדעת רוב, כי לא ניתן להחיל על היישוב מצפה כרמים את סעיף 5 לצו בדבר רכוש ממשלתי (יהודה ושומרון) (מס' 59), שהוא הסדר של מעין תקנת שוק. מצפה כרמים, לפי פסק הדין, איננו נכלל בשטח 'צו תפיסה', ולפיכך הממונה מכוח הצו לא יכול היה להקצות את החלקות הנדונות להסתדרות הציונית, והיא לא היתה יכולה לאפשר התקשרות עם המתיישבים בהסכמי בר-רשות ביחס לחלקות אלו.

37. [רע"א 2575/18 יעקבסון נ' לוין](#)

בהתאם לעמדת היועץ המשפטי לממשלה שהוגשה בעניין, נפסק כי לשון סעיף 59(ב) לחוק המקרקעין, תכליתו וההיסטוריה החקיקתית שלו, מביאים לכדי מסקנה כי אין למפקח סמכות ליתן הוראות בדבר הצמדה של חלקים מסוימים מהרכוש המשותף לדירות מסוימות, אולם יש לו סמכות ליתן הוראות בדבר הפרדה של הניהול וההחזקה ברכוש המשותף.

38. [ע"א 3296/19 עזבון המנוח סעד דין אחמד ג'אבר ז"ל נ' רשות הפיתוח רשות מקרקעי ישראל](#)

בפסק הדין קבע כב' השופט עמית כי מיום חקיקת חוד יסוד מקרקעי ישראל, אין עוד התיישנות רוכשת במקרקעי המדינה מכוח סעיף 51 לפקודת הסדר זכויות במקרקעין [נוסח חדש], התשכ"ט-1969 (להלן: פקודת ההסדר), וכי ניתן לקבל זכות בעלות מדרך של התיישנות רוכשת רק מכוח סעיף 78 לחוק הקרקעות העותמני (כב' השופט עמית החיל את הלכת שיבלי על סעיף 51 לפקודת ההסדר).

39. [ע"א 6913/19 ניצני אריאל בע"מ נ' עיריית אריאל ואח'](#)

נקבע שתביעה אזרחית בנושא המצוי בתקנון המועצות המקומיות (יהודה ושומרון), התשמ"א-1981, ובנספחיו, יכולה להתברר בפני הערכאה האזרחית הרלוונטית בישראל. כן נקבע שלבית המשפט לעניינים מקומיים באזור אין סמכות ייחודית לגבי תביעות אלו, כאשר השופטים הסכימו כי התביעה נושא הערעור היא תביעה אזרחית, אם כי לא מאותם נימוקים.

ז. משפחה ומעמד אישי:

40. [בע"מ 6046/18 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית](#)

בית המשפט נצמד לכלל שנקבע ב"הלכת פלונית" (בע"מ 7141/15) בנוגע לשימוש בזרע של מנוח להפריית אישה שלא הייתה בת זוגו במועד פטירתו. הכלל המנחה הוא שיש להתחקות אחר רצונו המשווער של המנוח. קיימת חזקה הניתנת לסתירה לפיה במקרה שבו הייתה למנוח בת זוג קבועה בעת פטירתו, קיים "רצון משוער" של המנוח להביא ילדים לעולם גם לאחר מותו עם בת זוגו. במקרה שלא הייתה למנוח בת זוג קבועה ניתן להביא ראיות בעניין רצונו של המנוח בשימוש בזרעו להפריית מי שאינה בת זוגו, וזאת יש להוכיח באמצעות אינדיקציות ברורות וראיות משמעותיות מספיק כדי לסתור את הכלל.

41. [ע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בית המשפט פסק, בדעת רוב, כי הלכת שרגאי שרירה וקיימת, ולפיה בתי הדין הרבניים נעדרים סמכות לדון במזונות קטינים שנכרכו לתביעת גירושין, לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, (למעט "תביעה להשבת יציאות") וכי הסמכות בעניין זה נתונה לבתי המשפט לענייני משפחה.

42. [ע"מ 3518/18 ב"כ היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני](#)

נפסק כי לצו הורות פסיקתי אופי מכונן, לפיו ההורות נוצרת במועד מתן צו הורות על ידי הערכאה הישראלית המוסמכת. פסק הדין קבע כי במקרים של צו הורות פסיקתי שניתן לאחר הליכי פונדקאות בחו"ל, אין להחיל את הצווים באופן רטרואקטיבי, למעט במקרים חריגים.

43. [רע"א 8368/18 פלונית נ' פלוני](#)

נפסק כי בהתאם לסעיף 1(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995, לבית המשפט לענייני משפחה הסמכות לדון בתביעות נזיקיות בגין פגיעות מיניות בתוך המשפחה וכן בגין אלימות במשפחה, פיזית או נפשית.

44. [ע"מ 821/21 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה](#)

בית המשפט דחה רשות ערעור ופסק כי סעיף 68(א) לחוק הכשרות המשפטית אינו שולל מינוי אפטרופוס נוסף (שלישי) עבור ילד. מינוי אפטרופוס נוסף אפשרי מקום שהדבר נדרש "לשמירת עניינו של הקטין"; אך בנסיבות המקרה הנוכחי, לא הוכח צורך ממשי קונקרטי של טובת הקטינים למינוי אפטרופוס נוסף.

45. [ע"א 7722/17 פלונית נ' שר הפנים](#)

פסק הדין דן בשאלה האם פסקי הדין שהצהירו, לאחר הלידה של ילדיהן, כי האמהות השלימו הליכי גיור לפני הלידה, מאפשרים לרשום את הילדים כיהודים ממועד לידתם, ולהנפיק להם תעודות לידה תואמות. בית המשפט המחוזי ענה על כך בשלילה ובית המשפט העליון הפך את החלטתו.

46. [בע"מ 7670/18 פלונית נ' פלוני](#)

שאלה לגבי התחולה הרטרואקטיבית של הלכת פלונית (בע"מ 919/15), במסגרתה נקבע כי תשלום דמי מזונות ייקחו בחשבון את ההשתכרות של שני בני הזוג. נקבע כי אין בהלכה זו כדי לשנות, לרכך או להשפיע על מבחן שינוי הנסיבות המהותי בתביעות להפחתת מזונות שנקבעו – בין בפסק דין חלוט שאישר הסכם כולל או הסכם קונקרטי, ובין בפסק דין חלוט שניתן לאחר הליך משפטי – טרם שנפסקה הלכה זו. התקבלה העמדה של היועץ המשפטי לממשלה כי ככל שהתקיים שינוי נסיבות מהותי המצדיק את פתיחת תיק המזונות, בית המשפט יבחן באופן מתוחם את הרכיב שבו חל שינוי הנסיבות המהותי וביחס אליו בלבד יפסוק לפי העקרונות שנקבעו בבע"מ 919/15.

47. [בע"מ 5544/18 היועץ המשפטי לממשלה נ' הדס איילון](#)

בית המשפט העליון פסק כי צו הורות פסיקתי הוא צו מכונן (דעת רוב). ביחס לתחולה הרטרואקטיבית במקרה של צו הורות פסיקתי הניתן לאחר תרומת זרע אנונימית, נקבע שכאשר צו ההורות הפסיקתי התבקש תוך 9 חודשים מיום הלידה, הוא יחול רטרואקטיבית מיום הלידה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

48. [בע"מ 1813/18 פלוני נ' פלוני](#)

פסק הדין עסק בפרשנות סעיף בהסכם משבצת (הסדרת הזכויות בנחלה עם פטירתו של בר הרשות בנחלה). נפסק כי הוראת פסקה 19(ג) (4) להסכם המשבצת איננה שוללת מבר הרשות לצוות בצוואתו את מסירת זכויות השימוש שלו במשק גם בדרך של מכירה וחלוקת התמורה בין מוטבי הצוואה (בכפוף למגבלות שבהסכם). נקבעה גם קביעה חשובה לעניין מעמדה של הרשות כצד להסכם (במקרה זה רשות מקרקעי ישראל והסכם המשבצת) במלאכת פרשנות ההסכם – הסמכות לפרש הסכם במקרה של מחלוקת בין הצדדים להסכם מסורה לביהמ"ש, אולם אין בכך כדי לאיין את יכולתו של צד להסכם לוותר על זכויותיו או לקבל על עצמו פרשנות המטיבה עם הצד האחר להסכם.

ח. פסיכיאטריה

49. [רע"א 8020/21 פלוני נ' היועמ"ש ואח'](#)

בית המשפט קבע כי חוות דעת מקצועית של פסיכיאטר מחוזי כי מטופל לוקה במצב פסיכוטי ("הפרעה פסיכוטית") וכתוצאה מכך כושר שיפוטו או כושרו לביקורת המציאות פגום והוא עלול לסכן את עצמו ואת זולתו סיכון פיזי מיידי – עשויה להקים, במצבים המתאימים, עילה לאשפוז כפוי על-פי סעיף 9 לחוק טיפול בחולי נפש. הטעמים המרכזיים לכך הם שניים: הגדרתו של המצב הפסיכוטי כהפרעה פסיכיאטרית בספרות הרפואית ואופיו של מוסד האשפוז הכפוי בהתחשב בתכליותיו של חוק טיפול בחולי נפש.

ט. סדר דין אזרחי:

50. [רע"א 2459-20 האוניברסיטה העברית בירושלים נ' אירווינג ה. פיקארד](#)

מדובר בתביעת הנאמן על נכסי מיידוף כנגד שורת גופים ישראלים (ביניהם כמה בתי חולים ממשלתיים) בטענה כי קיבלו, שלא כדין, כספים שמקורם בהונאת הפונזי של מיידוף. הוחלט כי אין מקום להתערבות בהחלטת בית המשפט לדחות בקשה למתן צו חוסם לפתיחת הליך משפטי במדינה זרה (במקרה הזה בארה"ב). נמצא כי המקרה דנן אינו בא, ולמעשה – רחוק מאותם מקרים קיצוניים ונדירים בהם מוצדק ליתן צו חוסם, תוך פגיעה בזכות הגישה לערכאות של המשיב, והפרת עקרון כיבוד הערכאות הזרות. לא הוכח שהתביעה היא תביעה קנטרנית או שמוגשת מתוך כוונה רעה וממניעים פוגעניים.

51. [רע"א 6161/20 אילה פלסט בע"מ נ' פוטקס תבניות בע"מ](#)

מדובר בתביעה בגין הפרת מדגם. התקבל עמדת היועץ המשפטי לממשלה כי במקרה הזה קיימת סמכות עניינית ייחודית לבית המשפט המחוזי לפי האמור בסעיף 51(1) לפקודת המדגמים. וזאת מפני שיש להחיל את הלכת גבריאלי (רע"א 6500/19) באופן מצומצם, תוך כדי הבחנה בין מקרים בהם יש תביעה בקניין רוחני המוסדרים בהוראות חוק ספציפיות לאלה שאין לגביהם הוראת חוק, כאמור. בהלכת גבריאלי נקבע כי בתביעות מתחום הקניין הרוחני במקרים בהן הן כוללות סעדים שאינם כספיים, הסמכות העניינית נקבעת לפי שווי התביעה.

52. [רע"א 1675/21 פלונית נ' מדינת ישראל](#)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נקבע כי, ככלל, הזכות לעיין בתיק בית המשפט נתונה לכל אדם ובלבד שהעיון בו אינו אסור ע"פ דין; העובדה שתיק בית המשפט התנהל בדלתיים סגורות או תחת איסור פרסום, לא הופכת מיניה וביה את העיון ל"אסור ע"פ דין", ויש לבחון את בקשת העיון לגופה. יש למצוא את נקודת האיזון שבין האינטרסים הנוגדים: רצון המבקשת לבחון את האפשרות להגשת תביעה אזרחית מזה; והפגיעה בזכויות המשיב מזה. במקרה הנדון, היקף העיון שניתן למבקשת מצומצם יתר על המידה, אינו מתחשב די הצורך בזכויות שעמדו לה כנפגעת העבירה והערעור מתקבל.

53. [רע"א 7200/20 יואר אלזו השקעות בע"מ נ' אאורה ישראל יזמות והשקעות בע"מ](#)

בית המשפט דן בהחלטת בית המשפט המחוזי אשר שינה את סיווג התביעה שהגישה המבקשת נגד משיבה 1 בנוגע לפרויקט בנייה בעל שני שלבים, מתביעה לסעד הצהרתי לתביעה כספית, והורה לה לשלם אגרה בהתאם. נפסק כי בכל הנוגע לשלב א' של הפרויקט מדובר בתובענה לסעד כספי כתוצאה מצו אכיפה ויש לשלם אגרה בהתאם. מאידך, ביחס לשלב ב' של הפרויקט שעדיין אינו בר יישום, וזכות התביעה על פיו טרם צמחה, כל שניתן לתבוע לעת הזו הוא סעד הצהרתי, והאגרה תהא בהתאם.

54. [רע"א 3683/20 מודיעין אזרחי בע"מ נ' פלוני](#)

פסק הדין החלקי של בית המשפט המחוזי סיים את ההליך המשפטי במישור היחסים שבין התובעים לבין המדינה-הנתבעת, כך שרק לתובעים עומדת הזכות לערער עליו. המבקשת בהליך לא נקטה בהליך משפטי כלשהו כלפי המדינה בערכאה קמא (כדוגמת שליחת הודעה לצד שלישי), אלא אך שימשה כנתבעת לצידה. בנסיבות אלה, לא קיימת יריבות ישירה בין המבקשת לבין המדינה, ומשכך דחייתה של תביעת התובעים נגד המדינה אינה מקימה למבקשת כל מעמד להשיג על קביעות בית המשפט המחוזי בנדון. בית המשפט המחוזי קבע כי המדינה אינה חבה בפיצוי התובעים בגין נזקיהם עקב האירוע, ומשכך סעיף 84 לפקודה כלל אינו חל בעניינה.

55. [ע"א 4891/20 West Face Capital inc corporation נ' עו"ד חיות גרינברג, מנהלת מיוחדת](#)

נדחה ערעור על דחיית בקשה לעיון במסמכי חברה ישראלית בפירוק, על יסוד צו לעיון במסמכים שהוציא בית המשפט בקנדה במסגרת תביעה כספית שהגישה המערערת בין היתר נגד החברה שבפירוק. נפסק כי בית המשפט בישראל לא ייעתר לצו שהוצא על ידי בית המשפט זר, מקום שבו הצו שניתן סותר מושכלות יסוד או פוגע בזכויות מהותיות לפי הדין הישראלי, וכי בנסיבות מקרה זה, לאחר עיון ודיון במעמד צד אחד, אין מקום להיעתר לצו שהוציא בית המשפט בקנדה. הערעור נדחה.

56. [ע"א 1062/20 מדינת ישראל נ' אברהם סימון](#)

נפסק כי זכות הגישה לערכאות איננה זכות מוחלטת, וכי בנסיבות מסוימות נתונה לבית המשפט הסמכות לצמצמה וליתן צו חוסם, ובלבד שלא תישלל לחלוטין. עם זאת, עצם ההחלטה ליתן צו חוסם לא תינתן בנקל, והיא דורשת משנה זהירות. בית המשפט עמד על אופן הפעלת שיקול הדעת השיפוטי וקבע מתווה למתן צו חוסם נגד אדם אשר נטען על ידי המדינה כי הוא מתדיין סדרתי וטרדן.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

57. [ע"א 1604/19 מדינת ישראל נ' פלוני](#)

התקבל ערעור המדינה ונקבע כי לא ניתן לחייב את שירות הביטחון הכללי למסור מידע שנמצא ברשותו בהליך אזרחי שהמדינה אינה צד לו.

י. **פסיקה בעניין הרשות הפלשתינית:**

58. [רע"א 7281/19 הרשות הפלסטינית נ' אינס ניצה מנטין](#)

נדונה סוגיית חסינות הרשות מפני הליכי אכיפה וגבייה בישראל. נקבע שחוק חסינות מדינות זרות, התשס"ט-2008 (להלן: החוק) אינו חל על הרשות באופן אוטומטי, אלא מעמדה לפי חוק זה ייקבע בכל מקרה ומקרה על-פי נסיבותיו. בתיק דנן הוגשה תעודת שר החוץ לפיה אין לרשות חסינות משיפוט ולפיכך יש לבית המשפט הישראלי סמכות שיפוט.

59. [ע"א 71/18 הרשות הפלסטינית נ' יורשי המנוחה שרון בן שלום ז"ל](#)

בית המשפט העליון קבע בין היתר כי פיצויים עונשיים אינם באים בגדר סעיפים 17(ב) לחוק נפגעי פעולות איבה וסעיף 21(א) לחוק משפחות חיילים, ומשכך נפגעים הזכאים לתשלומים מכח חוקי התגמולים רשאים לקבל בנוסף לתגמול גם את הפיצויים העונשיים שנפסקו להם בגין אותו אירוע שעליו נסבה הזכאות לתשלומים. נקבע כי יש לדחות את הערעור על החלטת החבות, לקבל באופן חלקי את הערעור של הרש"פ וברגותי לגבי פסיקת הפיצויים העונשיים וכן לקבל את הערעור שכנגד, שהגישו בני המשפחה, בחלקו.

60. [ע"א 5105/17 פלוני נ' הרשות הפלסטינית ו-19 פלונים](#)

נקבע כי אין לרשות הפלסטינית סמכות לעצור ולחקור מי שחשוד בשיתוף פעולה עם ישראל. כמו כן, בית המשפט קיבל את עמדת היועץ המשפטי לממשלה לעניין סמכות בית המשפט הישראלי לדון בתביעות נגד הרש"פ ושאין לרש"פ חסינות מפני שיפוט.

תקצירים של פסקי הדין

א. מנהלי:

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

1. רע"א 7880/15 אמנון בן משה נ' עיריית תל אביב-יפו

ההליך עסק בשאלת חוקיות גבייה של כספים ל"קרן חניה" מכוח הוראותיה של תכנית מתאר בעניין חניה. התכנית סוטה מן התנאים הקבועים בתקנות התכנון והבניה (התקנת מקומות חניה), התשמ"ג-1983, ומשכך עלתה השאלה האם הגבייה היא חוקית לאור סעיף 1 לחוק יסוד: משק המדינה הקובע שתשלומי חובה יש לגבות אך מכוח חוק או על פיו.

נפסק, לא בלי התלבטות, לפי עמדת היועץ המשפטי לממשלה שהוגשה בתיק, כי כספים ששולמו לקרן חניה לפי תכנית המתאר המקומית החלה במשיבה, שולמו כדין ולא נגבו בחריגה מסמכות. מקור ההסמכה לגבייה מצוי בתקנות התכנון והבניה (התקנת מקומות חניה), הגם שתנאי הגבייה נקבעו על-ידי הרשות המקומית בתכנית המתאר.

הדרך הנכונה לפרש את התקנות היא שכאשר חלה תכנית מתאר, התקנות חלות בחלקן, כלומר בעניינים שלא מכוסים על-ידי התכנית, נוכח הוראות תקנה 2 לפיהן "מוסד תכנון רשאי לאשר תקן למקומות חניה במסגרת תכנית מתאר מקומית, שפרטיה שונים מהוראות התקן, אם ראה לעשות כן מטעמים של צרכים מקומיים שיפורטו בהנמקה שתצורף לתכנית". תקנה 1 לתקנות, בנוסחה הרלוונטי לדיון, מבהירה כי התקנות ביקשו לקבוע הסדר גבייה לקרן חניה שהוא בבחינת ברירת מחדל, ולצד זאת לאפשר למוסד התכנון המקומי לחרוג ממנו, ולכן הן מורות כי הוראות התקנות יחולו "כל עוד לא נקבעה תכנית מתאר".

בית המשפט הגיע למסקנה זו, תוך כדי מתן משקל לתכלית תקנות החניה, שהיא הצורך לפתור את מצוקת החניה בערים באופן המביא בחשבון נסיבות תכנוניות פרטיקולריות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\800\078\A11&fileName=15078800.A11&type=4>

2. רע"א 6607/19 מדינת ישראל - משטרת ישראל נ' מוטי יעקובוב

עניין פסק הדין בשאלה למי נתונה הסמכות לדון בתביעתו של שוטר לקבלת פיצוי עבור נזקים שונים שנגרמו לו לכאורה עקב הפרת הסכם העבודה עמו ועקב פיטוריו.

בית המשפט העליון קיבל את הערעור וקבע כי לפי סעיף 93א לפקודת המשטרה, יש בכורה לערכאה המנהלית אשר הוקמה לעניין החלטות הנוגעות לשירות שוטרים במשטרה. כלל טענות המשיב נוגעות להתנהלות המשטרה בנושאים הקשורים לגיוסו, הכשרתו, השמתו בתפקיד, ופיטוריו, והן נוגעות לנושאים המוזכרים בסעיף 93א לפקודה. לפיכך, מדובר בתקיפה עקיפה של החלטה מנהלית. השופט הנדל קבע כי תביעה שבמהותה היא מנהלית תישאר כזו גם אם תלויה בדרישה לסעד כספי וזאת מפני שהמחוקק קבע כי נושאים המערבים שיקולים של משטרת ישראל באשר לגיוס, השמה ופיטורי שוטר יופנו לבית המשפט לעניינים מנהליים.

מאחר שסוגיית הפיטורין נמצאת במרכז המחלוקת הרי שמדובר בתקיפה ישירה של המעשה המנהלי, ולא בתקיפה עקיפה, וככזו לא ניתן לדון בה בבית המשפט האזרחי, כעניין שבגרר. הסוגיה המנהלית הנוגעת לגיוסו למשטרה, השמתו בתפקיד ולבסוף פיטוריו מן השירות, היא לב ליבה של תובענת המשיב, שרק היא מצמיחה את תביעתו של המשיב לסעד כספי.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\070\066\z02&fileName=19066070.Z02&type=4>

3. דנ"א 4960/18 שולמית זליגמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ

ההליכים מושא הדיון הנוסף נגעו לפרשנות חוזרים שהוציא אגף שוק ההון בנושא גביית "תת שנתיות". עמדת רשות שוק ההון שהוגשה לבית המשפט המחוזי לבקשתו קבעה כי ניתן לפרש את החוזרים ככאלה שאינם שוללים גבייה של "תת שנתיות" במקרים שפורטו בבקשת האישור. בית המשפט המחוזי קיבל את בקשת האישור ביחס למרבית העילות ובכך בחר שלא לאמץ את הפרשנות שניתנה על ידי רשות שוק ההון. על פסק הדין הוגשה בקשת רשות ערעור וערעור על ידי שני הצדדים.

בפסק הדין בע"א 7488/16 וברע"א 9778/16 (פסק הדין מושא הדיון הנוסף) נקבע על ידי כב' השופטת וילנר כי: אם מצא בית המשפט כי עמדתו של המאסדר סבירה ומתיישבת עם לשון הנחיותיו, ברירת המחדל תהיה לאמצה. סטייה מברירת מחדל זו תתאפשר מקום בו ימצא בית המשפט כי קיימים טעמים כבדי משקל לדחיית עמדת המאסדר ואימוץ פרשנות חלופית תחתיה כמו במקרים בהם עמדת המאסדר נובעת משיקולים שאינם ענייניים או נגועה בניגוד עניינים. על פסק הדין ניתן דיון נוסף.

פסק הדין בדיון הנוסף:

עמדת היועץ המשפטי לממשלה:

היועץ המשפטי לממשלה התייצב להליך והגיש את עמדתו לפיה יש חשיבות בקביעת משקל מוגבר העולה כדי 'משקל בכורה' לעמדת המאסדר, כאשר הוא מפרש הנחיות או חוזרים שהוציא מתוקף סמכותו. זאת בין היתר לאור מומחיותו, אחריותו להסדרת השוק המפוקח, היכרותו וניסיונו בהסדרת שוק זה, כמו גם יכולתו לבחון את התנהלותו של השוק המפוקח על ידו ברציפות ולאורך זמן. בנוסף הדגיש היועץ המשפטי לממשלה כי הפרשנות של המאסדר צריכה להיבחן לא רק במובן הלשוני, אלא גם במובן התכליתי, כמקובל בתורת הפרשנות. כן הובהר כי היועץ המשפטי לממשלה מסתייג מהשימוש במונח "מתחם סבירות" בקשר לפרשנות, והציע לקבוע חריגים נוספים להלכה שנקבעה בפסק הדין. עוד הודגש בעמדת היועץ המשפטי לממשלה כי גם במתן משקל רב לעמדה הפרשנית של המאסדר – שיקול הדעת הרחב הנתון לבית המשפט ביחס לפרשנות נשמר.

דעת הרוב איננה עשויה מקשה אחת ולכן נתאר בקצרה את עיקרי עמדות השופטים:

המשנה לנשיאה מלצר:

קבע כי יש ליתן משקל מסוים (ולעיתים אף מוגבר - כל מקרה לגופו, לפי נסיבותיו הקונקרטיות) לעמדת הרשות בהקשר לפרשנות דבר חקיקה שעל ביצועו היא אמונה, זאת כאשר ישנן כמה פרשנויות אפשריות, ואולם אין לייחס לעמדתה משקל מכריע. על בית המשפט להטות אוזן לפרשנותה ולהתחשב בה, שכן היא איננה בעלת דין רגילה, ונתונה לה מומחיות, נוכח היכרותה עם השוק הרלבנטי והניסיון המעשי שלה באותו מגזר פעילות. עם זאת, התפקיד הפרשני הסופי נותר בידי בית המשפט, ועליו לבחור מבין הפרשנויות המוצעות – את זו הראויה ביותר לשיטתו. כן נמנו

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

השיקולים שעל בסיסם יש לבחון את המשקל שיינתן לעמדת הרשות, ביניהם: האם פרשנות המאסדר תואמת את כללי הפרשנות המקובלים; מומחיות המאסדר והאם עמדתו היא טכנית ומקצועית או שמא מדובר בעמדה נורמטיבית; האם המאסדר ניסח בעצמו ההנחיות או שמדובר בהנחיות ישנות; האם המומחיות הקיימת למאסדר נדרשה בפועל לצורך גיבוש העמדה הפרשנית; האם מבנה השוק המפוקח וזהות הצדדים הנוגעים להליך מעוררים את החשש שהמאסדר נגוע ב"כשל רגולטורי"; יסודיות העמדה; עמדות פרשניות סותרות; וכן האם המקרה נופל לגדר החריגים שנקבעו בפסק הדין מושא הדיון הנוסף שהם שיקולים שאינם ענייניים או ניגוד עניינים.

בחוות דעתו של השופט מלצר צוין כי היועץ המשפטי לממשלה הוא הפרשן המוסמך של החוק, ועמדתו הפרשנית מחייבת את גורמי המינהל השונים, אלא אם כן בית המשפט קבע אחרת. היועץ המשפטי לממשלה מוחזק איפוא כ"שומר סף", האחראי על כך שפעולות המינהל מבוצעות כדין. ליועץ סמכות להתייצב בכל הליך מכח פקודת סדרי הדין (התייצבות היועץ המשפטי לממשלה) [נוסח חדש] "סמכות זו של היועץ המשפטי לממשלה נועדה להגשים את אחד מתפקידיו העיקריים – להגן על האינטרס הציבורי ועל שלטון החוק". עוד נקבע כי היועץ המשפטי לממשלה שוקל את העמדות השונות המובאות בפניו ואת ההשלכות שעשויות להיות לעמדתו עם הגורמים הרלוונטיים, כך שבסופו של דבר – העמדה שמתגבשת על ידו ביחס לסוגיה מסוימת היא עמדה יסודית שקולה ומאוזנת.

השופט פוגלמן:

קבע כי אין להקל ראש במשקל שיש ליתן לעמדתו הפרשנית של המאסדר. זה ייגזר מנסיבותיו הפרטיקולריות של כל מקרה ומקרה. במלאכת הפרשנות עליה הוא אמון, יוכל בית המשפט לבחון האם העמדה הפרשנית שמציגה הרשות תואמת את הכללים המקובלים ואת האינטרס הציבורי, אך אין מקום ליתן לפרשנות המאסדר העדפה אפריורית. זאת, בכפוף חריגים.

השופט הנדל:

קבע כי אין להעניק משקל מיוחד לעמדת המאסדר במנותק מתוכנה. הנסיון המעשי מלמד שבכל מקרה – עמדתו הפרשנית של המאסדר מקבלת משקל ראוי בהתאם לנסיבות המקרה, וטענותיו נדונות בכובד ראש. אולם, בשונה מצוואה, משקל הכוונה הסובייקטיבית של המאסדר עשוי להיות מוגבל. "כך מפני שמרגע שיצא הטקסט אל אוויר העולם וקיבל פומביות כזו או אחרת, הוא אינו בשליטה הבלעדית של מנסחו. ניתן להסתמך עליו או לפתח ציפיות על בסיסו. הוא פונה אל קהל יעד מסוים. יש חשיבות אפוא ללשון ולתכלית שעולה ממנה ומן הנסיבות, ולא רק לכוונה של המנסח".

השופטת ברק ארז:

קבעה כי אין מקום לתת עדיפות לפרשנות הרשות המאסדרת ביחס להנחיותיה, אלא יש לבחון כל מקרה לפי נסיבותיו ובהתאם לכללי הפרשנות המקובלים. על בית המשפט לברר מהי פרשנות המאסדר ומהם הטעמים לה. עליו לשקול אותם בכובד ראש. אולם, ההכרעה הסופית היא בידיו. בפרט כאשר אין מדובר בשאלה מתחום מומחיותה של הרשות. נקבע כי השיקול בדבר קיומו של "שבי רגולטורי" הוא שיקול משמעותי. עוד נקבע כי יש טעם רב יותר במתן משקל לפרשנות המאסדר

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

כאשר זו גובשה בסביבה מאוזנת ושקופה. וכך גם להפך וכי קיומה של אי-בהירות מחלישה את חזקת התקינות המינהלית. הגישה שראוי לאמץ, לגישה, היא התייחסות לפרשנות הרשות מתוך עמדה של כבוד (respect) ולא מתוך תפיסה של כפיפות (submission).

דעת המיעוט

השופטת וילנר:

קבעה כי המשקל המוגבר שיש להעניק לעמדתו הפרשנית של המאסדר נובעת ממומחיותו ומאחריותו. מתן משקל ניכר לעמדתו הפרשנית של המאסדר, עשויה לקדם ערכים חשובים של אחדות וודאות משפטית בשוק המוסדר ולמנוע הכרעות סותרות של בתי המשפט והמאסדר. לגישה, דעתו של המשנה לנשיאה מרוקנת את חזקת התקינות מתוכנה, אך בשל החשש מפני "שבי רגולטורי". בהנחה זו שלפיה המאסדר יפעל באופן לא תקין (גם אם לא במודע) יש כדי להטיל דופי אפריורי בהתנהלותו של המאסדר על-ידי בית המשפט. ולדבריה, "לא רק שהנחה זו אינה מתיישבת עם חזקת התקינות (ואף יוצרת, הלכה למעשה, מעין חזקה הפוכה), אלא שהיא אף מעבירה על ידי בית המשפט מסר קשה ובעייתי"

השופט מינץ:

לדידו כאשר עסקין בפרשנותו של המאסדר ביחס להנחיותיו, המשקל שיש ליתן לפרשנותו הוא משקל בכורה ומשקל ניכר. זאת, נוכח מומחיותו וניסיונו המקצועי; ריכוז התפקידים שהפקיד בידיו המחוקק, ובכלל זה סמכויות מעין חקיקתיות, אכיפה ותפקידים מעין שיפוטיים; תפקידו הרציף והיומיומי ביישום ופירוש ההנחיות באופן המכווין את התנהגות השוק המפוקח; יכולתו לגבש פתרונות יצירתיים וגמישים במבט צופה פני עתיד; יכולתו לראות את האינטרס הציבורי הרחב ואת התמונה המלאה של התחום המצוי תחת פיקוחו; העובדה שהוא משמש כנאמן הציבור, אשר לנגד עיניו עומד האינטרס הציבורי וטובת השוק המפוקח; כמו גם חזקת התקינות המנהלית. השופט מינץ מצא שלא לאמץ את טענת ה"שבי הרגולטורי" וקבע כי לא ברור מדוע דווקא בסוגיות פרשניות עלינו לאמץ גישה כה ספקנית כלפי מניעיו של המאסדר.

השופט סולברג:

קבע כי כאשר מדובר בפרשנות הניתנת על-ידי המאסדר להנחיותיו-שלו, יש ליתן לה 'מקום של כבוד' (Deference), ולקבוע אותה כבירית-מחדל, אם נמצא כי מתקיימים בה מאפיינים שונים שנמנו על ידו. לדבריו, גישה זו, מתיישבת עם ההלכה המקובלת כי, ככלל, במה שנוגע למומחיות ולמקצועיות, יטה בית המשפט שלא להתערב בדרך פעולת הרשות המינהלית, למעט במקרים חריגים, שבהם הוכח כי שיקולים זרים הם אשר הניעו את הרשות, או כי פעלה תוך ניגוד עניינים. בפרט כאשר קביעת ההנחיות וביאורן-פרשנותן, היא דרכה של הרשות המינהלית להגשים את מדיניותה, בכפוף להוראות הדין. לגישתו, תופעת 'השבי הרגולטורי' – גלויה וידועה, והחשש מפניה – ברור ומובן, עם זאת, משעה שחזקת התקינות העומדת לרשות המינהלית, אין מקום להפנות יחס חשדני כלפיה, לבטח לא יחס חשדני מוגבר, העולה כדי היפוך הנטל.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\600\049\k24&fileName=18049600.K24&type=4>

4. ע"א 8956/17 ד"ר אחמד מנסור נ' המועצה המקומית כוכב יאיר צור יגאל

השופטים נחלקו בנוגע לשיקולים השונים שאליהם יש להידרש כשבאים לבחון האם רשות מקומית יכולה לסטות מנקודת המוצא לפיה על המקומות והמרחבים הציבוריים להיות פתוחים לשימוש כלל הציבור:

כב' השופטת ברק-ארז, ציינה, כי ככלל היא שותפה לעמדתו העקרונית של היועץ המשפטי לממשלה באשר לכך שעשויים להיות מצבים שבהם יועדפו תושבי הרשות המקומית. עם זאת, היא אינה שותפה לכלל השיקולים כפי שהובאו על ידי היועץ המשפטי לממשלה. לעמדתה, נקודת המוצא לדיון היא מעין חזקה לפיה שטחיהן של רשויות מקומיות, ובכלל זה משאביהן המקומיים, אמורים להיות פתוחים לקהל הרחב, הגם שיכולות להיות ביחס לכך מגבלות הנובעות מחובותיה של הרשות כלפי תושביה. חזקה זו עשויה להיסתר בהתאם לטיב המשאב הציבורי, מידת הצורך של התושבים בו ונדירותו ואופיו של היישוב.

השיקולים שאליהם יש להידרש לעמדת השופטת ברק-ארז הם ייחודיותו של המשאב המדובר, אופיו המוגבל והאפשרות להשתמש במשאב הדומה לו ביישובים סמוכים. גם אופיו של היישוב עשוי להיות רלוונטי אך רק במצבי קצה מצומצמים. ההתבססות על כלל הפרמטרים בקביעת מגבלות על השימוש במשאבים המקומיים מצריכה עמידה בכללי הסבירות והמידתיות.

הנקודות שהועלו בעמדת היועץ ואשר כב' השופטת ברק-ארז מסכימה עמן:

- עד כמה השירות או המשאב השנויים במחלוקת הם משאב ציבורי מוגבל או משאב ציבורי מתכלה.
- שאלת זמינותו של המשאב ברשויות מקומיות שכנות עשויה להיות רלוונטית.
- לעמדת כב' השופטת ברק-ארז, ההתייחסות לחלק מן השיקולים האחרים שנזכרו על ידי היועץ המשפטי לממשלה חייבת להיות יותר מגבילה או מצמצמת:
- שאלת הסבסוד של המשאב – גורם הסבסוד אינו יכול להיחשב חזות הכול הגם שעשוי להיות לכך חשיבות מסוימת.
- שיקול הקהילתיות – השופטת ברק-ארז מוצאת קושי רב בשיקול זה. הטיעון של קהילתיות עלול לשמש ככסות להדרה והפליה ולחתור תחת תכליתו של האיסור שנקבע בחוק על הפליה מחמת מקום מגורים. לעמדתה, הכרעתה הערכית של הכנסת בתיקון מס' 4 לחוק איסור הפליה במקומות ציבוריים היא בחירה בערך השוויון החברתי על פני השיקול של הקהילתיות. יהיו מקרים שבכל זאת יבוא לידי ביטוי השיקול הקהילתי – תנאי מקדים להתחשבות בשיקול זה הוא שהמשאב או השירות יהיו כאלו שתרומתם לקהילתיות היא מכרעת.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

כב' השופט מינץ, חלק על כב' השופטת ברק-ארז בעניין שיקול הקהילתיות – לטעמו, השיקול שעניינו פגיעה במרקם הקהילתי עשוי לתמוך בהגבלת השימוש במתקן מסוים על ידי תושבי חוץ, גם אם לא באופן גורף. גם זאת, לא כשיקול יחיד, אלא במקרים בהם יש במכלול השיקולים הרלוונטיים לעניין כדי לתמוך בהגבלת כניסתם של תושבי חוץ.

כב' השופט מזוז, ציין שמקובלת עליו נקודת המוצא העקרונית של היועץ המשפטי לממשלה, לפיה המרחבים והמקומות הציבוריים שבתחום רשות מקומית צריכים להיות פתוחים לשימוש הכלל, לרבות מי שאינם תושבי הרשות. כשלצד זאת מוכרת סמכות רשות מקומית לסטות במקרים המתאימים מנקודת מוצא זו בכפוף למבחני סבירות ומידתיות. לדעת השופט מזוז, אין צורך לקבוע רשימה סגורה של שיקולים לעניין זה. כמו כן, לא נדרשת נקיטת עמדה בנוגע לרשימת השיקולים שנמנו על ידי היועץ המשפטי לממשלה. לרשימת השיקולים שנמנו יש להתייחס ככאלה המדגימים אמות מידה לבחינת סבירות ומידתיות של העדפת תושבי הרשות. בנוגע לשיקול של "קהילתיות" – השופט מזוז אינו סבור שיש לקבוע אמת מידה כללית ונוקשה באשר למשקלו של שיקול זה ושיש לבחון אותו בכל מקרה בהתאם לנסיבותיו.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\560\089\A14&fileName=17089560.A14&type=4>

5. ע"א 7921/19 מרדכי קוגל נ' האפוטרופוס לנכסי נפקדים

מדובר בערעור על פסק דין של בית המשפט המחוזי בו נקבע כי הגם שמקרקעין שנרכשו לכאורה על-ידי המערערים מוקנים לאפוטרופוס, בהיותם 'נכס נפקד', עליו להעביר את העניין לדיון לפני הוועדה המיוחדת, שהוקמה לפי סעיף 29 לחוק נכסי נפקדים. הערעור שכנגד מטעם האפוטרופוס לנכסי נפקדים השיג לגבי סמכות בית המשפט המחוזי להורות לאפוטרופוס להביא את עניינו של פלוני לפני הוועדה המיוחדת. יצוין כי האפוטרופוס סירב לקיים דיון בעניין בהתאם לעמדתו העקרונית שלרוכשים של נכס נפקד (להבדיל מהנפקד ויורשיו) אין זכות להגיש בקשת שחרור, בהתאם להוראות החוק.

בית המשפט קבע כי המסלול המנהלי של שחרור נכס מוקנה מכוח סעיפים 27(ב) או 28 לחוק עומד בנפרד ובמובחן מהמסלול האזרחי, שעניינו בטענות לגבי עצם תחולת החוק. בנוסף, לא מדובר בתקיפה עקיפה (כפי שטענו התובעים) של החלטת האפוטרופוס שלא להפעיל את סמכויותיו לפי סעיפים 27(ב) או 28, אלא בתקיפה ישירה של החלטת האפוטרופוס שלא לדון בבקשת השחרור שבנדון, שהרי הסעד המבוקש הוא סעד מנהלי של קיום דיון בבקשת השחרור, ולא מדובר רק בטענות מנהליות "בדרך" לסעד אזרחי. לפיכך, דיון בהחלטת האפוטרופוס שבנדון אינה בגבולות סמכויותיה של הערכאה האזרחית. בית המשפט המחוזי לא היה מוסמך להורות לאפוטרופוס להעביר את ענינם של המערערים לדיון לפני הוועדה המיוחדת. פסק הדין הטעים שגם דחיית בקשת שחרור על הסף וסירוב לדון בה עולה כדי החלטה מנהלית ועל כן הערכאה האזרחית נעדרת סמכות לגביה כשם שהיא נעדרת סמכות להורות על השחרור גופו, כפי שנקבע בפסיקה מושרשת. על כן הערעור שכנגד של המדינה התקבל.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\210\079\019&fileName=19079210.O19&type=2>

6. ע"א 999/20 עיריית תל אביב נ' עו"ד עוז עמית - מנהל מיוחד לבדיקות חוב

עניינו של ההליך הוא בחובות אותם ביקשה עיריית תל אביב לגבות מחייבים באמצעות מסלול הגבייה המנהלי העומד לרשותה. בחלוף הזמן, ועוד טרם השלמת הליכי הגבייה במסלול זה, נקלעו החייבים להליכי פשיטת רגל ועל כן, ובהתאם לדין, העירייה נאלצה להגיש תביעות חוב למנהלים המיוחדים של נכסי החייבים לצורך המשך גביית החובות. ערעורים שהוגשו על החלטות המנהלים המיוחדים נדחו תוך שכב' בית המשפט המחוזי קבע כי תביעת חוב היא הליך אזרחי ובירור תביעות החוב שהגישה העירייה נגד החייבים כפופה לדיני ההתיישנות ובכלל זה להלכת פרידמן שלפיה, כאמור, אין בהליכי גבייה מינהליים כדי לעצור את מרוץ ההתיישנות במישור האזרחי.

בית המשפט העליון קיבל את עמדת היועץ המשפטי לממשלה שתמכה בקבלת הערעורים, קיבל את הערעורים וקבע מספר קביעות חשובות ובעלות השלכות לכלל הרשויות המינהליות אשר מבצעות גבייה במסלול המינהלי - להלן עיקריהן בקליפת אגוז:

א. נקבע כי תביעות החוב שהגישה העירייה מהוות המשך טבעי של הליכי הגבייה המינהליים שננקטו עד לאותה שעה. אלא שמעתה ואילך הם מתנהלים במסגרת הליכי חדלות פירעון. בתוך כך גם הוטבע מונח חדש לתביעות חוב המהוות המשך להליכי גבייה מנהליים – "תביעת חוב מנהלית" להבדיל מ-"תביעת חוב אזרחית".

ב. נקבע כי החלטה של הלכת פרידמן בנסיבות אלה אינה עולה בקנה אחד עם תכליותיו של חוק ההתיישנות, היות שהרשות המנהלית פעלה בהתמדה וכדין לגביית חובה.

ג. נקבע כי, ככלל, הנאמן יאשר תביעת חוב שהוגשה בשל חוב שהוטל בהליך מינהלי, וכי הליך שעניינו ביקורת שיפוטית על קביעת שומה על ידי רשות מס, וכן על קביעת שומת ארנונה על ידי עירייה או רשות מקומית, מהווה "הליך מינהלי" לפי החוק על כל המשתמע מכך.

ד. נקבע כי מניעת האפשרות מהרשויות המינהליות כדוגמת עירייה להגיש תביעת חוב בנסיבות שבהן הליכי גבייה מינהליים שנקטה נקטעו באחת עם הכניסה להליכי חדלות פירעון ומרוץ ההתיישנות ביחס להליך הגבייה האזרחי חלף-עבר, פוגעת הלכה למעשה ב"עיקרון-העל" בדיני חדלות פירעון האוסר להעדיף נושה אחד על פני נושה אחר.

ה. נקבע כי מניעת אפשרות הגשת תביעת חוב בנסיבות אלה יש בה גם כדי להחליש את מסלול הגבייה המינהלית בכך שרשות המבכרת את השימוש בו על פני השימוש במסלול האזרחי חושפת עצמה לסיכון כי החייב ייקלע (ברצונו או שלא ברצונו) להליך חדלות פירעון לאחר תקופת התיישנותו של הליך הגבייה האזרחי.

ו. נקבע כי מניעת אפשרות הגשת תביעת חוב בנסיבות אלה עלולה להוביל למצב לא רצוי שלפיו רשויות תתנגדנה באופן כמעט אוטומטי לכניסת חייבים להליכי חדלות פירעון על מנת להותיר לעצמן את האפשרות להמשיך ולנהל הליכי גבייה מינהליים.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

ז. נקבע כי מניעת אפשרות הגשת תביעת חוב בנסיבות אלה עלולה להטיל עומס רב על המערכת השיפוטית בכך השימוש בהליך הגבייה האזרחי יורחב ויועדר על פני שימוש בהליך הגבייה המינהלי.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\990\009\009&fileName=20009990.N09&type=4>

7. ע"א 1155/20 יצחק עיני נ' מרדכי שאל

השאלה שעמדה במרכזו של ההליך היא האם לעמותה מסור שיקול דעת לגבי קבלת חברים אליה מקום בו לא נקבעו תנאים לחברות בתקנון העמותה? ואם כן – מה היקפו של שיקול דעת זה?

לעמדת כב' השופטת ברק ארז, ישנם שני פרמטרים מרכזיים המשפיעים על היקף שיקול דעת העמותה בעת דחיית בקשות חברות ובהתאמה משפיעים על היקף הביקורת השיפוטית בעניין זה – ראשית, יש לבחון מהם התנאים הקבועים בתקנון העמותה: תנאים מיוחדים קבועים בתקנון מרחיבים את שיקול דעת העמותה בהחלטה האם לדחות קבלתו של אדם שלא עומד בקריטריונים. בהתאמה, הביקורת השיפוטית על כך תהיה מצומצמת יותר ותבחן האם ההחלטה התקבלה על בסיס העילות שנקבעו בתקנון. עמותה שלא קבעה תנאים מיוחדים וחל בעניינה ההסדר בתקנון המצוי מוגבלת אך לשיקולים הנוגעים למטרות העמותה, לפעילותה הסדירה, לאופי פעילותה ולניהולה התקין. בהתאמה, הביקורת השיפוטית תהא רחבה יותר ותבחן בנוסף האם הטעמים לסירוב נוגעים עניינית למטרות העמותה ופעילותה.

כב' השופט שטיין הצטרף לעמדתה של כב' השופטת ברק ארז וביקש להבהיר כי כל עמותה באשר היא אינה יכולה להיחשב כגוף פרטי טהור ולכן נאסרת עליה הפליה בקבלת חברים, כל אימת שההפליה מנוגדת לתקנת הציבור בכל מקרה.

כב' השופט עמית, חלק על עמדת הרוב וקבע, בהתאם לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, כי במסגרת חופש ההתאגדות רשאים חברי העמותה לעצב את תנאי הקבלה וכי בניגוד לעמדתה של השופטת של ברק ארז, מקום בו העמותה התוותה מראש קריטריונים להצטרפות, היא כבלה בכך את שיקול דעתה לאותם קריטריונים בלבד ובכך צמצמה את שיקול הדעת שלה בבחינת בקשות ההצטרפות. לפי גישתו של השופט עמית, יש להותיר לבדיקה פרטנית כל מקרה שבו העמותה הוסיפה לתקנון הוראות ביחס לתנאי קבלה ובמסגרת הבדיקה יש לבחון האם מדובר בהסדר שלילי או הסדר שנועד לצמצם את שיקול הדעת של מוסדות העמותה.

עוד קבע כב' השופט עמית, בדומה לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, כי בהתאם למיקומה של העמותה על גבי המשרעת שבין עמותה פרטית לבין עמותה ציבורית, היקף שיקול הדעת בקבלת חברים לעמותה – רחב יותר ככל שהיא נושאת אופי פרטי יותר ומצומצם יותר ככל שיש לה אופי ציבורי יותר.

במקרה של עמותת סולם יעקב, נדחתה טענת המערערים לפיה הקבלה לחברות בעמותה שמאמצת את התקנון המצוי היא אוטומטית. כן נקבע כי המדובר בעמותה בעלת מאפיינים ציבוריים מסוימים ולכן יש מקום להחיל עליה נורמות ציבוריות מסוימת החלות על גופים דו מהותיים. העמותה לא קבעה קריטריונים מיוחדים בתקנונה ולפיכך שיקול דעתה מוגבל לשיקולים הכלליים המנויים לעיל.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נקבע כי ראוי שיתקיים הליך חוזר במוסדות העמותה בהתאם לאמות המידה העקרוניות שהותוו בפסק דין זה ולסדרי הדין הנכונים, זאת בניגוד לעמדת השופט עמית לפיה היה על בית המשפט לדחות את הערעור כיוון שבקשות ההצטרפות נדחו בטעמים עניינים וסבירים שאינם מעידים על חוסר תום לב או על שיקולים זרים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\550\011\א08&fileName=20011550.A08&type=2>

ב. חוזים וחובות:

8. ע"א 6552/15 עיריית קרית מוצקין נ' רשות מקרקעי ישראל

בין העירייה לרשות מקרקעי ישראל הוסכם כי בנכס יופעל מרכז נופש שישמש כנכס ציבורי כללי. משנמצא כי בפועל פעל הנכס כעסק פרטי למטרות רווח בהיעדר פיקוח הולם מצד העירייה, נקבע כי טענת העירייה כי הדרישה לתשלום דמי חכירה מהוונים, כמקובל לגבי נכסים מסחריים, יסודה בטעות. קשה להלום תוצאה לפיה נכס מקרקעין שהוקצה לעירייה ע"י הרשות בפטור ממכרז למטרה ציבורית יהפוך למעשה לעסק מסחרי המוחזק ומופעל ע"י יזם פרטי אך דמי החכירה שישולמו לרשות תמורת שימוש מסחרי זה יעמדו על שיעור של 12 ש"ח לשנה בלבד.

כמוכן נקבע, כי בנסיבות העניין, השיהוי שבו לקחה הרשות בכל הנוגע לגביית דמי החכירה, אינו חוסם את דרכה מלגבות את החוב כעת.

לפיכך, בית המשפט דחה את הערעור על החלטת בית המשפט המחוזי שדחתה את תביעתה של עיריית קרית מוצקין להצהיר על בטלות הדרישה לתשלום דמי חכירה בגין השימוש המסחרי בנכס שהוחכר לה לצורכי ציבור.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\520\065\א14&fileName=15065520.V14&type=2>

9. ע"א 883-18 אסף עסיס ו-14 אח' נ' משרד הפנים

תביעה של חברות חקלאיות וחקלאים, שהונפקו להם היתרים להעסקת עובדים זרים. הם טענו כי בפועל בשל מדיניות מגבילה של המדינה לא התאפשר להם לממש את מלוא מכסות העובדים הזרים שאושרו להם. תביעתם עמדה על הטענה כי הנפקת ההיתרים מהווה הבטחה מינהלית מחייבת המטילה על המדינה אחריות מלאה לדאוג לכך שכל אחד מהמערערים יעסיק בפועל עובדים במלוא המכסה שאושרה לו. בית המשפט המחוזי דחה את התביעה.

נפסק כי מההיתרים שקיבלו המערערים לא עולה כל כוונת התחייבות מצד המדינה לכך שמחזיק ההיתר יעסיק בפועל את מלוא כמות העובדים הנקובה. כל שנלמד מההיתר הינו שהחקלאי רשאי להעסיק עובדים זרים עד למספר המקסימאלי המצוין, ולא ניתן ללמוד מההיתר מעבר לכך.

נקבע כי טענת המערערים כי היתר ההעסקה שנמסר להם מהווה הבטחה מינהלית מחייבת, מבוססת על תפיסה משפטית שגויה באשר למהותו של היתר העסקת עובד זר מזה, ובאשר למהותה של דוקטרינת ההבטחה המינהלית מזה.

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

לעניין מתן ההיתר: מתן ההיתר, הוא אקט שלטוני-רגולטורי, אשר כפי ששמו מעיד עליו הוא היתר להעסקה של עובד זר, ואין מדובר בהתחייבות להספקת עובד זר. היתר ההעסקה מתיר עשיית מעשה שבלעדיו הוא אסור – העסקת עובד זר.

לעניין דוקטרינת ההבטחה המינהלית: "הבטחה מינהלית" או "הבטחה שלטונית" היא דוקטרינה מתחום המשפט המינהלי, המבוססת על חובת הרשות לנהוג ביושר ובהגינות ביחסיה עם האזרח ועל חשיבות אמינות השלטון בעיני הציבור. אין מקום לראות חיקוק, או החלטת מדיניות, או הנחיות פנימיות, או רישיון או היתר שלטוני, כשלעצמם, משום "הבטחה שלטונית".

ככלל, לא ניתן לייחס למתן היתר שלטוני כ"הבטחה מינהלית", וזאת הן מכוח אי התקיימות התנאים הפנימיים של דוקטרינה זו – העדר "כוונה שיהיה לה תוקף משפטי"; והן מכוח סיווג מוטעה של המעשה.

בנוסף, נטל השכנוע בתובענה לאכיפת הבטחה שלטונית ונטל הבאת הראיות הנלווה אליו מוטל, על הטוען לקיומה. המערערים לא הניחו תשתית ראייתית ממנה ניתן להסיק כי מתן ההיתרים לווה בפעולות שיש בהן כדי לבטא כוונה ליצור מחויבות משפטית מעבר לעצם מתן ההיתרים ולא הוכיחו כי האשם לכישלונם לאייש את כל מכסות העובדים הזרים שאושרו להם רובץ לפתחם של המשיבים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\830\008\b06&fileName=18008830.B06&type=4>

10. ע"א 8761/17 מדינת ישראל נ' מפעלי תחנות בע"מ

שאלה בנוגע לשימוש של המשיבה במקרקעין אשר לגביה לא הייתה התייחסות מפורשת בחוזה בין הצדדים. החוזה הרלוונטי, משנת 1985, עסק בפינוי המשיבה ממקרקעין והקצאת קרקעות חלופיות וכחלק מתנאי החוזה, הוסכם כי אם הקרקעות לא יפונו במועד, המשיבה תחויב בתשלום דמי שימוש. באותו חוזה, הייתה התייחסות ספציפית לגוש 155, אך לא היתה בה התייחסות לגוש 137 שהמשיבה החזיקה גם בו. ב-1999, הרשות שלחה דרישה לסילוק יד מגוש 155 וגוש 137, ותשלום דמי שימוש ראויים השאלה הנידונה הייתה בנוגע לפרשנות החוזה משנת 1985 בנוגע לגוש 137.

בית המשפט המחוזי קבע כי מפני שלשון החוזה לא התייחס אל גוש 137, אין להחיל את החוזה על גוש 137. בנוגע לחוקיות השימוש במקרקעין, נקבע שניתן למשיבה 'רישיון מכללא' ולכן המשיבה לא צריכה לשלם לרשות מקרקעי ישראל דמי שימוש בגין שימוש הקרקע עד ליום הגשת תביעת הפינוי בשנת 2010.

בית המשפט העליון קיבל חלקית את ערעור המדינה ופסק כי החוזה משנת 1985 אמנם אינו חל על גוש 137, אך רישיון המכללא שניתן למשיבה, חדל מלהתקיים בשנת 1999 כאשר הרשות שלחה למשיבה מכתב הדורש סילוק מהקרקע ותשלום דמי שימוש ולא ביום הגשת תביעת הפינוי בשנת 2010.

דעת הרוב התייחסה גם כן לכך שאף אם לא ניתן לחייב את המשיבות מכוח חוזה, לכאורה ניתן לחייב אותן מכוח הדין הכללי (מדיני עשיית עושר ולא במשפט) עקב שימוש במשאב ציבורי ללא תמורה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\17\610\087\A20&fileName=17087610.A20&type=2>

11. בר"מ 1245/15 הוועדה המקומית לתכנון ולבניה גבעתיים נ' נוה שוסטר בע"מ

חברת נווה שוסטר זכתה בשנת 1988 במכרז שפרסמה רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) ונחתם בינה לבין רמ"י חוזה פיתוח לבניית מבני ספורט ומסחר. בשנת 1998 הגישה החברה תביעה נגד רמ"י ונגד הוועדה המקומית לתכנון ובנייה גבעתיים בגין נזקים שנגרמו לה בשל עיכובים באישור תכניות. בעקבות ההליך הגיעו החברה, הוועדה המקומית ורמ"י להסדר פשרה בשנת 2003 לפיו יקודמו תכניות לבניית דירות המשביחות את ערך הקרקע, ובהתאם תשלם החברה לרמ"י דמי היתר בשל ההשבחה, ורמ"י תעביר לעיריית גבעתיים חלק היטל השבחה. בנוסף התחייבה החברה להעביר לעיריה כספים עבור הקמת פארק עירוני. עוד נקבע שההסכם ממצה את זכויות הצדדים. הצדדים פעלו בהתאם להסכם זה כאשר באותה עת תאם ההסכם את 'הלכת קנית' לפיה בעל הסכם פיתוח אינו חב בתשלום היטל השבחה ומכאן חבותה של רמ"י בתשלום חלק היטל השבחה כבעלים של הקרקע. בשנת 2009 הגישה הוועדה המקומית לחברה לועדת הערר התקבל וערעור שהגישה הוועדה להסכם והחברה הגישה ערר. עררה של החברה לועדת הערר התקבל וערעור שהגישה הוועדה המקומית על החלטת ועדת הערר לבית המשפט המחוזי נדחה. לאחר מכן הגישה הוועדה המקומית בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון, שהחליט להקפיד את הטיפול בתיק עד להכרעה בתיק **בר יהודה** שעסק בשאלה הבאה: האם בעל הסכם פיתוח חב בתשלום היטל השבחה אם לאו. בפס"ד בר יהודה (ע"א 7084/13 **בר יהודה בע"מ נ' הוועדה המקומית לתכנון ובניה שומרון** (פורסם בנבו, 10.5.2016)) ביטל בית המשפט העליון את הלכת קנית, וקבע כי בעל הסכם פיתוח חב בתשלום היטל השבחה.

כתוצאה מההכרעה בפס"ד בר יהודה, התעוררו בתיק זה שאלות בנוגע לתחולתה הרטרופקטיבית של הלכת בר יהודה על המקרה הזה, ובפרט על החוזה שנחתם בין הצדדים בשנת 2003.

בפסק דינו של בית המשפט העליון נקבע כי הסכם הפשרה משנת 2003 נגוע באי חוקיות בשני היבטים:

1. אי חוקיות שנובעת מתשלום שנדרש מנווה שוסטר למימון בניית פארק בשטח עיריית גבעתיים, וזאת ללא סמכות של העירייה לגבות תשלום זה. יש לציין כי פסק הדין מתייחס לתשלום כאילו שנדרש מנווה שוסטר, על אף שבפועל הסכום ששילמה נווה שוסטר קוזז מדמי ההיתר שהיא שילמה לרמ"י, ולכן בפועל רמ"י היא שמימנה את בניית הפארק.

2. אי חוקיות שנובעת מוויתורה של הוועדה המקומית על היטל השבחה המגיע לה. זאת למרות שבעת הוויתור שררה הלכת קנית שלפיה לא היתה לרשות המקומית זכות לקבל היטל השבחה מבעל הסכם פיתוח. אך בית המשפט העליון בהתייחסותו לעניין זה קובע כי הלכה חדשה יכולה להפוך תניה חוזית שהייתה חוקית בעת הכריתה לבלתי חוקית.

בפסק הדין נדחו טענות המדינה ונווה שוסטר להרחבת חזית אסורה, כן נדחתה טענת המדינה כי לא ראוי שטענת אי חוקיות תשמע מפי צד הפועל בחוסר תום לב על מנת להתחמק מקיום החוזה והטענה כי ככל שהחוזה נגוע באי חוקיות מדובר באי חוקיות שאינה משמעותית.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בסופו של דבר נדחה ערעורה של עיריית גבעתיים והתקבלו טענות המדינה כי בנסיבותיו המיוחדות של תיק זה כאשר הסכם 2003 התקבל כפשרה בתיק שהתנהל בבית המשפט ובמסגרתו כל צד ויתר על טענות ותביעות שהיו לו, אין מקום לפתוח את ההסכם ולשנותו בדיעבד. בית המשפט הבהיר כי לא נמצאו עד היום מקרים בהם החיל בית המשפט את הלכת דירות יוקרה, שעניינה בבטלות של הסכם בלתי חוקי, על הסכמים שכבר בוצעו באופן מלא ומכאן ההחלטה שלא לבטל את הסכם הפשרה משנת 2003.

לסיכום, מפסק הדין עולה כי הסכם חוקי עשוי להיחשב להסכם בלתי חוקי אם בדיעבד השתנתה ההלכה המשפטית, אך שיקולים שונים עשויים להצדיק את הותרתו על כנו ובכלל זה ביצועו המלא על ידי הצדדים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\15\450\012\א30&fileName=15012450.A30&type=4>

12. ע"א 979/17 סלע חברה למוצרי בטון בע"מ נ' רשות מקרקעי ישראל

מדובר במקרה של חברה, בעלת מפעל לייצור מוצרי בטון, שפלשה למקרקעין סמוכים בבעלות המדינה בהיקף של כ- 20 דונם ובהמשך ניהלה מגעים עם רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) לקבלת זכויות חכירה בשטחים אלה ללא מכרז.

במשך מספר שנים הוחלפו תכתובות בין החברה לבין רמ"י שהחלו בשנת 1998. נשלחה לחברה שומת המקרקעין עליה הגישה את השגתה (אשר התקבלה) ובהמשך נשלח אליה מסמך שכותרתו "מפרט כספי" שכולל הערכה של דמי החכירה בתוספת דמי השימוש בסך של 233,653 ₪ עבור "תקופה של 3 שנים וכמחצית מהשטח". מפרט כספי נוסף נשלח לחברה לאחר כחודש בעקבות הודעת החברה כי היא מסכימה לשלם דמי שימוש בסך של 119,163 ₪ בלבד ובו צויין כי על החברה לשלם דמי שימוש לתקופה של 3 שנים בסך כולל של 258,187.41 ₪ והחברה חתמה על מסמך זה. כעבור חודש נערך על ידי רמ"י "טופס סיכום עסקה" שפרט את התשלום האמור והבהיר כי העסקה טעונה אישור של ועדת הפטור. כחודש לאחר מכן הוחלט בהנהלת רמ"י לאשר את העסקה. כעבור כחמישה חודשים, ביום 15.8.2001, החליטה ועדת הפטור לאשר את העסקה ולחייב עבור כל התקופה בתשלום דמי שימוש בשיעור של 5% ממלוא ערך הקרקע ובהמשך להחליטה זו דרשה רמ"י מהחברה לשלם דמי שימוש ל 419,960 ₪. המערערת לא שילמה את דמי השימוש ובשנת 2010 לאחר שהוגשה נגדה תביעה לסילוק יד פנתה לבית המשפט וביקשה להכיר בזכותה לחכירת המקרקעין.

בית המשפט העליון הבהיר כבר בפתח הדיון כי השאלה שמתעוררת היא האם אישור ועדת הפטור היא תנאי מקדים להשתכללות החוזית או תנאי מתלה לחוזה שכבר נכרת. נקבע כי בפסק דין לוביאנקר נפסק שועדת הפטור היא גוף נפרד ועצמאי וכי אישורה הוא תנאי מתלה ולא תנאי מקדמי וכן נפסק שם כי מצופה מרמ"י להבהיר בכל שלבי המו"מ את המשמעויות המשפטיות ואת הצורך בקבלת אישור ועדת הפטור כאשר בענייננו התנהלות רמ"י יצרה עמימות (בטופס סיכום העסקה נכתב כי "העסקה בוצעה בפטור ממכרז"; בהחלטת ההנהלה נכתב כי "העסקה אושרה" ובהחלטת ועדת הפטור נכתב כי "מדובר בפולש במשך 5 שנים לפני הסדרת העסקה").

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בשונה מעניין לוביאניקר נקבע כי אישור ועדת הפטור הוא תנאי להשתכללות העסקה ולכן העסקה לא התגבשה בעניינו.

לעניין חובת תום הלב במשא ומתן נקבע כי ועדת הפטור אמנם לא העלתה תנאי חדש או מפתיע כי כבר מתחילת המשא ומתן רמ"י הציבה את דרישתה לתשלום דמי שימוש, אך העלאת דמי השימוש ביחס לסכום שנדרש על ידי רמ"י לאישור העסקה מעוררת קושי שכן מדובר בשינוי לא מבוטל "בדקה ה-90" לאחר שמו"מ הסתיים. בנוסף קבע בית המשפט כי ספק "אם הוועדה רשאית לקבוע תנאים שהם במישור העסקי בין הצדדים, ובפרט לאחר שתנאים אלו כבר נדונו ולמעשה התגבשו במשא ומתן". בהערת אגב הוסיף בית המשפט כי גם בהנחה שועדת הפטור היא גוף מינהלי נפרד מרמ"י כפי שנפסק בעין לוביאניקר ביחס לאחריותה המשפטית להתנהלות לא תקינה יש לזהות את רמ"י עם הוועדה. בהקשר זה נקבע כי אחד הביטויים של חובת תום הלב הוא הדרישה להתחשבות בצד השני ובהסתמכות שלו על מצגים שהוצגו לו במהלך המו"מ ונקבע כי בעניינו "רמ"י העלתה את הסכום באופן משמעותי" בדקה ה-90 ולכן הפרה את חובת תום הלב.

בסופו של יום הציע בית המשפט העליון לחברה להסכים להצעת פשרה שאושרה על ידי ועדת הפשרות ברמ"י בשנת 2016 בסך של 8 מיליון ₪, שנתקלה בסירוב החברה ולהוסיף לה מיליון ₪ בגין הפרשי הצמדה וריבית והתחשבות בשינוי ערך הקרקע והפחתה בגין הנסיבות שתרמו לאי השתכללות החוזה בשעתו.

כב' השופטת ברק ארז הוסיפה כי יש לראות באישור הנדרש של ועדת הפטור חלק מתהליך ההתקשרות מטעם רמ"י ולכן לא יכולה להיחשב לתנאי מתלה. כן הצטרפה לקביעות בעניין הדינמיקה הבעייתית שהתגלתה בתיק זה שהתבטאה בהעלאה מתמדת של גובה דמי השימוש הנדרשים במהלך המשא ומתן גם המתקדם ללא סיבה נראית לעין.

כב' השופט עמית הבהיר כי בשונה מעמדת השופט הנדל בעניין חלפון (ע"א 8143/14 חלפון נ' בנק דיסקונט למשכנתאות בע"מ (29.1.2017)) אין כופים על הצדדים לחזור אל שולחן המשא ומתן אלא "פותחים בפניהם אופציה אחת ויחידה שמשחזרת, ככל הניתן, את נקודת הסיום שאליה הגיע המשא ומתן ביניהם".

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\790\009\31&fileName=17009790.E31&type=2>

13. ע"א 8331/17 רשות מקרקעי ישראל נ' שאול באטה

שאלה בנוגע לפרשנות תקנה 30 לתקנות חובת המכרזים. השאלה היתה לגבי השומה שעל בסיסה יקבע המחיר של עיסקת החכרת המגרשים נשוא ההליך. בפטור ממכרז הוחלט על ידי רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) להקצות את המגרשים למשיב בפטור ממכרז וכי השומה תחושב לפי מלוא השימושים במקרקעין בהתאם לדין התכנוני החל עליהם (לפי השווי הריאלי של הנכס בשוק). הגישה הפרשנית לפיה מטרת החכירה היא לבית אבות סיעודי בלבד נשללה על-ידי הרוב. דעת הרוב סברה כי לאור התכליות בבסיס התקנות ודיני המכרזים – הקצאת המגרשים למשיב צריכה להיעשות בתשלום מלא ובהתאם למלוא שימושי הקרקע. דעת המיעוט סברה כי מחיר הזכויות במקרקעין

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

צריכה להיקבע בהתאם לזכויות שהוענקו בפועל. דהינו, לפי השימוש המוגבל יותר שהותר בהם בפטור ממכרז ולא לפי מלוא שימושי הקרקע.

השאלה שעמדה במרכזם של פסקי דין אלה היא כיצד יש לשום מגרשים שהוקצו בפטור ממכרז – האם לפי השימוש שעברו ניתן הפטור או לפי ייעוד המגרשים ומלוא השימושים שניתן לעשות בהם. בענייננו ביקש שאול באטה (להלן: באטה) מרמ"י אישור להקצאת שני מגרשים סמוכים למגרש שחכר מרמ"י ושימש לבית אבות סיעודי בפטור ממכרז ולצורך הרחבת בית האבות הסיעודי. ועדת הפטור שאישרה את בקשתו התבססה על שומה שנערכה למגרש על מנת לקבוע את שווי השוק שלו, וכן הוסיפה בחוזה החכירה סעיף האוסר על שימוש אחר במשך שבע שנים ממועד החתימה.

באטה השיג על השומות שנערכו למגרשים וטען כי יש לחשבם על בסיס השימוש בפועל במקרקעין, כבית אבות סיעודי, ולא על בסיס הייעוד בתכנית המתאר אשר מתיר הקמה של בית אבות רגיל או דיוור מוגן על המגרשים. השמאי הממשלתי קבע כי מדובר במחלוקת משפטית אותה יש לברר בבית המשפט ומכאן ההליך. בית המשפט המחוזי קיבל את המרצת הפתיחה שהגיש באטה בנושא (ה"פ (מחוזי מרכז) 62821-03-17) וקבע כי מחיר המגרשים שייקבע על ידי השמאי הממשלתי יהיה שווי השוק שלהם לפי השימוש הספציפי שנקבע בחוזה החכירה דהינו: בית אבות סיעודי בלבד.

החלטה זו נהפכה בפסק הדין של בית המשפט העליון (ע"א 8331/17) בו התקבל הערעור שהגישה רשות מקרקעי ישראל. בית המשפט העליון קבע בדעת רוב כנגד דעתו החולקת של השופט אלרון כי השומה שעל בסיסה ייקבע מחיר המגרשים שהוקצו למבקש בפטור ממכרז, תחושב לפי ייעוד המגרשים בהתאם למלוא השימושים שמותרים על מגרשים אלה ולפי דין התכנוני החל עליהם, וזאת מבלי להתחשב במגבלות השימוש שנקבעו בחוזה החכירה. המשנה לנשיאה מלצר בחן את הפרשנות המתאימה של תקנה 30 לתקנות חובת המכרזים התשנ"ג-1993 לשם קביעת שיטה להערכת שווי הקרקע. המשנה לנשיאה מצא כי בחינת התכליות האובייקטיבית תומכת בפרשנות רמ"י, כשאחד הטעמים לכך הוא הגשמת תכלית התועלת הכלכלית והחיסכון בכספי הציבור, בפרט על רקע הכלל לפיו יש לפרש בצמצום הוראות העוסקות בפטור ממכרז. טעם נוסף בין הטעמים שציין המשנה לנשיאה להתאמה לפרשנות זו, היה כי קבלת עמדת המבקש עלולה להקל על מניפולציות במחיר אגב הפטור, באופן שיפגע בטוהר המידות. השופט אלרון, בדעת מיעוט, סבר כי יש לקבוע את מחיר הזכויות במקרקעין שהוקצו בפטור ממכרז בהתאם לזכויות שהוענקו בפועל וסבר כי לשון תקנה 30(א) אינה מעוררת שאלה פרשנית.

באטה הגיש בקשה לדיון נוסף וטען כי בפסק הדין נדונה לראשונה פרשנותה של תקנה 30 לתקנות חובת מכרזים בנסיבות של הרחבת מפעל קיים בפטור ממכרז וכן כי להלכה שנקבעה השלכות חברתיות וכלכליות משמעותיות. כמו כן, טען כי פסיקת דעת הרוב בפסק הדין מנוגדת לפסיקה המבחינה באופן ברור בין מס אשר נגבה ללא זיקה לשירות מסוים לעומת מחיר אשר יש לו זיקה ברורה לערך השירות הניתן תמורתו.

בתאריך 8.9.20 התקבלה החלטתה של כבוד הנשיאה חיות לפיה נדחתה בקשת באטה לקיים דיון נוסף. הנשיאה חיות קבעה כי השאלה הפרשנית שעמדה במוקד פסק הדין אמנם הוכרעה על ידי בית המשפט העליון לראשונה, אך לא מדובר בהלכה חדשה המצדיקה דיון נוסף. בנוסף, קבעה הנשיאה כי ההלכה שנקבעה לא זו בלבד שאינה עומדת בסתירה להלכה קודמת של בית המשפט העליון, אלא

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

שהיא עולה בקנה אחד עם הגישה הרווחת בפסיקה ולפיה יש לפרש באופן מצמצם את היקפן של הוראות הנוגעות לפטור ממרכז בהיותן חריג לכלל המחייב עריכת מכרז.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\17\310\083\k07&fileName=17083310.K07&type=4>

14. ע"א 7951/19 גזטיב - החברה להפצת גז טבעי נ' מדינת ישראל

חברת גזטיב הקימה בשנת 1969 מערכת צינורות להובלת גז שבאמצעותה חילקה גז טבעי לתושבי ערד ולתושבי שכונת "הניצחון" בדימונה במשך 33 שנים. בשנת 2002 נחקק חוק משק הגז הטבעי, התשס"ב-2002 (להלן: החוק) שקבע לראשונה את עקרונות האסדרה של משק הגז הטבעי, ובכלל זה קבע חובת רישוי לגופים העוסקים בחלוקת גז טבעי. בעקבות חקיקת החוק קיבלה גזטיב בשנת 2004 רישיון חלוקה, שאפשר לה להמשיך בפעילותה והוארך מעת לעת עד ליום 31.1.18. רישיון זה ניתן לה מכוח סעיף 102 לחוק, שקובע הוראות מעבר לעניין "עוסק קיים".

סעיף 21 לחוק קובע הסדר שלפיו מתקני הגז ששימשו את בעל הרישיון יועברו בתום תקופת הרישיון למדינה, והעברה כאמור תהיה בלא תמורה אלא אם כן נקבע אחרת ברישיון. ברישיון של גזטיב, הן זה שניתן לה בשנת 2004 הן בהארכות שניתנו לרישיונה מעת לעת, אין התייחסות לשאלת גורלם של מתקני הגז שלה או לשאלת התמורה בעדם. מכאן, שהמדינה פנתה לגזטיב בבקשה להעביר אליה את מתקני הגז ללא תמורה במועד סיום הרישיון. גזטיב התנגדה לכך בטענה כי סעיף 21 לחוק, אינו חל על בעל רישיון שהוא עוסק קיים, אלא רק על בעלי רישיונות שהם עוסקים חדשים.

נפסק כי העובדה שסעיף 102(ד) לחוק, הקובעת כי סעיפי חוק מסוימים לא יחולו על רישיונו של עוסק קיים, שותק בנוגע לסעיף 21 לחוק, מהווה הסדר שלילי ולא חסר חקיקתי (לאקונה) שטעון השלמה משפטית. מכיוון שיש בחוק סייגים לתחולתו, היה על גזטיב להציג אינדיקציה ברורה המלמדת על כוונת המחוקק להחיל סייגים נוספים מעבר לאלה המנויים במפורש בחוק. בית המשפט קיבל את עמדת המדינה והגיע למסקנה לפיה נלמד מההיסטוריה החקיקתית כי המחוקקים היו מודעים לכך שההסדר בדבר העברת הנכסים תחול על עוסק קיים וכי מדובר בשתיקה מודעת.

נוסף על כך, עלתה שאלה בעניין תכלית ההסדר ונפסק כי תכלית ההסדר בדבר העברת מתקנים היא לייצר רצף שירות שנדרש לצרכנים, ולמנוע פגיעה בציבור שיכולה להיווצר כתוצאה מהתנהגות סחטנית של בעל הרישיון הקודם וכתוצאה מהשקעת השקעות מיותרות על ידי בעל הרישיון החדש. מימושה של תכלית זו מחייבת כי הסעיף יחול גם על עוסקים קיימים. לו לא היה חל הסעיף על גזטיב, היה הדבר מעורר חשש לפגיעה ברצף הפעילות ובצרכנים, בניגוד לתכלית החקיקה.

לפיכך, המדינה הייתה רשאית, לפי החוק, ליטול את מתקניה של גזטיב ללא תמורה בתום תקופת הרישיון.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\19\510\079\z09&fileName=19079510.Z09&type=2>

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

15. ע"א 8422/17 מדינת ישראל - משרד התחבורה נ' המועצה הלאומית למניעת תאונות דרכים

מדובר בתביעה של המועצה נגד משרד התחבורה, לפיצוי נזקים שנגרמו לה כתוצאה מטענה לקיום חוזה שלא בתום לב על ידי משרד התחבורה שלפי הנטען נמנע מגילוי של תיקון תקנות שנטען שהשפיע על ההתקשרות. משרד התחבורה חתם עם המועצה על חוזה בעקבות מכרז שפורסם, אך קיום החוזה הושפע, על פי הנטען, מתיקון לתקנות התעבורה – ונטען, שמשרד התחבורה לא עדכן את המועצה על תיקון התקנות. דעת הרוב (חיות ומלצר) מצאה לדחות את ערעור המדינה ולהותיר על כנו את פסק הדין המחוזי שחייב את המדינה בפיצויים, כך שהמועצה תעמוד במקום שבו הייתה עומדת לו התקנות לא היו מתוקנות ותקבל את הרווחים הצפויים לולי התיקון. זאת, למרות שלכאורה אין קשר סיבתי בין אי הגילוי לבין הנזק שנגרם עקב תיקון התקנות, שהרי התקנות היו מתוקנות בכל מקרה. הנשיאה חיות קובעת בעניין זה, שיש לנקוט גמישות בקביעת קשר סיבתי בגדרי סעיף 39 לחוק החוזים וראוי להעמיד את המועצה "במקום שבו הייתה אילו ההסכם היה מקוים בהתאם לציפיותיה הסבירות בעת החתימה עליו... יש לכבול את המשרד למצב העובדתי שאותו בחר לשקף למועצה בעת חתימת ההסכם". לעומת זאת, השופט קרא בדעת מיעוט סבר שיש לדרוש קשר סיבתי בין אי הגילוי לבין הנזק שנגרם, והיות והתקנות היו מתוקנות בכל מקרה, לא הוכח קשר סיבתי כאמור ולכן לגישתו ראוי היה לקבל את ערעור המדינה ולדחות את תביעת המועצה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\220\084v31&fileName=17084220.V31&type=2>

16. ע"א 5566/18 עזבון המנוח סמי שמעון ז"ל נ' רשות מקרקעי ישראל

מדובר בכ-8000 דונם של קרקע חקלאית במרכז הארץ (שבחלקה כבר שונה ייעודה למגורים). טענת עזבון סמי שמעון היתה ששר הבינוי והשיכון דאז, אריאל שרון ז"ל ומנהל מינהל מקרקעי ישראל דאז הבטיחו לסמי שמעון, ז"ל, כי חוזי החכירה של הקרקע החקלאית שנרכשו על ידו מחברת יכון חקל, יוארכו לתקופת חכירה נוספת בת 49 שנים וזאת בתנאים שאינם נהוגים כיום ברשות מקרקעי ישראל. כלומר מבלי שהרשות תהיה זכאית להשבת הקרקע לידיה במקרה של שינוי ייעוד (מה שמכונה "תניית שינוי ייעוד"). כן נטען כי ביחס לחלק מחוזי החכירה לא נכתב מה יהיו תנאי החכירה במועד תקופת החכירה השניה ("חוזים שותקים") ולכן הארכתם צריכה להיות באותם תנאים של חוזי החכירה בתקופה הראשונה שלא כללו תניית שינוי ייעוד.

בית המשפט המחוזי שדן בתביעה היה נכון להניח כי אכן ניתנה הבטחה על ידי שרון אך קבע שאין לה תוקף מחייב משום שהיתה כללית ובלתי מסויימת ולא ברורה וחד משמעית כנדרש לצורך מתן הבטחה מינהלית מחייבת. קביעה זו נותרה בעינה בפסק דינו של בית המשפט העליון ובנוסף לה נקבעו הקביעות הבאות:

אין תוקף להבטחות שלא ניתנו על ידי הגורם המוסמך לתיתן:

נקבע כי לפי חוק נכסי המדינה, התשי"א – 1951 נדרש אישור מועצת מקרקעי ישראל לעסקה בקרקע שאינה עירונית ושטחה עולה על 100 דונם. ההבטחה הנטענת לא הובאה לאישור מועצת

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

מקרקעי ישראל ולכן נקבע כי לא יכול להיות לה תוקף: "אם כן, התשובה היא ברורה, ולמעשה אף אינה מורכבת כלל ועיקר: ללא אישורה של מועצת מקרקעי ישראל אין כל תוקף להבטחות או התחייבויות שניתנו ביחס למקרקעי ישראל, כאשר מדובר בעסקאות בהיקף גדול העולה על זה של 100 דונם. מתן התחייבות כזו ללא אישורה של המועצה נעשה בחוסר סמכות. ככזה, אין לו תוקף-בהתאם לעיקרון הבסיסי ביותר של המשפט המינהלי, הוא עקרון חוקיות המינהל...דרישה זו מונעת כבילה של הרשות על ידי בעלי תפקידים שלא הוסמכו לכך, ותורמת לשמירה על המסגרת התקציבית".

בעניין זה חשוב להדגיש את קביעת בית המשפט העליון כי: "יש להטעים כי כאשר חוזה שעושה הרשות נדרש לאישורה של רשות נוספת, הדרישה לאישור היא חלק מן העמידה בדרישת הסמכות".

לעמדתו של כב' השופט גרוסקופף כי ספק אם לפי חוק נכסי המדינה נדרש אישור מועצת מקרקעי ישראל גם כשמדובר בהארכת חוזה חכירה להבדיל מכריתתו, השיבה כב' השופטת ברק ארז בהסכמת כב' השופטת ברוך, כי במקרה זה ההבטחה הנטענת נוגעת לתניית שינוי ייעוד שהיא התנאי הבסיסי ביותר למדיניות הקרקעית של המדינה, כפי שאף הוגדר בהחלטתה הראשונה של מועצת מקרקעי ישראל, ונחשבת ל"בריח התיכון" של ניהול מקרקעי הציבור. לכן הבטחה ביחס לתנאי כזה היתה חייבת בכל מקרה לקבל את אישור מועצת מקרקעי ישראל. בנוסף נקבע על ידי כב' השופטת ברק ארז כי מדיניותה של רשות מקרקעי ישראל בעניין תניית שינוי ייעוד מתיישבת גם עם העיקרון של צדק חלוקתי "התומך בכך שהשבחת קרקעות בבלות ציבורית תעשיר את קופת הציבור ולא תרעוף טובות הנאה דווקא על החוכר המחזיק בקרקע".

בפסק הדין מצויין כי טענת הסתמכות על הבטחה בעל פה שניתנה מחוץ למערכת החוזית הכתובה היא מוקשית מטיבה. כן נקבע כי אמנם לא נקבע כלל המונע אפשרות לטעון לקיומה של הבטחה מינהלית שתוכנה הוא התחייבות בעל פה לביצוע עסקה במקרקעין ואולם גם אם הדבר אפשרי הרי שבהיקש מן הכלל שמחייב מסמך בכתב ביחס להתחייבות לעסקה במקרקעין ניתן להכיר בהבטחה בעל פה רק בנסיבות חריגות "בהן הובאו ראיות חותכות הן להוכחת עצם מתן ההבטחה הן לגמירות דעת נותן ההבטחה כי יהיה לה תוקף משפטי לאלתר והן להוכחת תנאי ההבטחה".

סמכות נחזית:

נקבע כי האפשרות להתבסס על טענה זו ביחס למדינה היא מצמצמת ביותר וזאת בשל כך שהיא מצוייה במתח עם עקרון החוקיות. בנוסף נקבע כי המצבים הפחות מתאימים לקבל טענה כזו הם מצבים בהם אנשי עסקים מנהלים משא ומתן עם המדינה כשהם מלווים בייצוג משפטי מלא.

בסוגיה זו חשוב להזכיר גם את קביעתו הברורה של בית המשפט העליון כי צדדים שפונים לגורמי השלטון ולגורמים בכירים במטרה להשיג אמירות מיטיבות לא יכולים לטעון כי התגבשה אצלם ציפיה או הסתמכות, וכלשונו של בית המשפט העליון: "יש המטפחים תקוות כי דברים שנאמרו באופן פחות פורמלי יבשילו בסופו של דבר לברכה ורווח. אולם, לא ניתן לראות בתקוות מסוג זה ציפיות הראויות להגנה משפטית".

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

"החוזים השותקים" ופרשנות חוזי רשות:

בחלק מחוזי החכירה נקבע כי החוזים יוארכו לתקופת חכירה נוספת בת 49 שנה וזאת בהתאם לתנאים הקבועים בנספח א'. המערערים לא הציגו את נספח א' וטענו כי הם מעולם לא קיבלו אותו. חוזים אלה כונו על ידם כ"חוזים שותקים". המערערים טענו כי לאור השתיקה ביחס לתנאי החכירה שיחולו ולאור ההסכמה להארכת החוזים לתקופת חכירה נוספת מתקבלת המסקנה כי גם בתקופת החכירה השניה לא תכלול תניית שינוי ייעוד.

טענת הרשות היתה כי אין מדובר ב"חוזים שותקים" שכן החוזים הפנו לנספח א' הקובע את תנאי החידוש. בנוסף הוגשה על ידי המדינה בהליך דלמטה דוגמא של נספח כאמור שנמצא באחד התיקים בו הובהר כי החוזים יחודשו בתנאים הנהוגים במינהל דהיינו עם תניית שינוי ייעוד. בכל מקרה נטען על ידי הרשות כי הנטל להבאת הנספח הקובע את תנאי החידוש מוטל על התובעים לאור הכלל "המוציא מחברו עליו הראיה" ולכן משלא הובא נספח זה יש לדחות את טענתם כי מדובר ב"חוזים שותקים" לעניין תניית שינוי ייעוד. כב' השופט גרוסקופף אימץ טענה זו וקבע כי במצב דברים שבו לא צורף הנספח הקובע את תנאי חידוש החוזים ובהנתן נטל ההוכחה המוטל על המערערים, דין טענות המערערים לזכויות יתר מכח חוזי החכירה המקוריים להידחות.

כב' השופטת ברק ארז קבעה כי בהיעדר נספח א' הכולל את פרטי החוזה אכן מדובר ב"חוזים שותקים" ביחס לתניית שינוי הייעוד. יחד עם זאת, נקבע כי "נוכח התכליות המיוחדות המונחות ביסוד סמכותו של המינהל ככלל וביחס לחוזה חכירה בפרט, לא נוכל להלום פרשנות אשר איננה מאפשרת למינהל להוסיף אל חוזה החכירה תניית שינוי ייעוד בפתחה של תקופת החכירה הנוספת". בית המשפט העליון הפנה לפסק דינו בעניין מהדרין שם נקבע כי: "ניתן למצוא לפרשנות חיזוק נוסף בעקרון הפרשני המייחס לרשות המינהלית כוונה שלא להתחייב בחוזה הכובל את שיקול דעתה כבילת יתר באופן המונע ממנה להגשים את תפקידיה הציבוריים... התחייבות ארוכת טווח שיש בה התנערות מתפקידיה הציבוריים של הרשות עשויה ליחשב התחייבות הסותרת את תקנת הציבור". הדברים שנאמרו בפסק דין מהדרין התייחסו לחוזים שאינם שותקים, דהיינו חוזים בהם נקבע כי הם יחודשו לפי התנאים שיהיו נהוגים במינהל בעת החידוש. עתה החיל בית המשפט העליון קביעות אלה גם ביחס ל"חוזים שותקים".

לסיום מובאת פסקת הסיום בפסק דינה של השופטת ברק ארז המבהירה את חשיבות הליך קבלת החלטות תקין ו"מסודר":

"64. קשה לסיים את כתיבת פסק הדין מבלי להביע חוסר נחת מכך שהדיון בהתחייבויות הנוגעות למקרקעי המדינה נדרש לפגישות, מכתבים וחילופי דברים שלא נעשו במתכונת הפורמלית שלה ניתן היה לצפות. יש הרואים בעמידה על הליך קבלת החלטות מסודר ופורמלי משום "ביורוקרטיה" מכבידה. אולם, למעשה, המקרה שבפנינו מלמד כי ההקפדה הפורמלית בעניינים מסוג זה, הנוגעים לנכסי ציבור בהיקפים משמעותיים ביותר, היא תמיד לטובת העניין. היא ודאי חשובה מבחינת האינטרס הציבורי. היא חשובה לא פחות מבחינת משקיעים ובעלי דברן של הרשויות, אשר יכולים לדעת בדרך זו על מה ניתן לסמוך ועל מה כדאי שלא לסמוך. יש המטפחים תקוות כי דברים שנאמרו באופן פחות פורמלי

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

יבשילו בסופו של דבר לברכה ורווח. אולם, לא ניתן לראות בתקוות מסוג זה ציפיות הראויות להגנה משפטית.

65. על כך יש להוסיף, כי באופן עמוק יותר, המקרה שבפנינו אינו עוסק רק בשאלה אלו ציפיות ראויות להגנה, אלא מחייב קודם כול לחזור למושכלות ראשוניים ביחס לאחריותם של בעלי תפקידים המופקדים על נכסי הציבור. בעלי תפקידים אלה צריכים לדעת לעמוד בפני לחצים "לוותר" או "לעגל פינות". לא בכדי הקניית זכויות בהיקף נרחב אינה מסורה בידיו של השר בלבד, רם מעלה ככל שיהיה, או בידיו של מנהל הרשות לבדו. הענקות מסוג זה מחייבות פיקוח ושקיפות, ועל כן אינן מופקדות בידיו של אדם בודד. כאמור, זו לא הכבדה טכנית. זוהי הערובה לכך שהשער המגן על נכסי הציבור לא יהיה פרוץ".

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\660\055\A12&fileName=18055660.A12&type=4>

17. דנ"א 5325/19 הכשרה חברה לביטוח בע"מ נ' אבי פיקאלי

עניינו של התיק בפוליסת ביטוח רכב מקיף בה נקבע במפורש כי אינה מכסה נזק שייגרם מקום שלנהג הרכב טרם מלאו 30 שנים. הרכב היה מעורב בתאונת דרכים בה נגרמו נזקי רכוש כאשר הנהג, שקיבל היתר לנהוג ברכב מאת פיקאלי, רוכש הפוליסה, היה בן 23 בלבד. השאלה שהתעוררה היתה האם בנסיבות אלה נשלל לחלוטין הכיסוי הביטוחי, או שניתן לפעול לפי ס' 18 לחוק חוזה ביטוח תשמ"א-1981, שכותרתו "תוצאות של החמרת סיכון", על פיו ניתן לשלם למבוטח תגמולי ביטוח מפוחתים בשיעור יחסי. בית המשפט השלום ובית המשפט המחוזי סברו כי אין תחולה לס' 18 במקרה זה.

היועץ המשפטי לממשלה התייצב להליך בבית המשפט העליון בבקשת רשות הערעור והביע עמדה כי יש לפרש בצורה מרחיבה ולטובת המבוטחים את סעיפי החוק העוסקים בשינויים בסיכון, ובכלל זה ס' 18. יחד עם זאת, יש להבחין בין מצבים של שינויים בסיכון, עליהם חל ס' 18 ובהם עוסקת הלכת סלוצקי (רע"א 3260/10 חתמי לוידיס נ' סלוצקי, 15.9.2013), לבין מקרים שבהם הסיכון כלל אינו מצוי בגדר חוזה הביטוח, שאז אין כל כיסוי ביטוחי. לעמדת היועץ, עניין פיקאלי נופל בגדר הסוג השני של המקרים.

בפסק הדין בבקשת רשות הערעור קבל בית המשפט העליון את הערעור, בדעת רוב של השופטת ברק-ארז וגרוסקופף ובניגוד לדעתו החולקת של השופט עמית, בקבעו כי במישור העקרוני אי עמידה במגבלת הגיל מהווה החמרת סיכון ולא סיכון חדש שלגביו אין כיסוי ביטוחי. על פסק דין זה הוגשו שתי עתירות לקיום דיון נוסף, מטעם היועץ המשפטי לממשלה ומטעם חברת הביטוח.

פסק הדין בדיון הנוסף הפך הלכה זו, ברוב דעותיהם של השופט מלצר, הנדל ועמית, בניגוד לדעותיהם החולקות של השופטת ברק-ארז וגרוסקופף, שעמדו על עמדותיהם בהליך הקודם.

המשנה לנשיאה (בדימ') מלצר קבע, כי כללי הפרשנות המקובלים מובילים למסקנה כי ס' 17 לחוק חוזה הביטוח, שכותרתו "חובת הודעה על החמרת סיכון", חל על שינויים חיצוניים בלתי צפויים בחוזה שאינם נתונים לשליטת הצדדים, ולא על שינויים פנימיים שהתרחשו בעקבות בחירה של

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המבוטח עצמו. אין לומר שבמצב שבו המבוטח הוא שגרם לשינוי בסיכון בעצמו, כי "נודע" למבוטח על שינוי מהותי ש"חל", כלשון הסעיף. ס' 17 עוסק במצב בו הקצאת הסיכונים השתבשה מהותית בשל אירוע חיצוני ובלתי צפוי, ולא במצב בו המבוטח בעצמו בחר לשבש את הקצאת הסיכונים המוסכמת. אין להסיק מכך שההגדרה של "שינוי מהותי" בס' 17 היא רחבה, שיש ליתן משמעות מרחיבה גם למונחים "נודע" ו"חל", אשר לשונם הפשוטה מעידה שנועדו להתייחס לאירוע חיצוני שהתרחש, ללא קשר להתנהגות המבוטח, ושלמבוטח נודע עליו רק בדיעבד. בהקשר זה, נקבע עוד כי אין נפקות לשאלה האם הפרת חוזה הביטוח נעשתה במודע או שלא במודע, שכן כל מעשה או מחדל המנוגדים לחוזה מהווים הפרה, בין אם נעשו מתוך כוונה ובין אם לאו. מסקנה זו מתחזקת לנוכח ס' 21 לחוק חוזה הביטוח, המבהיר כי כאשר המחוקק רצה ליצור הסדר מפורש למצב בו המבוטח הוא שהחמיר את הסיכון, תוך הפרת חוזה הביטוח, עשה כן במפורש. השופט מלצר עיגן את מסקנתו גם בפרשנות תכליתית, תוך הפניה לדינוי הכנסת, ובסקירת המשפט המשווה באשר לדין הנוהג במדינות השונות שהובאו בהשלמות הטיעון של הצדדים בסוגיות קרובות.

כב' השופט הנדל הצטרף לעמדות כב' השופט מלצר וכב' השופט עמית, כאשר לשיטתו הדגש אינו מצוי דווקא בחופש החוזים, אלא בלשון החוק ובכוונת המחוקק, ובניתוח תכליתי.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\250\053\k31&fileName=19053250.K31&type=4>

18. ע"א 6944/19 שרביב בע"מ נ' מינהל מקרקעי ישראל

חטיבת קרקע הופקעה בידי עיריית חיפה לשם הקמת שיכונים ציבוריים והבעלות בה הועברה למשרד הבינוי והשיכון. בטרם נערכה ההפקעה, החלקה הייתה רשומה על שמה של חברת הכשרת יישוב אשר העבירה את זכויותיה לחברת שיכון עובדים. כתוצאה מהליך פרצלציה בשנת 1998 נרשמה חברת שיכון עובדים כבעלת החלקה בשלמותה, על אף שבעקבות ההפקעה רק חלק מהחלקה היה צריך להירשם על שמה. בשנת 2000 זכתה חברת שרביב במכרז שפרסמה רשות מקרקעי ישראל ביחד עם משרד הבינוי והשיכון לבניית 350 יחידות דיור בקרקע נשוא ההליך. על אף ששרביב התחייבה לסיים את הבנייה בתוך 3 שנים, בפועל ניתנו לה היתרי הבנייה (לשניים מתוך שלושת בנייני המגורים שבנתה) רק בשנת 2007. לטענתה של שרביב הדבר נגרם כתוצאה מסירובה של עיריית חיפה לספק היתרי בנייה טרם ביצוע פרצלציה.

בית המשפט המחוזי דחה את תביעתה של שרביב בנושא. תחילה נקבע כי המדינה לא הציגה מצג כוזב בדבר בעלותה במגרש ולא הפרה את חובת הגילוי בכך שלא פרסמה בפרטי המכרז על אודות דבר ההפקעה וזכויותיה של חברת שיכון עובדים. זאת, משום שמצופה מחברה קבלנית מנוסה לעיין במסמכי הרישום של החלקה. כמו כן, נקבע כי לא נמצאו תימוכין לכך שהעירייה סירבה לפתוח תיק בנייה עבור שרביב כל עוד לא בוצעה פרצלציה, ואף נקבע כי המערערת נמנעה בכוונת מכוון מלפנות לחברת שיכון עובדים לקבלת הסכמתה למתן היתר בנייה, דבר שככל הנראה היה מביא לידי פתרון.

בית המשפט העליון החליט לקבל באופן חלקי את הערעור שהגישה שרביב. נקבע כי יש לקבל את רוב קביעותיו של בית המשפט המחוזי, אך על בסיסן יש להגיע למסקנה שונה. כמו כן, נקבע כי בתיק

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

זה נחלש במעט הכלל של אי התערבות בממצאי עובדה ומהימנות של ערכאה דיונית, בשל חלופ של כמעט חמש שנים מסיום שמיעת הראיות בתיק ועד למתן פסק דין, כך שיש להסתמך בעיקר על המסמכים הכתובים. לאחר ניתוח עובדתי של ההתכתבויות הרבות בתיק, נקבע כי שגויה מסקנתו של בית המשפט המחוזי, לפיה המערערת נמנעה מזירוז ההליכים בכוונת מכוון, אך נקבע כי היה ניתן להגיע לכדי פתרון ע"י פנייה לחברת שיכון עובדים. לאור האמור לעיל, בית המשפט פסק כי לכל צד בהליך הייתה מידת אשמה בעיכוב היתרי הבנייה: המערערת חוייבה באשם תורם של 50% בשל רשלנותה באי בדיקת נסח הרישום ובאי פנייה לשיכון עובדים; העירייה חוייבה באחריות בשיעור של 30% בשל סירובה לפתוח תיק בנייה ללא פרצלציה והימנעותה להציע למערערת פתרון פשוט של פנייה לשיכון עובדים; המדינה חוייבה באחריות בשיעור של 20% בשל הצגת המכרז כ"נקי" במסמכי המכרז, בכך שלא ציינה את דבר ההפקעה, ובכך שלא פנתה בעצמה לשיכון עובדים והתעכבה בהוצאת כתבי שיפוי והתחייבות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\19\440\069\10&fileName=19069440.E10&type=2>

19. ע"א 2642/19 מועצה מקומית הר אדר נ' מרכז קניות דוד ויונתן בע"מ

מקרה שבו החברה הזוכה במכרז גילתה לאחר חתימה על חוזה כי יש צנרת תת-קרקעית בחלקה שמחייבת פינוי יקר.

הוגשו ערעורים וערעור שכנגד במרכזם סוגיית היקף חובות הגילוי החלות על צדדים בשלב הטרם-חוזה, ובהמשך לכך השאלה האם המידע שנמסר למציעים במכרז הציבורי במקרה זה היה מספק או חסר באופן שמקים אחריות.

בית המשפט קבע כי חובות הגילוי הן חלק בלתי נפרד מן השלב הטרם חוזה, והן אף חלות ביתר שאת בהליך של מכרז ציבורי. חובת הגילוי המוטלת על גוף מינהלי העורך מכרז גדולה בהיקפה מחובת הגילוי החלה במהלך משא ומתן בין צדדים פרטיים, ונגזרת בין היתר גם מחובת ההגינות המוגברת החלה עליהן. בכלל זה הודגש כי על הרשות להבטיח שמסמכי המכרז ישקפו בצורה מלאה ומדויקת את כל המידע המצוי ברשותה ורלוונטי לנסיבות ההתקשרות – לרבות נתונים הפוגעים באטרקטיביות של המכרז.

עם זאת, מציע הניגש למכרז בהיקף שכזה נדרש לבצע בדיקות מינימליות ולהיוועץ עם מומחים עוד בטרם הגשת ההצעה, ובפרט כאשר מדובר בחברה חדשה שאיננה מורגלת בפרויקטים מסוג זה. ולכן, האשם התורם של החברה תוקן מ-20% ל-40%, בין היתר כדי שלא לתמרץ חברות מלא לערוך בדיקות לפני הגשה למכרזים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\19\420\026\10&fileName=19026420.A09&type=2>

20. ע"א 6213/19 יהושוע קול נ' רשות מקרקעי ישראל

פסק הדין עסק בשאלה האם עומדת למערערים הזכות להירשם כבעלי זכויות בנחלה (בית המשפט העליון תיארה כ"מגרש") במושב בר גיורא, זאת לאחר שהמגרש הוקצה להם ללא מכרז או תשלום

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בתחילת שנות התשעים כדי שיהיו בעלי זכות של "בר רשות" בהתאם להסכם המשולש, אולם הם לא מילאו אחר ההסכם ולא יישבו את המגרש, לא בנו בו את ביתם והעמידו אותו שומם עשרות שנים. בית המשפט קיבל את עמדת המדינה, דחה את הערעור וקבע כי פקעה זכותם של המערערים. בית המשפט העליון העיר מספר הערות שחשיבותן רבה, בין היתר, לתיקים נוספים וזהים המצויים בטיפול בשלב זה או אחר:

ראשית, נקבע כי המגרש לא ניתן למערערים על מנת שינהגו בו מנהג בעלים לכל דבר אלא מטרות ההקצאה היו: "הקמת יחידות מגורים ומגורים בהן, ניצול השטח העליון של הקרקע בעיקר לצורכי חקלאות והקמת מבנים משקיים ושימוש בהם למטרה חקלאית...אלא שהמגרש נותר ריק במשך עשרות שנים". עוד נקבע כי: "המגרש הוקצה למערערים ללא מכרז או תשלום אך הוא לא ניתן להם לכל מטרה וללא הגבלה. הוא ניתן להם למטרה מסוימת והמערערים לא מימשו אותה, גם לאחר שחתמו על התחייבות לעשות כן בתוך פרק זמן מסוים, ולאחר שהובהר בהסכם האחרון שנחתם עמם כי ההסכם "יתבטל מאליו" אם לא יעמדו בלוחות הזמנים שנקבעו לבניית יחידת המגורים".

מעבר לכך, בית המשפט העליון ציין כי אומנם יש נתונים שיכולים להוביל לנקיטת עמדה מקלה כלפי המערערים, אולם בנסיבות דגן הובהר למערערים, לכל המאוחר בשנת 2003, כי זכויותיהם עלולות לפקוע אם לא יבנו את ביתם בתוך שלוש שנים. ברם, המגרש נותר ריק אף למעלה מעשור לאחר מכן מבלי שהוצגה כל פניה מטעם המערערים רשות מקרקעי ישראל או לכל גורם אחר.

כן נקבע כי המערערים לא הציגו ראיות לפיהן ביקשו לקיים את התחייבותם אך בשל מעשיה של רשות מקרקעי ישראל לא יכלו לעשות כן, לפחות עד שנת 2013.

ביחס לנזקיהם הנטענים של המערערים נקבע, בדומה לקביעת המחוזי, כי אין באמור כדי להביע עמדה ביחס לטענות המערערים בדבר נזקים כספיים שנגרמו להם נוכח התנהלותה של רשות מקרקעי ישראל עד שנת 2017.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\130\062\z08&fileName=19062130.Z08&type=2>

21. ע"א 1630/18 ביג-גיבורי ישראל בע"מ נ' רשות מקרקעי ישראל (פרקליט מטפל: אביעד אמרוסי)

השאלה הניצבת במוקד העניין היא האם הסכם חכירה בין רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) למערערת מתיר שימוש למטרת תעשייה בלבד (כטענת רמ"י), וכיוון שמערערת עושה בנכס שימוש למטרת מסחר עליה לשלם דמי שימוש חורג בגינו, או שמא מתיר הוא שימוש גם למטרות מסחר (כטענת המערערת).

בית המשפט דחה את הערעור וקיבל את טענות רמ"י. נקבע כי ניתן ללמוד את ייעוד החכירה בנכס ממכלול שרשרת ההסכמים והמסמכים הנוגעים לנכס, כמו גם מייעודו התכנוני של הנכס ומהתנהלות הצדדים לאורך השנים בקשר עם הנכס. לפיכך, ייעודו התכנוני וההסכמי – הוא לתעשייה ולא למטרות מסחר.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בתוך כך נפסק כי התנהלותה של רמ"י ראויה לביקורת וכי זו התרשלה בביצוע תפקידה כנאמנת על כספי ציבור בכך שלא גבתה חובות שאותן הייתה מחויבת לגבות. על אף זאת, אין מקום ואין בסיס - במציאות או בדין - לייחס לרשות מקרקעי ישראל הסכמה מכללא להתיר למחכיר לעשות שימוש במקרקעי ציבור באופן החורג מיעודם התכנוני או ההסכמי, אך בשל העובדה שהרשות לא פעלה מידית או בכלל כנגד אותה החריגה. הכרה בטענת מניעות או הסכמה מכללא בנסיבות כאלה עלולה לעודד פלישה למקרקעי ציבור או שימוש בהם בניגוד ליעודם התכנוני וההסכמי, ובכך ייפגע האינטרס הציבורי במשאב מוגבל, וחוטא ייצא נשכר.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\18\300\016\b18&fileName=18016300.B18&type=2>

22. ע"א 2167/16 Sanofi נ' אוניפארם בע"מ

הערעור עסק בהטעיה של רשם הפטנטים על ידי חברת תרופות סאנופי, בכך שהגישה מסמכים מטעים לרשם הפטנטים, וזאת במטרה להאריך באופן מלאכותי את תקופת ההגנה על הפטנט באמצעות יצירת 'תקופת השקה בסיכון'. במסגרת הערעור נדונה השאלה הבאה: האם הטעייה של רשם הפטנטים על ידי מבקש פטנט עשויה להקים עילה של עשיית עושר ולא במשפט ולחייב את מבקש הפטנט בהעברת רווחיו לתובעת.

היועץ המשפטי לממשלה התייצב להליך בבית המשפט העליון והביע עמדה כי הגם שניתן להשיב על שאלה זו בחיוב יש להציב גבולות ברורים בסוגיה זו וזאת לאור האיזונים העדינים המאפיינים את תחום הפטנטים. כך למשל הציע היועץ המשפטי לממשלה לקבוע כי עילה זו תוכר רק כאשר המידע המטעה הוא מידע מטריאלי לבקשת הפטנט. בנוסף הוצע לקבוע כי הכרה בעילה זו תתאפשר רק כאשר מבקש הפטנט פעל במכוון וביודעין ורק כאשר מתקיים קשר סיבתי בין ההטעייה לבין החלטת המתחרים להימנע מהשקה בסיכון של התרופה הגנרית. בנוסף קבע היועץ כי יש לסייג את השימוש בעילה זו רק במקרים שבהם הופרה זכות מוכרת בדין ולא במקרים בהם לא הופרה זכות כאמור. כן עמד היועץ על יסודותיה של עילת עשיית עושר ועל כך שכל אלה צריכים להתקיים גם במפגש שבין עילה זו לדיני התחרות ולדיני הפטנטים ובכלל זאת: הוכחת התעשרות; על חשבון המזכה; שלא על פי זכות שבדין וקיומו של קשר סיבתי בין ההטעייה לטעות ובין הטעות להחלטה שלא לבצע 'השקה בסיכון'. ביחס לסעיף 29א(א) לחוק התחרות גרס היועץ המשפטי לממשלה כי גם מכוחו ניתן לבסס עילת עשיית עושר וזאת במקרים שבהם בעל הפטנט פועל על מנת לשמר את כוחו המונופוליסטי ופוגע בתחרות.

בפסק הדין בו נקבע על ידי שלושת השופטים כי הטעיית רשם הפטנטים על ידי מבקש פטנט, כפי שנקבע שאירעה בעניינו, יכולה להצמיח עילה לתביעת השבה מכוח דיני עשיית עושר ולא במשפט. המשנה לנשיאה (בדימוס) מלצר פירט בפסק דינו את האפשרות להשקיף על עילת עשיית עושר לפי 3 פרדיגמות: פרדיגמת הנטילה; פרדיגמת יחסי אמון; ופרדיגמת הפרת כללי התחרות ובסופו של יום קבע כי ראוי לנתח מקרים מהסוג שלפנינו לפי הפרדיגמה האחרונה. עם זאת, השופטים נחלקו לגבי הרבה מהסוגיות הנוספות שעלו בערעור.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

היתה מחלוקת בין השופטים בנוגע לסוגיית הקשר הסיבתי. נקבע על ידי כב' המשנה לנשיאה (בדימוס) מלצר כי ההטעיה יצרה חוסר ודאות מסוים אצל אוניפארם אשר תרמה "במידה זו או אחרת" לאי השקת התרופה הגנרית מצידה. ואף אם אין מדובר בזיקה ישירה וחד משמעית, ניתן להקל בדרישת הקשר הסיבתי לנוכח פרדיגמת הפרת כללי התחרות. לעומתו, כב' השופט קרא קבע כי על אוניפארם להוכיח קיומו של קשר סיבתי כפול ולהראות כי התעשרותה של סאנופי באה על חשבונה, דהיינו להוכיח כי סאנופי הטעתה אותה וגרמה לה להעריך באופן שגוי את סיכויי קבלת הבקשה לפטנט (הקשר הסיבתי בין ההטעיה לטעות) ולהוכיח כי בעקבות זאת התעכב הליך הפיתוח שלה או שהיא החליטה לא לבצע השקה בסיכון (הקשר הסיבתי בין הטעות להחלטה או "סיבתיות הטעות"). לדבריו, אם המתחרה הגנרית עצמה לא הוטעתה אלא ידעה להעריך את סיכויי בקשת הפטנט גם בהתעלם מההטעיה הנטענת ולהבהיר זאת בהתנגדותה, הרי שברי כי הבקשה המטעה, כשלעצמה, איננה הסיבה להחלטתה שלא לבצע "השקה בסיכון" ולהתעשרות חברת תרופות המקור. לגישת כב' השופט קרא, כאשר החברה המתחרה לא הוטעתה וידעה את המצב לאשורו כפי שהבהירה אוניפארם בהתנגדותה שהתרחש בענייננו, הרי שיותר רק הסיכון כי הבקשה בכל זאת תתקבל, אך בסיכון זה, כמו בכל מקרה של בקשת פטנט צריכה לשאת החברה הגנרית. מכאן הסיק כב' השופט קרא כי לא הוכח בענייננו קשר סיבתי בין ההטעיה לטעות ובין הטעות להחלטה ביחס ל"השקה בסיכון".

בפסק הדין השופטים גם נחלקו לגבי השאלה האם ניתן להשתמש בעילת עשיית עושר ולא במשפט הורחב גם במקרים בהם לא הופר סעיף חוק ספציפי, קרי סעיף 18 לחוק הפטנטים או סעיף 29 לחוק התחרות הכלכלית. כב' השופטת ברוך (בסעיף 12 לפסק דינה) וכב' השופט קרא (בסעיף 3 לפסק דינו) סבורים שניהם כי אין מניעה לבסס עילת עשיית עושר ולא במשפט על עקרון תום הלב הכללי ועל הפרתו. לעומתם, בדעת מיעוט, כב' המשנה לנשיאה (בדימוס) מלצר לא קבע מסמרות בסוגיה זו שכן לדיון אין הדבר נחוץ: "השאלה האם דיני עשיית עושר ולא במשפט מהווים מקור עצמאי כללי ליצירת כללי תחרות שלא נקבעו במפורש קודם לכן, מקבלת נופך עיוני". זאת מן הטעם שנקבע על ידו בפסק דינו כי הופר סעיף 18 לחוק הפטנטים.

בסיום פסק הדין נקבע בדעת רוב כי יש להחזיר את הדיון לבית המשפט המחוזי על מנת שיקבע את הסכומים שעל סאנופי להעביר לאוניפארם בשל התעשרותה שלא כדין.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\16\670\021\k28&fileName=16021670.K28&type=2>

ג. חדלות פרעון:

23. ע"א 5033/18 קרן מקפת מרכז לפנסיה ותגמולים א.ש. בע"מ נ' רון לוי

שאלה עקרונית בדבר מעמדם של כספי פיצויי פיטורים שנצברו לטובת חייב (משיב 1 שהוכרז כפושט רגל) בקופת גמל לקצבה. השאלה שעמדה מול בית המשפט היתה בנוגע לאפשרות העברתם לנאמן על נכסיו, נוכח הוראת סעיף 85(א) לפקודת פשיטת הרגל, שכותרתה "נכסים בני חלוקה". לפי סעיף זה, הנאמן לא יפדה כספים המגיעים לחייב מכוח חברותו בקופת גמל כהגדרתה בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), אלא לאחר שקיבל את אישור בית המשפט לכך. עם זאת, בית

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המשפט רשאי להורות על פדיון הכספים האמורים, כולם או מקצתם, ובלבד שאם כספי קופת הגמל הינם למטרת קצבה, וטרם הגיע המועד לתשלומם כקצבה, לא יורה בית המשפט על העברתם לנאמן. בית המשפט המחוזי הורה כי יש להעביר את כספי פיצויי הפיטורים לקופת פשיטת הרגל משיב 1.

נפסק כי העיקרון המנחה בפקודת פשיטת הרגל הוא שנכסי החייב מוקנים לנאמן הפועל לפירעון חובותיו, ורק נכסים חריגים, חיוניים למחייתו של החייב או בעלי אופי אישי וסמלי, נותרים ברשותו. מן העבר השני נמצאים נושי החייב המבקשים להיפרע את חובם. משנמצא כי בית המשפט רשאי לאשר העברת כספי פיצויים לנאמן כאמור בסעיף 85(א1) רישא, עליו "לתפור" הסדר מתאים, שיאזן בין צורכי מחייתו של החייב לבין הצורך לפרוע את החובות כלפי הנושים". בית המשפט אימץ את השיקולים מעמדת היועץ המשפטי לממשלה - שבהם יש להתחשב בעת קבלת ההחלטה מתי ראוי להעביר את כספי הפיצויים של חייב אל נושיו. נפסק כי יש לחלק את השיקולים (המפורטים בפסק הדין) לשתי קבוצות: הראשונה שיקולים הקשורים באינטרסים של החייב וברוחותו, והשנייה – שיקולים הקשורים באינטרסים של הנושים.

במקרה הספציפי, בית המשפט קיבל את הערעור בקובעו כי ככלל, על כספי הפיצויים הצבורים בחסכוניות הפנסיונים חל סעיף 85(א1) רישא לפקודת פשיטת הרגל המתנה את העברתם לנאמן באישור בית המשפט. עם זאת, מסקנה זו לא תחול על כספי פיצויים הצבורים בקרנות פנסיה ותיקות כמו זו של החייב בהליך דנן, שכן אלו כפופות להוראות התקנון האחיד המתנה את זכאותו של המבוטח לקבל קצבה מהקרן בהימנעותו מלמשוך כספים כלשהם מהפנסיה. על כספי פיצויים הצבורים בקרנות פנסיה ותיקות חל אפוא סעיף 85(א1) סיפא לפקודה האוסר על העברתם לנאמן כל עוד לא הגיע מועד תשלומם כקצבה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\330\050\15&fileName=18050330.E15&type=4>

24. ע"א 8416/19 שלמה נס נ מדינת ישראל

פסק הדין עסק ב-3 נושאים: התיישנות התביעה, שיעור תשלום האגרה וכן בשאלה, בבחינת למעלה מן הצורך, האם חברה שמתנהלת בניגוד לתכלית "השאת הרווחים" היא בבחינת עילה להרמת מסך.

ביחס לשאלה אחרונה זו, אמר כב' השופט גרוסקופף במהלך הדיון מספר אמירות לכאוריות נגד הנחות היסוד של התביעה, שהוגשה על ידי המפרקים, ובמהלך הישיבה שהתקיימה לאחר הדיון, הועלתה האפשרות שהשופט גרוסקופף יכתוב את האמירות שאמר במהלך הדיון עלי כתב, כאחת ההצדקות לכך שאין לקבל את הצעת בית המשפט לוותר על הערעורים בהסכמה. בסופו של דבר, בפסק הדין שנכתב, לא שלל השופט מינץ לכאורה את תביעת המפרקים, אולם דעתו הלכאורית של השופט גרוסקופף, נותרה כשהייתה, ובחוות דעתו הוא כתב אמירות לכאוריות נגד הנחות היסוד של התביעה שהוגשה על ידי המפרקים. בסוגיה אחרונה זו לא הביעה השופטת וילנר עמדה כלשהי.

בנושא ההתיישנות נדחתה עמדת המערערים לפיה עילת הרמת מסך נולדת אך לאחר צו פירוק. יחד עם זאת, בית המשפט העליון לא קבל את נימוקו של בית המשפט המחוזי, לפיו חלה בנדון הלכת

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

מרכז הארגונים (שעסקה בסעיף 373 לפקודת החברות) אשר קבעה כי עילת תביעה אינה מתחילה עם מתן צו פירוק, אלא במועד בו נושאי המשרה עוולו כלפי החברה. השופט מינץ קבע שלא ניתן להקיש מהלכת מרכז הארגונים לענייננו שכן שם עסקה הלכה זו בתביעת חברה נגד נושאי משרה, בעוד במקרה דנן עסקינן בתביעת נושים נגד בעלי מניות.

כב' השופט מינץ פסק שהרמת מסך משמשת ככלי להרחבת מעגל היריבות וליצירת יריבות ישירה בין הנושים לבין בעלי המניות. הרמת מסך היא אמצעי להשגת סעד. מאחר שהמפרקים הצהירו כי תביעות החוב שבגינן הם תובעים הרמת מסך לא התיישנו, "אין מקום לומר כי עילות התביעה שלצדן הרמת מסך נגד המשיבות בעלי מניותיה של החברה, התיישנו. עילות התביעה לא נולדו עם פירוק החברה, אלא כל תביעת חוב שהוגשה נגד החברה נולדה בזמן הראוי לה" (סעיף 41 לחוות דעת מינץ). לפסיקה זו הסכים השופט גרוסקופף בקבעו שהרמת מסך אינה עילת תביעה העומדת בפני עצמה, אלא מנגנון משפטי שבאמצעותו מורחבת עילת תביעה קיימת מכוח הדין, כך שביחס לחיוב קיים מתווסף חייב נוסף. משכך דיני ההתיישנות צריכים להיבחן ביחס לעילה שבעטיה נדרשת הרמת מסך, ו"ההתיישנות נבחנת לפי המועד בו נוצרה חבות החברה כלפי הנושה..." (סעיף 6 לחוות דעתו).

בעניין האגרה נפסק כי "אכן, הגשת תביעה למתן סעד הצהרתי כאשר בידי התובע קיימת אפשרות לתבוע סעד כספי עשויה להיתפס כבלתי מוצדקת (ענין ברקליס). ברם, שעה שבענייננו מדובר בתביעה לסעד הצהרתי שלא ניתן לכמת אותו כלל לעת הזאת, יש לסווג את התביעה כהליך שאינו ניתן לביטוי כספי. גם אם ניתן להעריך בקווים כלליים במקרה זה את שווי הסעד..." השופט גרוסקופף פסק ש"מדובר בהליך הצהרתי מקדמי, אשר איננו מאפשר עדיין זכיה בסעדים כספיים, ואשר דינו צריך להיות, לצורכי אגרה, כבקשה לסעד שאינו ניתן בשלב זה להערכה" (פסקה 9).

ביחס לשאלה השלישית, כב' השופט מינץ התייחס, בבחינת למעלה מן הצורך, לתקנה 94 לתקנון החברה שקבעה בעבר כי החברה לא תפיק רווחים, וכי במידה שייווצרו רווחים הם יחולקו לספקי התוצרת החקלאית. השופט מינץ קבע: "על פניו, ומבלי להביע עמדה נחרצת בעניין, התקנה מציבה אתגר לא פשוט לשכנע כי היא עולה בקנה אחד עם מושכלות היסוד בממשל התאגידי על פיהן מטרת התאגיד היא להשיא את רווחי בעלי מניותיה" (43). מנגד, לאחר מכן הסתייג מכך וקבע ש"יש גם מקום להסתייג קמעא מהקביעה בדבר ייחוד תכלית החברה להשאת רווחים לבעלי מניותיה", וזאת לאור הוראת סעיף 11 לחוק החברות לפיו על החברה מוטלת החובה להתחשב לא רק בשיקולים העסקיים שלה, אלא גם בציפיות הלגיטימיות של צדדים שלישיים עמם היא באה במגע ובכלל זה גם הציבור הרחב" (46), וכן לאור הפסיקה שקדמה לחקיקת חוק החברות שקבעה שעל חברה ובעלי מניותיה לקחת בחשבון לא רק את טובתם של בעלי המניות. לאחר מכן כתב עוד: "לדברים אלה עשויה להיות רלוונטיות משמעותית ביותר לענייננו, שכן זהו הלך הרוח ששרר בתקופה שקדמה להיווצרות תקנה 94. ניתן גם לשער כי מדובר בעת שהאקלים התאגידי היה שונה מהיום ו"טובת הציבור" נמדדה באופן שונה מהאופן בו היא נמדדת כיום". סוגיה מורכבת זו מלמדת כי "טענות המערערים אינן טענות סרק, לא מההיבט הדיוני ודיני ההתיישנות ולא מההיבט המהותי. יש אכן אפוא רגליים לסברה, כי יש לדון בטענות לגופו של עניין לשבט או לחסד, ולא לסלקן על הסף". סוגיה זו הותירה השופטת וילנר ב"צריך עיון".

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

כב' השופט גרוסקופף התייחס לעמדת השופט מינץ בנושא אחרון זה, והותיר אותה אף הוא ב"צריך עיון" תוך שהוא מוסיף כי "כלל איני משוכנע כי מסכים אני לאמור בה" (פס' 8 לחוות דעתו). השופט גרוסקופף קבע כי טענת המפרקים לפיה ניהלו בעלי המניות את אגרקסקו תוך חריגה מהתכלית של השאת הרווחים, "כאשר היא נטענת בקשר לתאגיד בעל מאפיינים ייחודיים, כדוגמת אגרקסקו, מעוררת קושי לא מבוטל" (סעיף 7 לחוות דעתו), שכן החוק מאפשר הקמת חברה לתועלת הציבור שאינה פועלת להשאת רווחים, ואם כך, ייתכן שניתן לפעול להקמת חברה היברידית אשר לה תכלית משולבת. במצב שכזה, ברור שלא ניתן ביחס לחברה שכזו להרים מסך אך בשל כך שהיא פעלה להגשים את התכליות העומדות ביסודה. מעבר לכך, בהקשר זה, יש לעורר את השאלה מהו רוחב החריג לפיו יכולה חברה במסגרת פעילותה להביא בחשבון את ענייני נושיה, עובדיה ואת ענייניו של הציבור, כפי שמתיר סעיף 11 לחוק החברות.

עולה כי ביחס לשאלה האם אופן פעילותה העסקית של אגרקסקו כחברה שאינה משיאה רווחים מקים עילה להרמת מסך, קבע השופט מינץ שיש כאן שאלה, אולם השופט גרוסקופף פסק שאמנם שאלות אלה לא התיישנו, אולם לכאורה טענות המפרקים בעניין זה מעוררות "קושי לא מבוטל".

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\160\084\17&fileName=19084160.N17&type=4>

ד. תובענות ייצוגיות:

25. עע"מ 2748/15 מי אביבים נ' עדי ליבוביץ

ערעור על פסק דין של בית המשפט לעניינים מנהליים שבו התקבלו 3 תביעות ייצוגיות, ביחס להוצאות גבייה שגבו עיריית תל אביב ותאגיד המים שלה, בהפעלת אמצעי אכיפה כלפי חייבים שלא שילמו את חובם במועד. בית המשפט קיבל את הערעורים והחזיר את הדיון לבית המשפט המחוזי. בפסק דין אומצה עמדת היועץ שהוגשה בהליך. נפסק כי תקנות המסים (גבייה) (קביעת הוצאות מרביות) מתירות לרשות מנהלית לגבות מן החייב את "ההוצאות הישירות שהיו כרוכות בהפעלת אמצעי האכיפה", כאשר בגדרן של הוצאות אלה ניתן לכלול את שכרו של העובד ששולם לו בזיקה ישירה לביצוע הפעולה הכרוכה בהפעלת אמצעי האכיפה. כאשר יש קושי לקבוע באופן קוהרנטי את שיעור ההוצאות הישירות, אין מניעה לקבוע עלות ממוצעת.

כמו כן, לפי סעיף 20(ג)(1) לחוק תובענות ייצוגיות יש לבית המשפט סמכות לקבוע סעד לטובת הציבור, כאשר פיצוי פרטני לחברי הקבוצה אינו מעשי, ונקבע בפסק הדין כי סמכות זו חלה גם במקרה שבו הוגשה תביעת השבה נגד רשות לפי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק. הדרך לעשות כן היא באמצעות העברת הכספים לקרן הייעודית שהוקמה בחוק, תוך ייעוד הכספים לתחום הקרוב לנושאי התובענות הייצוגיות, ככל שהדבר אפשרי. עם זאת, הוטעם בפסק הדין שמדובר בסמכות שבשיקול דעת בית המשפט ולא בסמכות חובה. יצוין בעניין זה, כי היועץ הטעים בעמדתו כי ייתכנו מקרים שבהם תהיה הצדקה בתביעות נגד רשויות להותיר את הכספים (המשויכים לחברי קבוצה שלא אותרו) בקופת הרשות, והכל בהתאם לנסיבות המקרה הפרטני ותוך מתן משקל לאופייה המיוחד של הרשות הציבורית.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\480\027\e21&fileName=15027480.E21&type=4>

26. דנ"מ 5519/15 יוסף אחמד יונס נ' מי הגליל תאגיד המים והביוב האזורי בע"מ

פסק הדין הפך את ההחלטה הקודמת שניתנה במסגרת ע"מ 2978/13. במסגרתה הוחלט כי בטרם תוגש בקשה לאישור תובענה ייצוגית נגד רשות לפי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, מוטלת על המבקש ובא כוחו חובה לערוך פנייה מקדימה לרשות המינהלית. נקבע בדעת רוב כי אין חובת פנייה מוקדמת לרשות טרם נקיטת הליך ייצוגי נגדה לפי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק, הגם שבמקרים המתאימים שבנסיבותיהם הפרטניות ראוי היה לערוך פנייה, היעדר פניה עשוי להביא להפחתת שכר הטרחה שייפסק בהליך. עוד נפסק פה אחד, שאין סמכות לבית המשפט לחייב רשות בשכר טרחה בגין פניה מוקדמת שנענתה לפני שהוגש הליך לבית המשפט ולא ניתן להגיש הליך ייצוגי בגין סירוב רשות לשלם שכ"ט במקרה כזה. עוד נפסק בדעת רוב כי תובענה ייצוגית בעילה של גבייה שלא כדין של תשלומים בגין שירותי מים וביוב, לרבות ריבית, איננה באה בגדרי פרט 11 לתוספת השנייה לחוק, לפיכך, לא עומדת לתאגיד מים וביוב זכות לאיין את ההליך הייצוגי על דרך של הודעת חדילה ותקופת ההשבה לא תצומצם לשנתיים. נקבע כי ניתן להגיש את ההליך הייצוגי האמור נגד תאגיד מים וביוב לפי פרט 1 לתוספת השנייה לחוק, הואיל ותאגידי המים פועלים כ"עוסק" בגביית תשלומים בגין שירותי מים וביוב.

יצוין כי עמדת היועץ שהוגשה בהליך סברה שיש להותיר על כנה את חובת הפניה המוקדמת שנקבעה בפסק הדין בערעור אך עמדה זו לא התקבלה בדעת רוב השופטים. עוד סבר היועץ שאין סמכות לחייב רשות בתשלום שכר טרחה בגין פניה מוקדמת שנענתה לפני הגשת התביעה (עמדה זו התקבלה בפסק הדין בדנ"א, פה אחד); היועץ סבר עוד שתביעה ייצוגית נגד תאגידי מים לא נכנסת לגדרי פרט 11 ויש להגישה לפי פרט 1 ולכן אין אפשרות להגשת הודעת חדילה ותקופת ההשבה לא תצומצם לשנתיים (עמדה זו נתקבלה בפסק הדין בדנ"א בדעת רוב השופטים).

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\190\055\v28&fileName=15055190.V28&type=4>

27. עע"מ 4784/19 גיא הרינג נ' משרד המשפטים - רשות האכיפה והגביה

נדחתה על הסף בקשת המערער, חייב בתיק הוצאה לפועל, לאישור תובענה כייצוגית נגד רשות האכיפה והגביה. הטענה הייתה כי תחשיב הריביות, ההוצאות, ושכר הטרחה בו חויב במסגרת תיק ההוצאה לפועל, נעשה על ידי הרשות באופן שגוי. זאת, מאחר שאין היא באה בגדר אף אחד מהפרטים המנויים בתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות לרבות פרט 11 שעניינו "תביעה נגד רשות להשבת סכומים שגבתה שלא כדין, כמס, אגרה או תשלום חובה אחר..." נקבע כי במקרה זה אין מדובר בכספים אשר הרשות גובה לטובת קופתה (או לטובת קופתה של רשות אחרת), אלא בכספים הנגבים על ידה בעבור צדדים פרטיים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\840\047\y07&fileName=19047840.Y07&type=4>

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

28. רע"א 2298/19 פינ'צבסקי נ' הנסיך מפעל לייצור טחינה בע"מ

מדובר בתביעה ייצוגית כנגד טחינה הנסיך בטענה שהיא שווקה בשנת 2016 טחינה שהייתה נגועה בסלמונלה. בית המשפט העליון קיבל את עמדת היועץ המשפטי לממשלה והורה על ביטול פסק הדין המחוזי שהורה על דחייה על הסף של בקשה לאישור הסדר פשרה, תוך ליבון כמה סוגיות משפטיות עקרוניות.

נקבעו אמות מידה עקרוניות לדחיית הסדר פשרה על הסף ונמצא שהמקרה הנדון לא הצדיק דחייה כזו. עוד נקבע, שכאשר מדובר במחדל שנוצר ברשלנות של עוסק ולא באופן מכוון או כאשר המחדל תוקן בדיעבד, הרי שלנסיבות כאלה יש משקל מסוים אך יש לבחון אותן כחלק ממכלול הנסיבות ולא נכון לקבוע כלל קטגורי ששולל תביעות ייצוגיות בנסיבות כאלה בכל מקרה, כפי שקבע בית המשפט המחוזי. בקביעות אלה, אימץ בית המשפט העליון את עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה. התיק הוחזר לבית המשפט המחוזי על מנת שיבחן את הסדר הפשרה לגופו. עוד יצוין, שהיועץ עמד בעמדתו בהליך גם על כך, שאין לאשר הסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות כאשר מדובר בתובענות סרק חסרות עילה, וזאת בכדי לא לעודד הגשת תובענות כאלה, הפוגעות במוסד התובענה הייצוגית.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\980\022\g16&fileName=19022980.G16&type=4>

29. רע"א 2296/19 Tecumseh Products Company נ' זילברברג ואח'

מדובר בבקשת רשות ערעור כנגד החלטת בית המשפט המחוזי לדחות הסדר פשרה בתובענה ייצוגית, שנגע לבקשת אישור כנגד כמה חברות בינלאומיות בנוגע לקרטל נטען של מכירת מדחסים (קומפרסורים). בהסדר הפשרה (שהושג עם אחת הנתבעות- חברת טקומסה) ניתן לקבוצה פיצוי נמוך מאוד בסך 100 אלף דולר שממנו אף נגרעו שכר הטרחה והגמול (כאשר סכום התובענה עומד על סך של 64 מיליון ₪). סכום הפשרה נומק על ידי הצדדים בכך, שבזכות הסכמת המשיבה (שהותנתה באישור הפשרה) לקבלת סמכותו של בית המשפט בישראל, ניתן יהיה להמציא כדין את בקשת האישור ליתר נתבעות החוץ, בהתאם להוראות תקנות סד"א, ותועלת זו מצדיקה לשיטתם את סכום הפיצוי הנמוך. לאחר הגשת הבקשה לאישור הפשרה, אחת הנתבעות האחרות (פנסוניק) נתנה את הסכמתה לקבלת סמכותו של בית המשפט בישראל לדון בתובענה, ומכח הסכמה זו ניתן להמציא כדין את התובענה לכל הנתבעות בלי קשר להסדר הפשרה עם טקומסה, וממילא לא ניתן עוד לייחס תועלת זו להסדר הפשרה, ולפיכך קבע בית המשפט המחוזי שאין הצדקה לאישור סכום הפשרה הנמוך. טקומסה הגישה בר"ע נגד פסק הדין, והבר"ע נדחתה על ידי בית המשפט העליון.

פסק הדין אימץ את עמדת היועץ, שבמסגרת החלטה האם לאשר הסדר פשרה בתובענה ייצוגית, יש לבחון את הנסיבות העדכניות השוררות במועד מתן ההחלטה ולא בהתאם לנסיבות ששררו בעת הגשת ההסדר לבית המשפט כך שאין לאשר הסדר שנחזה להיות ראוי במועד הגשתו, במידה ובהתאם לנסיבות עדכניות בעת מתן ההחלטה, ההסדר אינו מיטיב עם חברי הקבוצה. עוד נקבע בפסק הדין (וגם זאת תוך אימוץ עמדת היועץ), שהסדר פשרה בתובענה ייצוגית נעדר תוקף משפטי טרם אישורו על ידי בית המשפט ולכן שינוי ההסדר טרם האישור, אינו עולה משום הפרת חוזה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\19\960\022\g12&fileName=19022960.G12&type=2>

ה. נזיקין:

30. ע"א 9480/17 מדינת ישראל, המשרד לביטחון פנים נ' דנבר צבעים וציפויים 2002 בע"מ

פסק הדין עסק בבחינת סבירות ההתנהלות של לוחמי אש במקרה של שריפה והפך את החלטת בית המשפט המחוזי בו נקבע כי הרשות הארצית לביטחון והצלה אחראית בנזיקין כלפי המשיבים בגין נזקי אש שכיילתה את מפעלם, מפעל לייצור צבעים, וזאת בשל רשלנותו של צוות הכיבוי שהגיע ראשון לזירה.

באופן חריג, בית המשפט צלל לתוך החומר הראייתי ומצא כי הוחסרה ע"י בית המשפט המחוזי מן הפאזל הראייתי - פעולות הכנה נדרשות שבוצעו ע"י לוחמי האש. בנוסף, נמצא כי מסקנת בית המשפט המחוזי לגבי אי-התפשטות האש באותן דקות קריטיות, אינה מתיישבת עם חומר הראיות.

נקבע כי היכולת להתחקות בדיעבד ובמדויק, ברמת הדקה הבודדת, ממרחק של שנים, אחר התרחשות שנמשכה רגעים ספורים, בעיצומו של אירוע תזזיתי ומסוכן כדוגמת דליקה שפרצה והשתוללה במפעל שהחזיק חומרים מסוכנים ודליקים – היא מעצם טיבה יכולת מוגבלת, והמקרה שלפנינו מדגים זאת היטב. אמנם, קושי זה אינו פותר את בית המשפט מהצורך לקבוע ממצאי עובדה. זוהי מלאכתו. אך ההכרה בקושי זה מחייבת נקיטת משנה זהירות, תוך הקפדה על שקלול מלוא המידע הרלוונטי ובחינת התמונה בכללותה.

בית המשפט עמד על אופן החלטת סטנדרט הזהירות ובחינת התנהלות כבאים בזמן אמת, בציינו כי בחינת התנהלות של כל נתבע לעולם נעשית לפי נסיבות המקרה. השאלה המכריעה אינה אם התנהלות הגורם הרלוונטי גרמה לנזק, אלא אם הגורם הרלוונטי יכול וצריך היה לפעול אחרת בנסיבות העניין. כבר נפסק כי יש להתחשב בצורך של המזיק לקבל החלטה מהירה בלא שיוכל לבחון לעומק את החלופות השונות העומדות לפניו ובלא שיוכל להתכונן לכך מראש. עצם העובדה שנבחרה על-ידיו חלופה מזיקה, חלופה שבבחינה רגועה לא הייתה נבחרת, אין בה כדי להצביע על התרשלנות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\17\800\094\c09&fileName=17094800.E09&type=4>

31. ע"א 4431/17 פלוני נ' פלוני

בתיק העוסק בתאונת דרכים קשה ומורכבת המערבת כלי רכב ישראליים ופלסטיניים, נתבקשו עמדותיהם של היועץ המשפטי לממשלה, איגוד חברות הביטוח וקופ"ח כללית בשאלה, האם יש לראות את תכנית שירותי בריאות נוספים (שב"ן) של קופות החולים, המכונה "ביטוח בריאות משלים", כחווה ביטוח לצורך ס'86 לפקנ"ז – כלומר, האם במסגרת פסיקת הפיצוי הנזיקי, יש לנכות מסכום הפיצוי את שווי ההטבות הניתנות לניזוק מכוח חברותו בתכנית ביטוח משלים.

העמדה שהוגשה מטעם היועץ המשפטי לממשלה גרסה כי יש לראות בשב"ן כחווה ביטוח לצורך ס'86 לפקנ"ז, ולפיכך אין לנכות מן הפיצוי שנפסק לניזוק את ההטבות להן הוא זכאי מכוח חברותו בתכנית השב"ן. במקביל, יש לקבוע כי אין לקופת החולים זכות שיפוי מן המזיק, שאם לא כן יימצא

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המזיק חב יותר מכפי הנזק שגרם. כן צויין, כי אין מקום לחייב את הניזוק להוסיף ולשלם עבור החברות בתכנית השב"ן גם בעתיד, או להצטרף לתכנית כזו אם לא היה חבר בה עובר לאירוע הניזוק, הן בשל כך שהדבר חורג מחובת הקטנת הנזק והן לנוכח אי הוודאות בדבר המשך תכנית השב"ן והשירותים והטיפולים שייכללו בה בעתיד.

בית המשפט קבע, פה אחד, כי השב"ן אינו חוזה לצורך ס' 86 לפקודת הניזוקין. בדעת רוב של השופט עמית והשופט מינץ נקבע כי יש לנכות את ההטבות המתקבלות מן השב"ן מסכום הפיצוי לניזוק, הן לעבר והן לעתיד, וכי מכוח דוקטרינת הקטנת הנזק ניתן לחייב את הניזוק להמשיך את חברותו בשב"ן (או להצטרף לשב"ן אם לא היה חבר בו קודם לכן), תוך חיוב המזיק לשאת בדמי החבר. זאת בניגוד לעמדתה החולקת של השופטת וילנר, על פיה יש לנכות את ההטבות שהתקבלו מן השב"ן מסכום הפיצוי לניזוק רק לגבי העבר ולא לגבי העתיד, ואין לחייב את הניזוק להמשיך את חברותו בשב"ן. לעמדת השופטת וילנר, המשך החברות בשב"ן אינה מהווה למעשה הקטנת נזק אלא "גלגול" הנזק מהניזוק אל המיטיב, במקרה דנן אל קופת החולים. בנוסף לכך, אין ודאות שתכנית השב"ן במתכונתה הנוכחית תישאר כך בעתיד.

לעמדת השופט עמית, אליו הצטרף, כאמור, השופט מינץ, את חובת הקטנת הנזק יש לבחון במישור היחסים שבין המזיק לניזוק. העובדה שהמיטיב יכול לחזור על המזיק, אינה מעניינת של הניזוק ואינה גורעת מחובתו כלפי המזיק. העובדה שהמזיק מעדיף כי הניזוק יפעל בדרך מסויימת – במקרה דנן, ימשיך בחברותו בשב"ן – היא הנותנת שמבחינתו של המזיק מדובר בהקטנת הנזק. אין לחייב ניזוק להוציא מכיסו על מנת להקטין את נזקו של המזיק, אך מקום בו המזיק נכון לשפות את הניזוק על הוצאה שיש בה כדי להקטין את הנזק, על הניזוק לנהוג כאדם סביר ולעשות כן. בד בבד, אין להרחיק לכת ולומר כי במסגרת חובת הקטנת הנזק, על הניזוק לבחור את קופת החולים המיטיבה ביותר מבחינת תכנית השב"ן, באשר דרישה מעין זו חורגת מנטל סביר של הקטנת הנזק. לעניין חוסר הוודאות שתכנית השב"ן במתכונתה הנוכחית תישאר כך בעתיד, מציין השופט עמית שבדיני הניזוקין פוסקים על פי מצב הדברים בעת מתן פסק הדין. כשם שסל השירותים הניתן כיום במסגרת תכנית השב"ן עשוי להצטמצם בעתיד, כך הוא עשוי להתרחב, ואין הדבר מעלה או מוריד לעניין גובה הפיצוי שייפסק.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\310\044r18&fileName=17044310.R18&type=4>

32. רע"א 1239/19 יואל שאול נ' חברת ניידלי תקשורת בע"מ

בית המשפט העליון אימץ את עמדת היועץ המשפטי לממשלה, לפיה חרף הדמיון בין 'שיתוף' ל'לייק', יש לבצע הבחנה ביניהם לעניין חוק איסור לשון הרע. נקבע כי יש לראות בפעולת השיתוף (Share) ברשתות חברתיות (בשונה מ-Like) כ"פרסום" הבא בגדרי חוק איסור לשון הרע, ואשר עשוי להקים עילת תביעה נגד משתמש המשתף תוכן עוולתי. במקביל, בית המשפט קבע שורה של מגננונים שנועדו להגן על חופש הביטוי ברשתות החברתיות מפני הגבלות יתרות, הנובעות מהכרה זו כתוצאה מ'תביעות השתקה', 'תביעות בררניות', שהם שימוש לרעה בהליכי משפט. נקבע כי ההגנות וההקלות הקבועות בחוק איסור לשון הרע יחולו בהקשר זה מתוך תשומת לב לחשש מפני "תביעות השתקה"

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

וכדי למנוע "אפקט מצנן" משמעותי ובלתי רצוי על השיח החופשי ברשתות החברתיות, לצד ההגנה הנדרשת על הזכות לשם טוב.

פסק הדין אמנם עסק בפרסומים בפייסבוק, אך הובהר בו כי עקרונותיו יחולו, בשינויים המחויבים, גם ביחס לפרסומים ברשתות חברתיות אחרות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\390\012\09&fileName=19012390.A09&type=4>

33. ע"א 8209/19 ד"ר רוברט דויטש נ' מדינת ישראל - רשות העתיקות

המערער, ד"ר דויטש, סוחר עתיקות, הואשם בששה אישומים בגין זיוף עתיקות וקבלת דבר במרמה. לאחר הליך פלילי ארוך ומקיף (שכלל כ- 12,000 עמודי פרוטוקול, עשרות עדים ומאות מוצגים), בוטלו חמישה מהאישומים בשל התיישנות ומאישום נוסף המערער זוכה.

המערער הגיש תביעה לפיצוי בעקבות הזיכוי בה תבע פיצויים בסך של 12 מיליון ₪. במסגרת ההליך בבית המשפט המחוזי, פורטו מכלול הראיות שעמדו בבסיס כל אישום, וכן אופן בדיקת הטענות שהועלו בזמן אמת וההתנהלות בהליך הפלילי. בית המשפט המחוזי בפסק דין מפורט ומנומק דחה את התביעה וקבע שלא הייתה התרשלות של המדינה, הן בחקירה, הן בהגשת כתב האישום והן בניהול ההליך הפלילי.

בית המשפט ציין כי יש לבחון האם גורמי המשטרה או הפרקליטות פעלו באופן בלתי-סביר. את שאלת הסבירות יש לבחון על רקע המידע שעמד בפני הגורמים הרלוונטיים בעת החקירה ועובר להגשת כתב האישום, בהינתן "הערפל הנלווה באופן אינהרנטי לחקירה המשטרתית". גם אם גורמי החקירה והתביעה טעו בהערכת המשקל ומהימנות של הראיות – לא כל טעות של המשטרה שנעשית ב"זמן אמת" מהווה הפרת חובת זהירות או התרשלות.

נפסק כי אין מקום לבחינת הדברים בדיעבד, ואין מקום, במסגרת התובענה האזרחית, לקיים משפט חוזר תוך בחינה של כל ראיה וראיה כאשר כבר נוהל ההליך הפלילי.

בית המשפט הוסיף וקבע כי בתביעת רשלנות "לא לכל נזק יש הורים ושם במשפט." הערעור נדחה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\090\082\15&fileName=19082090.E15&type=4>

34. רע"א 3065/21 מדינת ישראל נ' עזבון המנוח יוסף סאמי יוסף שואמרה

המדינה הגישה בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי אשר החזיר את הדיון לבית משפט קמא לבחינת טענת "פעולה מלחמתית" במקביל לבחינת טענת הרשלנות. בית המשפט העליון קיבל את עמדת המדינה, מצא לנכון ליתן רשות ערעור ודן בבקשת רשות הערעור כבערעור.

נפסק כי לפי סעיף 5(ב) לחוק הנזיקים האזרחיים, ככל שנטענה טענה מקדמית לסיווג פעולה כ"פעולה מלחמתית", על בית המשפט לדון בה ללא דיחוי, לרבות במקרים בהם נדרשת בחינת ראיות לצורך כך. נוכח האמור, שגה בית המשפט המחוזי כשהורה על השבת הדיון לבית המשפט השלום

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

לשם הכרעה בטענתם לרשלנות, טרם הכריע בשאלת סיווג האירוע כ"פעולה מלחמתית" וכי אין לכרוך את בירורן של שתי סוגיות אלה יחדיו.

בנוסף, נקבע כי קביעתו של בית המשפט המחוזי לא נומקה, ולו באופן מינימלי, ולא צוין בפסק הדין כל פגם או חסר אשר נפלו בפסק הדין המקיף של בית משפט השלום המצדיק את ביטולו.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\21\650\030\05&fileName=21030650.R05&type=4>

35. רע"א 7451/19 עזבון המנוח גבריאל אסולין ז"ל נ' וליד דרויש

בית המשפט העליון פסק בשאלה שהייתה שנויה במחלוקת בערכאות הדיוניות – האם אופניים חשמליים הם בגדר "רכב מנועי" על פי בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 (להלן: החוק או חוק הפיצויים). כיום, אופניים חשמליים אינם טעונים רישום, רישוי, אין צורך ברישיון נהיגה לרכב עליהם ולא ניתן לבטח אותם בביטוח חובה.

ברוב דעות (השופטים י' עמית וד' מין) נקבע כי "אופניים עם מנוע עזר" כהגדרתם בתקנות התעבורה, התשכ"א-1961 (להלן: תקנות התעבורה), הלוא הם אופניים חשמליים, אינם עונים להגדרת "רכב מנועי" שבחוק הפיצויים. שופטי הרוב הוסיפו וקבעו כי אלה הם פני הדברים אף באותם מקרים שבהם הוכנסו שינויים שלא כדין באופניים החשמליים באופן שמאיץ את מהירות נסיעתם (אופניים לא תקינים). נציין כי שופטי הרוב נחלקו בדעותיהם באשר לנימוקים העומדים ביסוד קביעה זו. השופט י' עמית שם את הדגש בשיקולי מדיניות והשופט ד' מין שם את הדגש בלשונו של החוק.

בהתאם לדעת הרוב, הרי שתאונות דרכים בין "רכב מנועי" לאופניים חשמליים – הן אופניים חשמליים תקינים והן לא תקינים – נחשבת ל"תאונות דרכים" כהגדרתה בחוק הפיצויים. המשמעות היא שדינו של רוכב אופניים חשמליים כדין הולך רגל ולכן רוכב האופניים יהיה זכאי לקבל פיצוי מחברת הביטוח של הרכב. מנגד, על תאונה בין הולך רגל לאופניים חשמליים לא חל חוק הפיצויים, ולרשות הולך הרגל הנפגע עומד המסלול הנזיקי הרגיל. על פי הנתונים שהוצגו לבית המשפט רק 10% מהנפגעים בתאונות עם אופניים חשמליים הם הולכי רגל וגם בתאונות אלה מדובר בפגיעות קלות יותר מתאונות של אופניים-רכב.

דעת המיעוט (השופטת ד' ברק-ארז) קבעה כי אופניים חשמליים הינם "רכב מנועי" לצורך חוק הפיצויים. זאת, בשל הפרשנות הלשונית של מונח זה בחוק הפיצויים, בהתחשב בכך שלאופניים חשמליים יש "מנוע", כמו גם בקושי שבהותרתם של הולכי רגל, שהם הגורמים שאינם יוצרים סיכון בדרך, ללא פיצוי מכוח חוק זה. עם זאת, לפי דעת המיעוט, יש להשהות את תוקפן של השלכות התוצאה הנוגעות להחלת סנקציות פליליות ואזרחיות על נהיגה ברכב מנועי ללא ביטוח לתקופת זמן מוגבלת (עד ראשית שנת 2022) שתאפשר נקיטת הליך חקיקה מתאים על ידי המחוקק או היערכות הגורמים הרלוונטיים בתחום הביטוח.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\230\070\17&fileName=19070230.E17&type=4>

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

36. רע"א 8073/19 דוד אבגיל ואח' נ' הרשות לזכויות ניצולי שואה במשרד האוצר

שאלת זכאותם של יהודי מרוקו לפיצויים מכוח חוק נכי רדיפות הנאצים. בית המשפט העליון קיבל את עמדת המדינה, דחה בקשת רשות ערעור, והותיר על כן את קביעות ועדת העררים ובית המשפט המחוזי לפיהם יהודי מרוקו אינם זכאים לתגמולים חודשיים של ניצולי שואה מכח החוק. בית המשפט העליון קבע שההשפעה של גרמניה על משטר וישי ששלט במרוקו הייתה חלשה, וזיקה כזו אינה מספקת בכדי להגדיר את משטר וישי כגרורה של גרמניה. עוד נקבע, שההגבלות שהוטלו על יהודי מרוקו בתחומי הלימודים והתעסוקה אינם עולים כדי פגיעה בחירות, בגדרי חוק הפיצויים הגרמני. כן הוטעמה בדעת הרוב דרישת הדין לרדיפה בתחומי שלטון הרייך דווקא. השופט אלרון בדעת יחיד סבר שאם קיים קשר סיבתי בין גרמניה לבין הרדיפות ניתן לוותר על הדרישה הטריטוריאלית לרדיפה בשטח הרייך דווקא, אולם הוא הסכים שבנסיבות יהודי מרוקו לא התקיים קשר סיבתי לגרמניה ולכן דין התביעה לדחייה. ראוי לציין שהשופט אלרון עמד על כך שגישתו שונה מההלכה שנפסקה עד היום בסוגיה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\730\080\z16&fileName=19080730.Z16&type=4>

37. ע"א 8124/18 יורשי המנוח אלקנה ביישיץ נ' יעקב ז'רוט

תביעה נזיקית שהגיש רוט בגין העובדה שחלקת מקרקעין שהייתה בבעלותו נמכרה על ידי מתחזה לצדדים שלישיים. החלקה הייתה רשומה על שם ג'ק רוט לאחר שהלה ירש את הוריו המנוחים. ז'ק רוט היה רשום לפי מספר תעודת זהות בלגית, שנרשמה בטעות במרשם כמספר דרכון. המתחזה, באמצעות מסמכים שערך עו"ד תורג'מן, שינה בלשכת הרישום את מספר ת"ז למספר דרכון מזויף, וזאת כאשר הציג 2 דרכונים מזויפים הנושאים את המספר שהיה רשום בלשכת הרישום ומספר דרכון "חדש" שנרשם בנסח. לאחר מכן, באמצעות עו"ד ביישיץ נמכרה החלקה לצדדים שלישיים וכספי תמורת המגרש הועברו לחשבון נש"מ (Change). בית המשפט המחוזי פסק כי עורכי הדין תורג'מן וביישיץ התרשלו וחייב אותם יחדיו ב-55% מנזקי רוט, כאשר יוחס אשם תורם לרוט בשיעור 45%. ביחס לרשמת המקרקעין נקבע כי היא לא התרשלה.

בערעור, (השופט עמית) קבע כי הוא רשאי בנסיבות להתערב בממצאי העובדה שקבע בית המשפט המחוזי. בית המשפט המחוזי יצא מתוך נקודת הנחה לפיה חשדם של עורכי הדין היה צריך להתעורר לאור הזהות בין שתי התמונות שב-2 הדרכונים, וזאת על אף שלפי הנחזה, הוצא הדרכון הישן כ-16 שנה לפני הדרכון החדש. ביחס לכך קבע השופט עמית כי אמנם על עו"ד מוטלת החובה לזהות את מי שהוא מבצע פעולות בשמו אולם במקרה דנן יש שוני בתמונות. עוד נקבע שעו"ד אינו "בקר גבולות" שאמור לדקדק בפרצופיהם של אנשים, ובפרט שחזות של אדם יכולה שלא להשתנות באופן קיצוני במהלך 16 שנה. בעקבות קביעה זו, דחה בית המשפט העליון את יתר הקביעות שקבע בית המשפט המחוזי נגד עורכי הדין.

ביחס לרשמת המקרקעין קבע בית המשפט העליון כי הוא "אינו מוצא להתערב במסקנתו (של בית המשפט המחוזי- א.י.) כי רשמת המקרקעין פעלה כנדרש בנסיבות המקרה דנן". עוד נקבע כי הרשמת פעלה בהתאם להנחיות, ובין היתר, הוגשו 2 העתקי הדרכונים לעיונה, כשהם מאומתים

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

נוטריונית, בבחינת "למעלה מן הצורך" (נקבע אף ביחס לרשמת, כי הזהות הנטענת בתמונות לא היו צריכות לעורר את חשדה).

בית המשפט העליון ציין לבסוף כי תוצאת פסק הדין מעוררת "אי נוחות" שכן אין לניזוק ממי להיפרע, אולם משלא הוכחה התרשלות של מי מהצדדים, אין מנוס מלהגיע לתוצאה לפיה "הנזק הוא יתום".

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\240\081e19&fileName=18081240.E19&type=4>

38. ע"א 220/19 עזבון המנוחה ביסאן אבו אלעיש ז"ל נ' משרד הביטחון

פסק הדין דן בשאלה האם ניתן לקבל את טענת המערער, כי ביצוע ירי לעבר ביתו של המערער שעה שגורמים בצה"ל ידעו כי מדובר בבית הרופא ושהוא ובניו נמצאים בו, מהווה "רשלנות פושעת" המקימה חריג לכלל בדבר "פעולה מלחמתית" לפי ס' 5 לחוק הנזקים האזרחיים (אחריות מדינה) תשי"ב-1952. כתוצאה מהירי, נהרגו שלוש בנותיו ואחייניתו של ד"ר עז אלדין אבו אלעיש, אשר עבד באותו הזמן כרופא במרכז רפואי "שיבא" בתל השומר.

בית המשפט דחה את הערעור וקיבל את עמדת המדינה לפיה לא קמה חריג לחוק הקובע חסינות מהותית של המדינה בנוזיקין. נקבע כי אין נפקה מינה אם הפעולה המלחמתית שגרמה את הנזק נעשתה מתוך טעות או בפזיזות ורשלנות רבתי.

פסק הדין התבסס על התפיסה העומדת בבסיס ההסדר החקיקתי והיא כי תביעות נזיקיות אזרחיות אינן מתאימות מטיבן ומטבען למצבי לחימה, ויישומם של דיני הנזיקין המסורתיים במצבים אלה עלול לגרום לעיוותים משפטיים ולחשוף את המדינה לתשלום פיצויי עתק.

בית המשפט הדגיש כי אין 'לפרוס' את הפעילות המלחמתית לדקות ולרגעים, ולבודד באופן מלאכותי את האירוע מתוך ההקשר הכולל ורצף האירועים. נקבע כי מדובר במסכת אירועים אחת, פעולה בשטח אויב במהלך מבצע צבאי, פעולה שהיא "פעולת מלחמה ממש במובנו הצר והפשוט של מונח זה, כגון: כינוס כוחות לקרב, תקיפה לוחמת, חילופי אש, פיצוצים וכדומה, שבהם בא לביטוי האופי המיוחד של הלחימה על סיכונים ובעיקר על השלכותיה ועל תוצאותיה..."

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\200\002e10&fileName=19002200.E10&type=4>

ה. 1. קצין תגמולים:

39. רע"א 4899/18 מדינת ישראל קצין התגמולים באגף השיקום, משרד הביטחון נ' פלוני

בבר"ע הועלתה השאלה המשפטית העקרונית: האם יש אפשרות להגיש בר"ע על החלטת ביניים של ועדת הערעורים? בדעת רוב, נקבע כי לא ניתן להשיג על החלטת ביניים של ועדת ערעורים לפי חוק הנכים.

השופט הנדל קבע כי אין לאפשר ערעור (או בר"ע) על החלטת ביניים של ועדת ערעורים. הוא הסתמך על סעיף 34 לחוק הנכים, הקובע זכות ערעור על החלטת הוועדה לבית המשפט המחוזי, שידון

מדינת ישראל **משרד המשפטים** **פרקליטות המדינה** **המחלקה האזרחית**

במושב תלתא, וקובע שהחלטה עליה ניתן לערער לפי סעיף זה היא החלטה סופית בלבד: החלטת ביניים אינה נתונה לערעור בזכות, ואינה נדונה בפני מושב תלתא. השופט הנדל דחה את הטענה כי יש לאפשר השגה על החלטת ביניים מכוח ס'45(ד) לחוק בתי דין מנהליים, המאפשר הגשת ערעור ברשות על החלטת ביניים של בית דין מנהלי, תוך קביעה שההסדר שבס'34 לחוק הנכים הוא הסדר ממצה לעניין ערעור על החלטות ועדת ערעורים באופן שאינו מאפשר להחיל את ס'45(ד) כהסדר נלווה לצידו. השופט הנדל הסתמך על לשון החוק ומבנהו והפנה לכך שס'34 מאפשר ערעור בנקודה משפטית בלבד, כאשר מתן אפשרות להגיש בר"ע בנקודה שאינה משפטית, לפי ס'45(ד), עלול לכרסם במגבלה שקבע המחוקק. מעבר לכך, הסתמך על תכלית החקיקה: התכלית הסוציאלית מצדיקה שההליכים בפני הוועדה יתקיימו במהירות וביעילות מירבית. מתן אפשרות ההשגה על החלטות ביניים יאריך את התמשכות ההליכים באופן שאינו מיטיב עם התובעים הכרה לפי חוק הנכים.

השופט הנדל סבר כי התוצאה אינה צפויה לגרום לחוסר צדק, כאשר ברור כי ניתן להשיג על החלטות ביניים של הוועדה במסגרת ערעור על החלטה הסופית ותוך הצבעה על כך שבהליך פלילי אין ככלל אפשרות להשיג על החלטות ביניים.

השופט סולברג חלק על מסקנתו של השופט הנדל. השופט סולברג הסכים כי המונח "החלטה" בס'34 לחוק הנכים משמעה החלטה סופית ולא החלטת ביניים וכי לא קיימת זכות ערעור, מכוח סעיף זה, על החלטות ביניים של ועדת ערעורים לפי חוק הנכים. לעומת זאת, השופט סולברג סבר כי אין מניעה להגיש בר"ע מכוח ס'45(ד) לחוק בתי דין מנהליים. השופט סולברג הפנה לפסקי הדין בעניין גרנות וממן, וציין כי הוראת חוק פרטיקולרית באשר לזכות הערעור על החלטה סופית של בתי הדין מושאי פסקי הדין הללו, אינה יוצרת כשלעצמה, הסדר שלילי המונע את תחולתו של ס'45(ד). השופט סולברג סבר כי ס'4(ג) לחוק בתי דין מנהליים, הקובע שהחוק לא יחול אם יש בחוק אחר "הוראה לאותו עניין", אינו חל בעניינו וכי אין מניעה להחיל את ס'45(ד) לצד ס'34 לחוק הנכים. הוא הסתמך על פסק הדין בעניין ממון וקבע שאין מדובר במקרה חריג שבו תכלית החוק מעוררת קושי מיוחד ויוצא דופן המחייב להימנע מהחלת ס'45(ד). השופט סולברג אף סבר שהחשש לסרבול הליכים בוועדת הערעורים בשל האפשרות להגיש בר"ע על החלטות ביניים, "אינו כצקתה", וכי האפשרות להשיג על החלטת ביניים בסוף ההליך, אינה מספקת תמיד מענה ממצה. לטעמו, הקניית שיקול הדעת לבית המשפט באשר לקבלת בר"ע על החלטת ביניים של ועדת ערעורים, יש בה משום איזון נאות למצב.

השופט שטיין הצטרף לעמדתו של השופט הנדל. השופט שטיין ציין שבענייני פרוצדורה, עדיפה היציבות על האמת כמעט תמיד וכי יש לפרש את ס'34(א) לחוק הנכים לפי לשונו, הקשרו ותכליתו. בניגוד לש' סולברג, השופט שטיין סבר שהמחוקק נתן את דעתו, במסגרת סעיף זה, לכל סוגי ההחלטות של ועדת הערעורים. הוא הפנה לפרק הששי של חוק הנכים וסבר שקשה להלום שהמחוקק אמר את כל אשר אמר בפרק זה בהתכוונו להשאיר מקום לערעורים על כלל החלטות הביניים של ועדת הערעורים. זאת, נוכח רמת הפירוט של דברי המחוקק בפרק זה; התייחסותו המפורשת להחלטות ביניים בעניינם של מלווה ארעי, עיכוב ארעי של תגמולים והארכת מועד להגשת ערעור; וכן הגבלת הערעור לשאלות משפטיות בלבד. לטעמו, כל אלה מצביעים על רצונו של

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המחוקק לקבוע בס' 34(א) הסדר ממצה בכל הקשור להשגות על החלטותיה של ועדת הערעורים, כעמדתו של השופט הנדל. לנוכח קיומו של הסדר ספציפי וממצה כאמור, אין תחולה להסדר הכללי שבס' 45(ד) לחוק בתי דין מנהליים, בהתאם להוראות ס' 4(ג) לאותו חוק. עוד מפנה השופט שטיין לשיקולי יעילות, שלטעמו אינם תומכים במתן אפשרות השגה על החלטות ביניים של ועדת הערעורים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\990\048\z07&fileName=18048990.Z07&type=4>

40. רע"א 2652/19 פלוני נ' מדינת ישראל - קצין התגמולים

מדובר במקרה שבו חייל נדבר במחלה ויראלית בבסיס צבאי ששהה בה במסגרת שירותו הצבאי. נקבע כי ההליך דגן מעלה שאלות עקרוניות ובעלות השלכות רוחב, החורגות מגדרי המקרה הקונקרטי והמצדיקות מתן רשות ערעור: האם התנאים לקיומו של קשר סיבתי משפטי בין השירות הצבאי לבין התפרצות מחלה קונסטיטוציונלית, שנקבעו בהלכת אביאן, חלים גם על מקרים שבהם הנכות אינה מחלה קונסטיטוציונלית; וככל שהתשובה שלילית, מהם התנאים לקיומו של קשר סיבתי משפטי בין השירות הצבאי לבין היווצרותה של מחלה חדשה, שאינה מחלה קונסטיטוציונלית?

נפסק שדי בקביעה כי המבקש נדבק במחלה בבסיס הצבאי כדי להוכיח כי המחלה נגרמה למבקש עקב השירות כדרישת החוק, ולא רק תוך כדי השירות. לשם הגדרת קשר סיבתי זה, אין צורך להצביע על מחלל מצד הצבא, על עניין שקשור באופן מהותי לצבא או על אלמנט ייחודי או אירוע חריג בשירותו הצבאי של המבקש שהובילו להידבקות של המבקש במחלה. מובן כי המבקש יכול היה להידבק במחלה מעין זו – שהיא לכל הדעות, כשלעצמה, מחלה ויראלית 'פשוטה' שאינה ייחודית לשירות הצבאי – גם מחוץ לצבא. ברם, משנקבע כי במקרה המסויים הוא נדבק בצבא, יש להכיר בו כנכה צה"ל לפי חוק הנכים. הכלל הוא כי מבחן הקשר הסיבתי מתמקד במה שהתרחש בפועל ולא במה שהיה יכול להתרחש. לאמור: נסיבות המקרה הקונקרטי, ולא נסיבות מקרה תיאורטי.

צוין שהתיק ממחיש היטב את ההבדל בין מחלה ויראלית כגון זו שלקה בה המבקש לבין מחלה קונסטיטוציונלית, ואת נפקותו. מחלה קונסטיטוציונלית היא חבויה ועמוקה, הגורמים להתפרצותה נסתרים מן העין ומורכבים, ומטבעה, לעולם לא יהיה ניתן לקבוע כי חייל 'נדבק' בה בבסיס הצבאי. לכן נדרש יסוד אובייקטיבי שיעיד על הקשר הסיבתי, בדמות אירוע צבאי, חריג, או ייחודי. אולם במקרה דגן אין צורך בכך: הקשר הסיבתי בין השירות הצבאי של המבקש לבין המחלה הויראלית מתגבש מעצם זה שהוא נדבק בה בבסיס שבו הוא נדרש לשהות במסגרת שירותו הצבאי, ולא במקום אחר. פרשנות אחרת תרוקן מתוכן את חוק הנכים ותחתור תחת תכליתו. אכן, נדרש להוכיח את הקשר הסיבתי ברף של מעל למאזן הסתברויות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\520\026\z06&fileName=19026520.Z06&type=4>

ו. מקרקעין:

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

41. ע"א 9838/16 רשות מקרקעי ישראל נ' נהורא מעליא בע"מ

חברת מפעלי נייר רכשה זכות חכירה ביחס לנכס מקרקעין, משכנה לבנק את זכות החכירה ומשלא עמדה בהתחייבויותיה – מונה כונס נכסים, שמכר את זכות החכירה למשיבה, נהורא מעליא. בית המשפט נתן צו בהתאם לסעיף 34א' לחוק המכר, התשכ"ח-1968 לפיו זכות החכירה תועבר לנהורא מעליא כשהיא נקיה מכל שיעבוד, עיקול וזכות אחרת בנכס, חוץ מזכות שלפי תנאי המכירה אינה מתבטלת ומזכות שאינה משמשת ערובה לחיוב כספי. כאשר נהורא מעליא פנתה לרשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) בדרישה כי תחתום על שטרי העברת זכות החכירה על שמה, רמ"י התנתה את חתימתה על השטרות, בין היתר, בתשלום חובות העבר של דמי חכירה שטרם שולמו (להלן: "התנאי"). בתגובה, נהורא מעליא הגישה המרצת פתיחה למתן סעד הצהרתי לפיו רמ"י אינה רשאית להתנות את התנאי. בית המשפט המחוזי נעתר להמרצת הפתיחה, תוך שהוא קובע בין היתר, כי סעיף 34א' לחוק המכר ממרק את זכות החכירה מחובות העבר של דמי החכירה.

בית המשפט העליון ביטל את פסיקת בית המשפט המחוזי, אולם נתגלעו מחלוקות בין השופטים ביחס להנמקה.

כב' השופט גרוסקופף פסק כי "תקנת השוק" שבסעיף 34א' לחוק המכר יכולה למרק את הנכס מזכויות של צדדים שלישיים ("גברא"), אולם הוא אינו משנה ממהותו של הנכס הנמכר וממערך הזכויות והחובות ביחס אליו ("חפצא"). מכאן שמכירה של נכס על ידי רשות לפי סעיף 34א' לחוק המכר, אין בה כדי למרק את הנכס מתנאי החכירה ולפגוע בזכויות שיש למחכיר, שהינן חלק מהנכס הנמכר (הנכס הוא "זכות החכירה"). את השאלה שבנדון, קבע השופט גרוסקופף, יש להכריע לאורו של סעיף 22 לחוק השכירות והשאלה, התשל"א-1971 (להלן: "סעיף 22"). לפי משקפי סעיף 22, יכולת המשכיר להתנגד להעברת זכות שכירות משוכר אחד למשנהו, תלויה "בשאלה האם מדובר בהתנגדות מטעמים בלתי סבירים".

במקרים בהם נמכרת זכות חכירה במסגרת הליכי מימוש משכון, שעה שהחוכר אינו מצוי בהליכי חדלות פירעון קולקטיביים, ככלל, אין לראות בדרישה לפירעון חוב דמי חכירה בגין העבר כהתנגדות בלתי סבירה. זאת משום שקבלת התשלום היא זכות מהותית המעוגנת בהסכם החכירה, וזכויותיו של בעל המשכון אינן יפות מזכויותיו של החוכר-הממשכן. (השופט גרוסקופף פירט חריגים שייתכנו לכלל זה. אחד מהם הוא מקרה בו הממשכן מצוי גם בהליכי חדלות פירעון ותחרות בין נושים, אולם הוא הוסיף וקבע שהדיון בסוגיה זו אינו נדרש לצורך הכרעה במקרה דנן).

כב' השופט אלרון הסכים לכך שרמ"י רשאית לקבוע תנאים להסכמתה להעברת זכות חכירה, אך במידה שהם "סבירים", וזאת לפי סעיף 22. יחד עם זאת, חלק השופט אלרון על השופט גרוסקופף ביחס לאמות המידה לבחינת סבירות התנאי. את סבירותו של התנאי יש לבחון לא רק בנקודת הזמן בו הוא הוצב לראשונה אלא לכל אורכה של התקופה שבמהלכה עמדה רמ"י על קיומו של התנאי, ולאור הנסיבות המשתנות (לכך הסכים השופט גרוסקופף). מאחר שמפעלי נייר נכנסה להליכי פירוק, והצבת התנאי בדבר תשלום דמי חכירה מקנה לרמ"י קדימות שאינה קבועה בדין במסגרת תחרות בין נושים, ממילא הצבת התנאי היא בלתי סבירה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

מכל מקום, קבע השופט אלרון כי בנסיבות המקרה שבנדון, הומחו חובות החכירה של מפעלי נייר לנהורא מעליא, ומאחר שחוב דמי החכירה ממילא אינם מוטלים עוד על מפעלי נייר אלא על נהורא מעליא אין מדובר בתנאי בלתי סביר (יש לציין שלתוצאה זו הגיעה השופט אלרון, בין היתר, לאור ההכרעה שהכריע במחלוקת בין המלומדים ביחס לפרשנות סעיף 22, וקבע, שככלל, "במצב הדברים הרגיל העברת חוזה שכירות (וחכירה בפרט) מביאה להעברת זכויות החוזה וחיוביו לשוכר..." (מנגד, השופט גרוסקופף נמנע מלהכריע במקרה דנן, בשאלה, האם עברו חיובי העבר של מפעלי נייר לנהורא מעליא).

כב' המשנה לנשיאה מלצר קבע שרמ"י רשאית להתנות התנאי במסגרת הליכי כינוס ומימוש משכון, אולם את שאלת הצבת התנאי במצבים של הליכי חדלות פירעון קולקטיביים ניתן להשאיר בצריך עיון, שכן ממילא, במקרה דנן, הועברו חובות החכירה מהעבר, במסגרת הסכם המכר שערך כונס הנכסים, לנהורא מעליא, והיא שחבה בהם.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\380\098\y12&fileName=16098380.Y12&type=4>

42. ע"א 7668/18 ובג"ץ 953/11 עבד אלפתאח סאלחה נ' שר הביטחון

עניינו של פסק הדין הוא בהתיישבות הישראלית מצפה כרמים אשר ממוקמת באזור יהודה ושומרון, על חלקות שהן בגדר מקרקעין מוסדרים הרשומים על שם בעלים פלסטינים פרטיים.

דעת הרוב קבעה כי סעיף 5 לצו בדבר רכוש ממשלתי משמיעה הסדר מסוג תקנת שוק, שכן הסעיף קובע כי כל עיסקה שנעשתה בתום לב בין הממונה ובין אדם אחר בכל נכס שהממונה חשבו בשעת העיסקה לרכוש ממשלתי, לא תיפסל ותעמוד בתקפה גם אם יוכח שהנכס לא היה אותה שעה רכוש ממשלתי.

עם זאת, נקבע כי במקרה דנן לא חל סעיף 5 לצו, נוכח הקשיים באשר להתקיימות תנאיו, ובייחוד חובת תום הלב אשר פורשה כבעלת אמת מידה קפדנית, וזאת, בין היתר, נוכח חובת הממונה לשמור על רכוש האוכלוסייה באזור. בנוסף, נקבע כי חובת תום הלב חלה לא רק על רוכש הזכות אלא גם על המעביר אותה. על כן הוכרע לבסוף שהן הממונה, כמעביר הזכות, לא צלח את מבחן תום הלב, וכך גם ההסתדרות הציונית כרוכשת הזכות. עם זאת, נוכח מעורבותם של משיבי הממשלה והגורמים המיישבים בשיכון תושבי מצפה כרמים, חובה עליהם למצוא למתיישבים, בתוך 36 חודשים, חלופות מגורים הולמות.

עוד נפסק שלא ניתן לראות במקרקעין שנתפסו מכוח צו תפיסה צבאי כ"רכוש ממשלתי" שעליו יכול לחול סעיף 5 לצו בדבר רכוש ממשלתי.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\11\530\009\v107&fileName=11009530.V107&type=4>

43. רע"א 2575/18 יעקבסון נ' לוין

מדובר בבית מגורים משותף הכולל בפועל שני מבנים, מבנה עליון ומבנה תחתון, דירת המשיבים נמצאת במבנה העליון ואילו דירת המבקשים נמצאת במבנה התחתון. ברם, הכניסה לדירות

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המבקשים שבמבנה התחתון היא דרך מדרגות המחברות בין המבנה העליון למבנה התחתון מהן מסתעפים שבילי גישה לדירות. המשיבים טענו כי המבקשים החלו ליצור שביל גישה ישיר מהמבנה העליון לדירותיהם שבמבנה התחתון (מעין שביל קיצור). נטען כי במעשי המבקשים, יש פגיעה בשטח השייך למבנה העליון בו מתגוררים המשיבים.

המשיבים פנו אל המפקחת על רישום המקרקעין ותבעו כי המפקחת תפעיל את סמכותה לפי סעיף 59(ב) לחוק המקרקעין ותקבע כי על הבניין להתנהל כבית מורכב. לעומת זאת, המבקשים טענו כי מדובר בבית משותף אחד שכל שטחי החצר שלו הם רכוש משותף שבו רשאים לעשות שימוש כל בעלי הדירות וממילא אף הם, המבקשים, רשאים ליצור שבילי קיצור. המפקחת קיבלה את תביעת המשיבים וקבעה כי הבית המשותף בו גרים המבקשים והמשיבים יתנהל כבית מורכב; כי על המבקשים יאסר לעשות שימוש בשטחים שהוצמדו למבנה מסוים בבית המורכב; ניתן צו מניעה האוסר על המבקשים לעשות שימוש בשביל הגישה המוביל לדירותיהם של המשיבים ולבנות שביל או מדרגות בין שביל הגישה לדירותיהם של המשיבים לבין דירותיהם של המבקשים.

בית המשפט המחוזי לא קיבל את הערעור על החלטת המפקחת, וכך גם בית המשפט העליון. הסוגיה המשמעותית שעלתה הייתה בנוגע לסמכויות המפקחת לפי ס' 59(ב) לחוק המקרקעין. נקבע כי אין למפקח סמכות ליתן הוראות בדבר הצמדה של חלקים מסוימים מהרכוש המשותף לדירות מסוימות, אולם, יש לו סמכות ליתן הוראות בדבר הפרדה של הניהול וההחזקה ברכוש המשותף ובכלל זה הוראות לעניין נשיאה בהוצאות ההחזקה של הרכוש המשותף וקיום נציגויות נפרדות. החלטה זו עשויה להוביל גם לקבלת החלטה בדבר מניעת שימוש ברכוש המשותף של מבנה אחד מבעלי הדירות במבנה אחר.

בית המשפט העליון פסק כי במקרה הספציפי נשוא הדיון, בו קבעה המפקחת הוראות מפורשות לעניין הצמדת חלקים מסוימים מהרכוש המשותף למבנים השונים, פרשנות סעיף 59 לחוק אינה מאפשרת זאת. עם זאת, אין לשנות מהתוצאה שאליה הגיעה המפקחת מפני שהיא אכן מוסמכת להורות בדבר הפרדת הניהול בבית המורכב ולמעשה כך נעשה במקרה זה דה פקטו (בהיעדר רישום וכד') ולכן הערעור נדחה לגופו.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\750\025\13&fileName=18025750.A13&type=4>

44. ע"א 3296/19 עזבון המנוח סעד דין אחמד ג'אבר ז"ל נ' רשות הפיתוח רשות מקרקעי ישראל

פסק הדין עסק בהליך הסדר על שתי חלקות מקרקעין ביפו, אשר לרשות יש חלקים שרכשה מהאפוטרופוס לנכסי נפקדים בשנת 1965, יתר החלקות מוחזקות בידי משפחת המערער (אישור אי נפקדות ניתן למנוח שנת 1950). בשנת 2003 כשהחל הליך ההסדר, הגישו יורשי המנוח תביעה לבעלות על כל החלקות, ואילו המדינה תבעה בעלות רק בחלקים הרשומים על שמה בפנקס השטרות.

בפסק הדין המחוזי נקבע כי ההקניה לאפוטרופוס לנכסי נפקדים היתה כדין וכי חלקי המדינה היו נכס נפקד כחוק ולפיכך המכר לרשות הוא כדין אף מבלי להזדקק לסעיף 17 לחוק (תקנת השוק). עוד נקבע כי דין טענת היורשים להתיישנות רוכשת להידחות שכן אף אם נניח כי החזקתם למשך 15

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

שנה בשטח טרם התחלת ההסדר הוכחה, הרי שלא הוכחה החזקה בניגוד לבעלות המדינה. זאת, בשנים לב לידיעת המנוח על חלקי המדינה וכן תכתובות בין הצדדים מהם עולה כי המנוח והיורשים ידעו על בעלות המדינה (בין היתר הוצאו היתרי בניה רק על תתי החלקות אשר אין מחלוקת כי הם בבעלות המנוח).

כב' השופט עמית בחוות דעתו, קבע שתי קביעות משפטיות חדשות שעלולות להיות רלוונטיות למדינה בהמשך בתיקי מקרקעין רבים. עם זאת, לא ברור האם הקביעות הן הלכה בגלל הדעות החולקות של יתר שופטי ההרכב.

ראשית, כב' השופט עמית קבע כי סעיף 51 לפקודת ההסדר, שמאפשר להפוך טענת התיישנות דיונית-מתגוננת, לטענת התיישנות רוכשת במסגרת הליכי הסדר, אינו חל כלפי המדינה. כלפי המדינה ניתן לטעון לזכויות אך מכוח סעיף 78 לחוק הקרקעות העותמאני. פסיקה זו הולכת בעקבות פסק דינו של בית המשפט העליון המנדטורי בעניין Seikaly. עם זאת, לא הוכרעה השאלה האם לעניין סעיף 51 מקרקעי רשות פיתוח הם מקרקעי מדינה.

שנית, כב' השופט עמית קבע גם קביעה חשובה בנוגע לסעיף 1 לחוק יסוד: מקרקעי ישראל, שקובע שהבעלות במקרקעי ישראל לא תועבר לאחרים. הלכת שיבלי פסקה בעקבות הוראת חוק היסוד, כי לאחר חקיקת חוק היסוד, לא ניתן עוד לרכוש זכויות פוזיטיביות מכוח סעיף 78 לחוק הקרקעות העותמאני, שכן סעיף 1 לחוק היסוד אוסר העברה של מקרקעי ישראל לאחרים אף אם נעשתה ההעברה לא באמצעות הסכם רצוני. נקבע כי אם כך הם פני הדברים ביחס לסעיף 78, שעניינו הסדרת מחלוקת ביחס לזכויות בין פרט למדינה, על אחת כמה וכמה, שחוק היסוד אינו מאפשר העברת זכויות של מקרקעי ישראל לפי סעיף 51 לפקודת ההסדר, שבעיקרו נועד להסדיר מחלוקות שבין פרטים. קביעה זו תקפה אף כלפי מקרקעי רשות הפיתוח שנזכרים בחוק היסוד, והיא תקפה אף ביחס למקרים בהם החזקה הנוגדת הושלמה לפני חקיקת חוק היסוד בשנת 1960, שכן לפי סעיף 51, הליך ההסדר גופו שהחל לאחר שנת 1960, הוא שהופך את ההתיישנות הדיונית להתיישנות רוכשת.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\1960\032\17&fileName=19032960.E17&type=4>

45. ע"א 6913/19 ניצני אריאל בע"מ נ' עיריית אריאל ואח'

עמדה לדיון שאלת היקף תחולתו של תקנון המועצות המקומיות (יהודה ושומרון), התשמ"א-1981, לרבות השאלה האם הצו בדבר ניהול מועצות מקומיות (יהודה ושומרון) (מספר 892), התשמ"א-1981 אשר מכוחו הותקן התקנון קובע סמכות ייחודית לבתי המשפט לעניינים מקומיים שהוקמו מכוח הצו. נקבע כי אין סמכות ייחודית וכי מדובר בתביעה אזרחית שיכולה להתברר בפני הערכאה האזרחית הרלוונטית בישראל.

כב' השופט עמית, התבסס הן על התכלית העומדת בבסיס הקמת בתי המשפט לעניינים מקומיים באזור והן על לשון התקנון.

לגבי התכלית ציין כב' השופט עמית, כי בבסיס כינונם של בתי המשפט לעניינים מקומיים עמד "הרצון להקל על תושבי הרשויות המקומיות באזור. לפיכך, קשה לאמץ את הטענה שהמחוקק ביקש לשלול מתושבי האזור הישראליים אפשרות לפנות לבית המשפט בישראל. בנוסף, אימוץ

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

פרשנות המקנה לבית המשפט לעניינים מקומיים באזור סמכות ייחודית לדון בעשרות ומאות הנושאים המוזכרים בתקנון ובנספחיו, לרבות כל תביעה חוזית שבה הרשות היא בעל דין, היתה הופכת אותה לערכאה חובקת הכל ומייצרת עומס עצום על בית משפט זה.

לגבי לשון התקנון מציין כב' השופט עמית שלא רק שהיא אינה קובעת שכל סכסוך חוזי בין תושב לבין רשות מקומית באזור חייב להתברר בפני בית המשפט לעניינים מקומיים, אלא היא תומכת במסקנה לפי סמכותו של בית המשפט לעניינים מקומיים בנושא חוזים שבהם התקשרה הרשות המקומית אינה סמכות ייחודית (בעניין זה מפנה השופט עמית לפרק י"ד לתקנון שכתורתו "חוזים והצעות" ובמיוחד לסעיף 117 לתקנון).

בנוגע לשאלת הסמכות כשמדובר בתביעות בתחום המינהלי ובתביעות העוסקות בנושאים מובהקים של שלטון מקומי המתנהלות בין תושב האזור לרשות המקומית, הביע השופט עמית את עמדתו לפיה "יש טעם לסבור כי נושאים הקשורים במובהק לדיני השלטון המקומי, ראוי שיתבררו בפני בתי המשפט לעניינים מקומיים באזור". יחד עם זאת, מכיוון שהשאלה לא מתעוררת במקרה זה החליט שלא לקבוע בה מסמרות.

כב' השופט מזוז, הסכים לפסק דינו של כב' השופט עמית והוסיף שתי הערות: ראשית, סמכויות בתי המשפט בישראל מעוגנות בחוק יסוד: השפיטה ובחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 ותחיקת הביטחון באזור אינה יכולה לגרוע או לפגוע בסמכויות אלה, לרבות בנוגע לישראלים המתגוררים באזור. שנית, הליכים שעניינם הפעלת סמכויות וחובות של רשויות מקומיות באזור כלפי תושבי אותן הרשויות צריכים להתברר בפני בתי המשפט לעניינים מקומיים באזור ולא בפני בתי המשפט בישראל. זאת מכוח קיומו של סעד חלופי סטטוטורי הולם. יתכן כי בתי המשפט בישראל נעדרים סמכות לדון בעניינים אלו.

כב' השופט אלרון, ציין, כי הסמכות העניינית של בתי המשפט בישראל קבועה בהוראות חוק של הכנסת (ביניהן סעיף 40 לחוק בתי המשפט). סמכות זו אינה כפופה למרותו של המפקד הצבאי. ממילא, אין בהקמת בתי משפט באזור כדי לגרוע מסמכויות בתי המשפט על פי חוקי המדינה.

כב' השופט אלרון הפנה לתקנה 2 לתקנות סדר הדין (המצאת מסמכים בשטחים המוחזקים), התש"ל-1969, המאפשרת המצאת מסמכים לאדם שנמצא בשטחי אזור יהודה ושומרון, וזאת אף ללא קבלת היתר לפי תקנה 500 לתקסד"א וקבע, כי משלב שמתבצעת המצאה כדין לנתבע הנמצא בשטחי האזור, רוכש בית המשפט הישראלי סמכות שיפוט בין-לאומית לדון בעניין. במקרה כזה מסור לבית המשפט שיקול דעת האם להפעיל את הסמכות הבינלאומית. במסגרת זו אין מניעה שנתבע יטען שהפורום הנאות לדון בעניינו הוא אחד מבתי המשפט לעניינים מקומיים באזור. יחד עם זאת, טענה זו לא תתקבל כעניין שבשגרה, אלא רק במקרים שבהם ניתן להצביע על נחיתות משמעותית בניהול ההליך בבית המשפט הישראלי ביחס לניהולו בבית משפט לעניינים מקומיים באזור. בנוסף, "טענה מעין זו ראוי להעלות מוקדם ככל הניתן – והעלאתה בשלב מאוחר בהליך עשויה להביא לדחייתה".

כב' השופט אלרון חלק על השופטים עמית ומזוז גם בשאלת הסמכות בנוגע להליכים שעניינם הפעלת סמכויות וחובות של רשויות מקומיות באזור (למרות שאף הוא אינו מכריע בסוגיה). השופט

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

אלרון הפנה בעניין זה לסעיף 5א לחוק בתי המשפט לעניינים מנהליים המקנה לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים סמכות לדון בעתירות נגד החלטה של רשות הפועלת ביהודה ושומרון בעניין המנוי בתוספת הרביעית, למעט חריגים מסוימים. השופט אלרון ציין כי "אין בעצם האפשרות לפנות לבית משפט לעניינים מקומיים באזור כדי לגרוע מסמכות זו, אם כי ייתכן שיש בה כדי להשפיע על שיקול דעת בית המשפט לעניינים מינהליים לדחות את העתירה מחמת קיומו של סעד חלופי."

[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\130\069\](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\130\069\e13&fileName=19069130.E13&type=4)
[e13&fileName=19069130.E13&type=4](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\130\069\e13&fileName=19069130.E13&type=4)

ז. משפחה ומעמד אישי:

46. בע"מ 6046/18 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית

ערעור על החלטת המחוזי לאפשר חריגה מהכלל שנקבע בהלכת פלונית ולהשתמש בזרע של המנוח להפריית מי שלא הייתה זוגתו במעד פטירתו (על אף שהייתה לו בת זוג קבועה בחייו). במקרה כזה הכלל על פי הלכת פלונית ועל פי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה, הוא כי בהיעדר ביטוי מפורש מצד המנוח ובהינתן שהייתה לו בת זוג קבועה עובר למותו, היא ורק היא תהא רשאית לעשות שימוש בזרעו. בית המשפט פסק כי האוטונומיה של הנפטר משמעה התחקות אחר רצונו שלו ולא של אחרים. זהו כבודו. על אף שהתחקות אחר רצון הנפטר היא מהמשימות הקשות, יש להתחקות אחר רצונו המשווער על בסיס אינדיקציות ברורות וראיות משמעותיות. הכלל המנחה הוא כי המיקוד הוא במנוח, רצונו המפורש קובע ואת רצונו המשווער יש להוכיח. קיימת חזקה הניתנת לסתירה לפיה במקרה שבו הייתה למנוח בת זוג קבועה בעת פטירתו, ההנחה היא כי קיים "רצון משוער" של המנוח להביא ילדים לעולם גם לאחר מותו עם בת זוגו.

במקרה דנן, התשתית העובדתית שהוצגה אינה תומכת בתזה שלפיה המנוח החזיק ברצון משוער להמשכיות לאחר מותו שלא עם בת זוגו, להבדיל מרצון כלשהו להמשכיות. בהיעדר אינדיקציות משמעותיות וברורות דיין שיש בהן כדי לסתור את ההנחה הרגילה שהרצון המשווער הוא בהמשכיות עם בת הזוג ועמה בלבד. כב' השופטת ברון הוסיפה כי אל לנו לבלבל בין רצונו של המנוח ובין רצונם המובהק והמובן של הוריו שתהא המשכיות לילדם שנלקח מאיתם. נקודת הזמן שבה יש להתמקד היא ערב מותו של המנוח כל עוד יכול היה להביע את רצונו.

בעניין זה ראו גם את בע"מ 378/20 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה.

[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\460\](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\460\060\z03&fileName=18060460.Z03&type=4)
[060\z03&fileName=18060460.Z03&type=4](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\460\060\z03&fileName=18060460.Z03&type=4)

47. ע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית

המבקש הגיש תביעת גירושין לבית הדין הרבני; ואליה הוא כרך את מזונות ילדי הצדדים, המשמורת ורכושם המשותף של בני הזוג. בית הדין הרבני קבע כי הוא מוסמך לדון בכל שלוש הסוגיות ועל כך הוגשה בקשה לבית המשפט כדי לקבוע שאין לבית הדין הרבני סמכות. בהחלטת בית המשפט למשפחה נקבע כי בנוגע למשמורת ילדי הצדדים ורכושם המשותף – אין הצדקה

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

להתערב בהחלטת בית הדין. לעומת זאת, לגבי מזונות ילדי הצדדים, נפסק כי נפל פגם בהחלטה המצדיק את ביטולה מחמת חוסר סמכות. בערעור לבית המשפט המחוזי, נקבע גם כי מדובר בהחלטה שלא בסמכות של בית הדין הרבני.

עמדת היועץ המשפטי לממשלה אשר הוגשה מפאת חשיבות ההליך, היתה כי יש להותיר את ההלכה שנקבעה בהלכת שרגאי על כנה. על פי הלכה זו, יש להבחין בין תביעה שהוגשה על ידי אחד ההורים כנגד השני להשבת הוצאות מזונות – שהוצאו בעבר או שיוצאו בעתיד – אותה ניתן לכרוך בתביעת גירושין שהוגשה לבית הדין הרבני; לבין תביעת מזונות של הקטינים, שאינה ניתנת לכריכה. לגישת היועץ המשפטי לממשלה, תביעות אלו מובחנות זו מזו מבחינה מהותית ופרוצדוראלית. על פי הצעתו, במסגרת תביעת ההשבה בין ההורים לא נדרש לקיים דיון בשאלת המזונות לגופם. נטען כי אין בהליך שנידון בפני בית הדין מכוח כריכה לחסום את דרכו של הקטין לערכאות האזרחיות בדרך של תביעה עצמאית. ביסוד דעה זו הצורך לא לערב את הקטין בסכסוך הוריו, מתוך מטרה להגן על ענייניו; וכן החשש מהחרפת מרוץ הסמכויות. בעמדת היועץ המשפטי לממשלה, נקבע כי לראייתו, ההלכות העוסקות במעבר לבחינה המהותית רלוונטיות לסעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין, הנסוב סביב דיון במזונות קטינים בבית הדין בהסכמת שני הצדדים; בעוד שהלכת שרגא, העוסקת בסעיף 3 – עומדת בעינה.

דעת הרוב (כב' השופטים מ' מזוז וג' קרא) קיבלה את עמדת היועץ המשפטי לממשלה כפי שהוצגה בהליך במלואה. נקבע כי הלכת שרגאי הקובעת כי לא ניתן לכרוך תביעה למזונות ילדים בתביעת גירושין לפי ס' 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים "לא נס ליחה ולא הועם זוהרה". לפיכך, לא ניתן לכרוך לתביעת גירושין את תביעת מזונות הילדים, אלא רק השבת הוצאות שההורה התובע הוציא או עומד להוציא, שזו תביעה להתחשבות בין ההורים. כן נקבע כי משמעות השבת ההוצאות האמורה בפסק הדין בעניין שרגאי מתייחסת להוצאות שההורה התובע הוציא או הוצאות ידועות, שהוא עומד להוציא בקרוב. מכל מקום תביעת ההשבה אינה יכולה להוות "מסלול עוקף" לתביעת מזונות ילדים באמצעות כריכה.

דעת הרוב התייחסה גם לתכלית שביסוד הלכת שרגאי- הדאגה לטובת הילדים, מניעת שימוש במזונות ילדים כמנוף לחץ לפגיעה בזכויות בן הזוג אגב הגירושין, ומניעת מירוץ סמכויות בין ההורים לעניין זה. נקבע כי חשיבותם של ערכים אלו לא פחתה מאז נפסקה הלכת שרגאי.

דעת המיעוט (כב' השופט הנדל) סברה כי יש להכיר בסמכות בית הדין הרבני לדון במזונות ילדים הן משום שזו מצוות המחוקק בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים והן מטעמים שבטובת הילד, כך שההכרעה בעניינו תהיה מהירה ותתקבל בד בבד עם ההליך המשפטי המתנהל ממילא בין הוריו. כן נקבע כי לצד זאת, עומדת לילד גם זכותו לתביעה עצמאית.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\280\076\z13&fileName=17076280.Z13&type=4>

48. ע"מ 3518/18 ב"כ היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני

בית המשפט דן בסוגיית מהותו של צו הורות פסיקתי הניתן לאחר הליכי פונדקאות חו"ל שטרם הוסדרו בחקיקה, מכוח "זיקה לזיקה" (זיקה של בן זוגו של ההורה בעל הזיקה הגנטית לילד)

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

ותחולתו הרטרואקטיבית, ופסק פה אחד כי לצו הורות פסיקתי אופי מכונן, וכי ההורות נוצרת במועד ביצוע האקט המכונן, קרי ממועד מתן הצו על ידי הערכאה הישראלית המוסמכת. בדעת רוב נפסק כי הגדרת הצו כמכונן אינה סוגרת הרמטית את שערי התחולה הרטרואקטיבית, וניתן להכיר בחריגים לכלל בדבר תחולת צו ההורות ממועד נתינתו על ידי הערכאה הישראלית המוסמכת. מכל מקום, באשר לצווי הורות פסיקתיים שניתנים לאחר הליכי פונדקאות חו"ל נקבע שאין להחילם באופן רטרואקטיבי, למעט במקרים חריגים. זאת, כדי למנוע מצב של שלושה הורים, וכן כדי לקבוע קביעה קטגורית שאינה תלויה בדינים ובהסדרים הקונקרטיים של המדינות הזרות.

כיום יש דיון נוסף תלוי ועומד על פסק הדין (שאמור להיכתב על ידי השופט הנדל).

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\180\035\z08&fileName=18035180.Z08&type=4>

49. רע"א 8368/18 פלנית נ' פלוני

בית המשפט העליון קבע שהסמכות לדון בתביעות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה נתונה לבית משפט לענייני משפחה. נקבע, כי יש ליתן למונח "סכסוך" פרשנות מרחיבה הכוללת לא רק תובענות שעילתן "סכסוך" במובן הצר (עימות הדדי בין שני צדדים ניצים), אלא אף תובענות הנובעות מהפרות חד צדדיות או מנזק שגרם אחד מבעלי הדין לשני. נקבע כי תביעת נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה נכנסת בגדר "סכסוך".

בהמשך נבחנה השאלה אם היחסים המשפחתיים הם אלה אשר תרמו "תרומה נכבדה וחשובה" להיווצרות עילת התובענה, הנובעת מן הסכסוך (זאת בהתאם להלכה ברע"א 6558/99 חבס נ' חבס). ונקבע כי: "מערכת היחסים המשפחתית אכן מהווה גורם משמעותי בתובענה נזיקית שעילתה פגיעה מינית במשפחה, ומשכך יש לראות בה כתובענה "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה" אשר תדון בפני בית המשפט לענייני משפחה".

בית המשפט העליון עמד על תכלית הקמת בית משפט לענייני משפחה, אשר נועד לרכז את כלל ההליכים המשפטיים הנובעים מסכסוכים בתוך המשפחה בגדר ערכאה מקצועית אחת. זאת, "מתוך ראייה הוליסטית-טיפולית המכירה במורכבות וברגישות הטמונות בסכסוכים משפחתיים, ובדומיננטיות של יחסי המשפחה הניצבים ברקע הסכסוך המשפטי". בית המשפט הוסיף וקבע כי אופיו הייחודי של בית משפט לענייני משפחה נועד לאפשר לו לרדת לשורש המחלוקות המשפחתיות ולפתור אותן ברגישות המתבקשת. בית המשפט העליון התייחס גם למסגרת הדיונית הגמישה בבית המשפט לענייני משפחה וקבע כי גמישות דיונית וראייתית זו היא חיונית אף לבירורן של תביעות נזיקיות בגין פגיעות מיניות במשפחה.

לבסוף קבע בית המשפט כי מסקנתו הפרשנית מתיישבת אף עם מצב הדברים בפועל, בו בתי המשפט לענייני משפחה דנים בתביעות נזיקיות בגין פגיעות מיניות בתוך המשפחה.

בית המשפט העליון קבע, כי אף שהדיון בפסק הדין עוסק בסוגיית הסמכות העניינית לדון בתביעות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה, הרי שהוא רלוונטי אף בנוגע לתביעות נזיקיות בגין אלימות במשפחה – פיזית או נפשית, וכי יש להחיל את הקביעות שבפסק הדין, בשינויים המחויבים אף על תביעות אלה.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\680\083\r10&fileName=18083680.R10&type=4>

50. ע"מ 821/21 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה

המבקשים 1 ו-2 הם בני זוג, גברים, שחתמו על הסכם להורות משותפת עם המבקשת 3 ונולדו להם תאומים. לכל אחד מהקטינים יש אב רשום, המבקש 1 או המבקש 2, בהתאם לזיקה הגנטית, ואם רשומה – המבקשת 3. ביקשו שכל אחד יירשם כאפוטרופוס נוסף (שלישי) לקטינים שלא הילדים שלהם. הם נרשמו ולבקשת היועץ המשפטי לממשלה צווי האפוטרופסות בוטלו. הערעור על כך נדחה.

מרכז הכובד בהכרעתו של בית המשפט המחוזי אינו בשלילת השימוש בסעיף 68(א) לחוק הכשרות המשפטית למינוי אפוטרופוס נוסף, אלא בעובדה – עליה אין המבקשים חולקים כמובן – כי בנסיבות המקרה דגן שני האפוטרופוסים הטבעיים של כל אחד מהקטינים ממלאים את כל חובותיהם כלפי הקטינים באופן מיטבי ודואגים לכל צרכיו, וכיוון שכן, לא מתקיים התנאי הבסיסי שבסעיף 68(א) של נזקקות הקטין למינוי אפוטרופוס נוסף. חוק הכשרות לא נועד לכינון יחסי הורות, או להכרה ב"הורות משולשת", או כל כיוצא באלה. משכך, בהיעדר צורך ממשי קונקרטי "לשמירה על ענייניו של קטין", באמצעות מינוי אפוטרופוס שלישי – כגון בהתקיים הנסיבות המפורטות בסעיפים 28, 29 ו-33 לחוק או נסיבות אחרות עליהם עמד בית המשפט המחוזי – אין מקום לעשות בחוק זה שימוש שלא לשמו הוא נועד.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\21\210\008\b02&fileName=21008210.B02&type=4>

51. ע"א 7722/17 פלונית נ' שר הפנים

במרכז הערעור עלתה השאלה האם פסקי הדין שהצהירו, לאחר הלידה, כי האמהות השלימו הליכי גיור לפני הלידה, מאפשרים לרשום את הילדים כיהודים ממועד לידתם, ולהנפיק להם תעודות לידה תואמות? ביהמ"ש המחוזי ענה על כך בשלילה. האמהות התגיירו בישראל בפני בתי דין מוסמכים של קהילות יהודיות מוכרות – התנועה המסורתית, והתנועה ליהדות מתקדמת.

על פי השקפת ביהמ"ש קמא, רישום רטרואקטיבי של הילדים כיהודים מותנה בהכרה מהותית בגיורן הלא-אורתודוקסי של אימותיהם. ברם, הכרה כזו חותרת תחת ההבחנה הבסיסית בין מישורי הרישום והדין המהותי, ולכן יש לקבוע שפסק הדין ההצהרתי "מקים" את הזכות לשינוי פרטי המרשם, ושכוחו יפה רק ממועד נתינתו.

האמהות והילדים הגישו ערעור על החלטה זו ובית המשפט העליון קיבל את הערעורים מהטעמים הבאים:

בהתאם לחוק המרשם, לצורך רישום ראשון של פרט מסוים במרשם האוכלוסין, די, בדרך כלל, במסירת הודעה מטעם המבקש להירשם. לעומת זאת, שינוי הרישום הקיים במרשם האוכלוסין מותנה בהצגת מסמך או תעודה ציבורית המעידים על השינוי.

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

במשך השנים, בית המשפט העליון שב והבהיר כי למרשם האוכלוסין – ולמצער, לפרטי הלאום, הדת והמצב האישי בו – מעמד סטטיסטי-רישומי בלבד, שאינו מתיימר להכריע בשאלות משפטיות מורכבות וכי פקיד הרישום משמש אך ורק "כמאסף חומר סטטיסטי לצורך ניהול המרשם". משום כך, אין מקום לבחינה מהותית של בקשת הרישום, ועל הפקיד להסתפק בבחינת ההיבט העובדתי שלה. יהיה בידיו לדחות את ההודעה רק כאשר "ברור וגלוי לעין הוא" שישנו נתון עובדתי השולל את הרישום (למשל, זיוף המסמך שעליו נשענת ההודעה) – או שהדין שולל את תוקף האקט שמכוחו מתבקש הרישום.

כאשר ההבדל בין רישום ראשון לשינוי נוגע אך ורק "לצורות ההוכחה בפני פקיד הרישום ולדרכי הבדיקה", ואין לו משמעות מעבר לכך. בשני המקרים, הרישום מבוסס על הודעת המבקש והמסמכים הנלווים לה – והתניית השינוי בהצגת תעודה ציבורית מבטאת רק הגבהה של הרף הראייתי בו נדרש המבקש לעמוד. ומכאן שאין לייחס חשיבות רבה למועד האקראי בו ניתן.

תפקידו של פסק הדין ההצהרתי מתמצה, אפוא, באשרור העובדות. הוא אינו מכונן "זכות רישום" יש מאין, שכן זכות זו נעוצה בעובדות עצמן – ומתחייבת, כאמור, מאופיו הסטטיסטי של המרשם.

כפי שנפסק בהלכת נעמת, פסק דין המצהיר "כי הגיור נערך בקהילה יהודית", מהווה תעודה ציבורית אשר בהצטרפו להודעת המבקש יהיה בו כדי לחייב את פקיד הרישום לערוך את השינוי המבוקש בפרטי הלאום והדת במרשם האוכלוסין.

התוצאה הבלתי נמנעת היא כי מהרגע שעלה בידי המערערים לעמוד ברף הראייתי שהציב המחוקק, ולהציג תעודה ציבורית המעידה על הליכי הגיור של האמהות, על פקיד הרישום למלא את תפקידו כמאסף סטטיסטי ולרשום את האמהות כיהודיות מכוח ההליכים שעליהם מצהירים פסקי הדין. רישום זה מבוסס על הליך הגיור – כך שהוא אינו תלוי במועד האקראי שבו נאספו הראיות הדרושות, אלא בעיתוי השלמת ההליך עצמו. שעה שסעיף 3א לחוק המרשם מאמץ את הגדרת סעיף 3ב לחוק השבות, וקובע כי "מי שנולד לאם יהודיה" זכאי להירשם כ"יהודי", ההכרה באמהות כיהודיות ממועד גיורן משמעה כי הילדים נולדו "לאם יהודיה" (לצורכי מרשם בלבד, כמובן), כך שהם זכאים להירשם כיהודים ממועד לידתם.

בניגוד לטענת המדינה, רישום כזה לא יעמוד בסתירה לרישומן של האמהות – שהרי היא הנותנת: פסק הדין ההצהרתי לגבי הליך הגיור מחייב לרשום גם אותן כיהודיות על פי הודעתן, החל ממועד הגיור שקדם ללידה (הגם שאין לממד הזמן ביטוי מעשי במרשם, המעיד רק על מצבו הנוכחי של כל תושב).

לסיום הודגש כי ההליך דנן מתמקד במישור הרישום, ולא בקביעת מעמדם המהותי של הילדים. עסקינן בפעולת פקיד הרישום ולא בהכרעה שיפוטית. אף יש משקל לכך שמדובר בתיקון שנעדר, כשלעצמו, השלכות מעשיות.

שנית, נקבע לעיל כי לנוכח האופי הטכני-ראייתי של פסקי דין המצהירים על הליכי גיור, "המועד הקובע" הוא מועד הגיור ולא מועד מתן פסק הדין. לצד זאת, יש לזכור כי רצוי שמרשם האוכלוסין יהיה מעודכן ככל שניתן. דהיינו, גם אם יש מקום לגלות גמישות בדבר מועד הפנייה לבית המשפט בבקשה למתן פסק דין הצהרתי, פסק הדין נושא הערעור אינו בגדר צ'ק פתוח, המאפשר לאדם לפעול

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

בכל עת לעדכון רטרואקטיבי של המרשם בכגון דא, למשל, באיחור של שנים ארוכות. אף במקרה זה, יש לתת לסבירות לומר את דברה.

לאור כל האמור, נקבע כי יש לקבל את הערעורים ולקבוע כי כוחו של פסק דין המצהיר על הליך גיור – וממלא אחר דרישת התעודה הציבורית שבסעיף 19ג(א) לחוק המרשם – אינו מוגבל למועד נתינתו, וכי הוא מאפשר לשנות את פרטי הלאום והדת במרשם האוכלוסין ממועד השלמת הליך הגיור.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\220\077\z04&fileName=17077220.Z04&type=4>

52. בע"מ 7670/18 פלונת נ' פלונת

ערעור על החלטת בית משפט המחוזי לגבי תביעה להפחתת מזונות שהוסכמו במסגרת הסכם גירושין כולל. בבית משפט קמא נפסק כי מטעמים של שינוי נסיבות, לא תשמש הלכת 919/15 (אשר קבע כי בחישוב דמי מזונות יש להתחשב בהשתכרות של שני בני הזוג) כעילה יחידה לשינוי הנסיבות אלא אך ורק באם יוכח ראשית דבר, שינוי נסיבות עובדתי אשר בית המשפט יסבור כי יש בו להצדיק את שינוי שיעור המזונות הוא יוסיף ויבחן לצורך אומדנם גם השפעת הלכת 919/15 על שיעור המזונות. בחינת שינוי הנסיבות העובדתי תעשה, מחד, באופן קפדני פחות, ומאידך, תוך הקפדה על דרישת תום ליבו של המבקש". בהתייחס למקרה הקונקרטי, צוין כי זולת סוגיית השתכרות הצדדים ויכולתם הכלכלית, בית המשפט לענייני משפחה לא בחן כדבעי את יתר טענותיו של המשיב, באשר להפחתה הניכרת בצרכי הקטינים. לפיכך, החליט בית המשפט קמא כי יש להחזיר את התיק לבית המשפט לענייני משפחה, על מנת שיתייחס לכלל טענות המשיב באשר לשינוי הנסיבות, וככל שימצא בית המשפט כי מתקיים שינוי נסיבות עובדתי, יוסיף ויבחן את השלכת בע"מ 919/15 על שיעור המזונות.

בבית המשפט העליון נפסק כי לפני שניתן פסק הדין בבע"מ 919/15, הפעילו בתי המשפט במשורה את החרג המאפשר דיון מחודש בענייני מזונות, תוך איזון, בין עיקרון סופיות הדיון לעיקרון הצדק. דיון מחודש בענייני מזונות נעשה רק במקרים בהם הוכח שינוי נסיבות מהותי שיש בו כדי להפוך את אכיפתו של פסק הדין לבלתי צודקת. הנושאים המרכזיים בהם לרוב נבחן שינוי נסיבות הם: השתכרות ההורים ומצבם הכלכלי; מצבם הבריאותי והמשפחתי של ההורים; צרכי הקטינים; שינוי במשמורת או בהסדרי שהות; או נסיבות קשות וחריגות שנוצרו לאחר מתן פסק הדין, כגון סרבנות קשר של ילדים עם אביהם.

נפסק כי אין בהלכת בע"מ 919/15 כדי לשנות או להקל בדרישת השינוי המהותי בנסיבות הפרטניות, כפי שפורשה בפסיקה קודם שניתן פסק הדין בבע"מ 919/15. תוצאה אחרת תפגע יתר על המידה בעקרון סופיות הדיון, ותפתח פתח רחב מדי שאף יפגע ביציבות חיי בני המשפחה ועלול לפגוע בקטינים.

הודגש כי הדרישה בדבר שינוי הנסיבות המהותי בתביעות לשינוי גובה המזונות חלה הן כאשר החיוב נקבע בפסק דין שניתן לאחר הליך משפטי, הן כאשר מקור החיוב הינו בפסק דין שנתן תוקף להסכם גירושין כולל והן כאשר מדובר בפסק דין שאישר הסכם שעניינו מזונות בלבד. אין בבע"מ

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

919/15 כדי לשנות מהלכה זו ויש להידרש לתנאי בדבר שינוי מהותי בנסיבות בשלושת המקרים באופן דומה.

ככל שהתקיים שינוי נסיבות מהותי המצדיק את פתיחת תיק המזונות, על בתי המשפט לשקול בזהירות ובקפדנות את השפעת השינוי המהותי ביחס לסכום המזונות שנקבע בעבר.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\700\076\z08&fileName=18076700.Z08&type=4>

53. בע"מ 5544/18 היועץ המשפטי לממשלה נ' הדס איילון

בית המשפט פסק שצו הורות פסיקתי הינו צו מכונן (דעת רוב). באשר לתחולה הרטרואקטיבית במקרה של צו הורות פסיקתי הניתן לאחר תרומת זרע אנונימית, נקבע שכאשר צו ההורות הפסיקתי התבקש עד 9 חודשים מיום הלידה, הוא יכול לחול רטרואקטיבית מיום הלידה, וזאת מתוך איזון בין שיקולי טובת הילד במקרה הקונקרטי לבין הרצון לעודד הורים לבקש צווי הורות פסיקתיים סמוך ככל האפשר ללידה. כמו כן, ניתנת בפסק הדין הוראת מעבר לפיה במשך שנה מיום פסק הדין צווי הורות פסיקתיים שיבוקשו בנוגע לילדים שכבר באו לעולם טרם מועד פסק הדין יוכלו לחול באופן רטרואקטיבי.

בית המשפט העליון הוסיף וחילק את הבקשות למתן צו הורות פסיקתי לשלוש קבוצות. הקבוצה האחת – כוללת הורים שכבר הגישו בקשה למתן צו הורות פסיקתי, הקבוצה השניה – עניינה בהורים שילדיהם כבר באו לעולם, אך טרם ביקשו צו הורות פסיקתי ובקבוצה השלישית – נכללים הורים שילדיהם יבואו לעולם רק לאחר מתן פסק הדין.

באשר לקבוצה הראשונה – נפסק כי הערכאות הדיוניות יוכלו להעניק תוקף רטרואקטיבי להורות, גם אם הבקשה למתן הצו הוגשה זמן רב לאחר הלידה.

באשר לקבוצה השניה – נפסק כי מרוץ תשעת החודשים יחל ממועד מתן פסק הדין (14.2.2021), כך שהורים שיבקשו צו הורות במהלך תשעת החודשים הקרובים יוכלו לזכות בהכרה רטרואקטיבית, גם אם ילדם בא לעולם כבר לפני תקופה ארוכה.

באשר לקבוצה השלישית – נפסק, כי תחולה רטרואקטיבית תתאפשר רק כאשר הבקשה לצו הורות פסיקתי הוגשה בתוך תשעה חודשים ממועד הלידה.

ראו גם פסק דין נוסף שניתן בסוגיה זו : בע"מ 9182/18 פלונית נ' היועץ המשפטי לממשלה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\440\055\z25&fileName=18055440.Z25&type=4>

54. בע"מ 1813/18 פלוני נ' פלוני

מדובר בבת רשות במשק שנפטרה ללא שהותירה אחריה בן זוג. אולם זו הותירה אחריה צוואה ובן אחד. בצוואתה הורתה המנוחה כי זכויות השימוש במשק תימכרנה ותמורתן תחולק בהתאם למתווה שקבעה בצוואתה – לבנה היחיד שאינו בן ממשיך ולקרובי משפחה נוספים. לעומת זאת, בנה היחיד של המנוחה שלא היה שבע רצון מהצוואה סבר כי בהתאם להוראות הסכם המשבצת

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

ולהלכת שטיין (ע"א 566/89) (שלא אפשרה מכירת הזכויות) הוא שצריך להיות היורש הבלעדי של זכויות השימוש במשק. עמדת רשות מקרקעי ישראל (להלן: רמ"י) הייתה, בין היתר, כי יש לפרש את הסכם המשבצת בפרשנות תכליתית המאפשרת גם הוראה בצוואה על מכירת המשק כאשר היא מקיימת הן את עקרון השמירה על שלמות היחידה המשקית והן את רצון המת. יצוין כי עמדת רמ"י בעבר הייתה שונה ובהתבסס עליה ניתנה הלכת שטיין לפיה לבר הרשאות אין זכות להורות מה ייעשה במשק לאחר פטירתו אלא לכל היותר הוא יכול לצוות כי המשק יועבר בדרך מסירה לאדם ששמו ננקב (להבדיל ממכירה וחלוקת התמורה). זאת בהתאם לפרשנות לשונית דווקנית למילותיו של הסכם המשבצת.

בית המשפט העליון קיבל את עמדת רמ"י במלואה וקבע, בין היתר, כי לשון ההסכם, תכליתו ועקרונות נוספים מצדדים בפרשנות רמ"י היום לפיה יש למלא אחר צוואתה של המנוחה וליתן לתיבה "תימסרנה" שבהסכם המשבצת פרשנות של העברת הזכויות גם בדרך של מכירה. נקבע כי הוראת פסקה 19(ג)4) להסכם המשבצת איננה שוללת מבר הרשות לצוות בצוואתו את מסירת זכויות השימוש שלו במשק גם בדרך של מכירה וחלוקת התמורה בין מוטבי הצוואה (בכפוף למגבלות שבהסכם). מכאן שאין כל סתירה בין הוראות הסכם המשבצת לבין הוראות הצוואה בענייננו וממילא אין כל מניעה לקיום צוואתה של המנוחה. ביחס לשינוי עמדת רמ"י בחלוף הזמן נקבע כי "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" (בכך למעשה גם בוטלה הלכת שטיין, הגם שהדברים לא נאמרו מפורשות).

באופן רחב יותר, ביחס לשינוי העמדה הפרשנית וכהמשך לקביעות נוספות מהעת האחרונה בעניין המשקל שיש לתת לפרשנות שמציגה הרשות (ראו בעניין זה את בג"ץ 2875/18 ואת רע"א 9778/16), נקבע כאמור, כי מקום בו הרשות קובעת את המגבלות בהסכם, היא זו שרשאית להקל במגבלות אלה, הן בדרך של פרשנות מקלה להוראות ההסכם והן בדרך של תיקון ההסכם. משהבהירה הרשות את עמדתה הרי שלצד הנפגע, שאינו צד להסכם ואינו מחזיק בזכויות מכוחו, אין כל מעמד או עילה להתנגד לכך (סעיף 22 לפסק הדין).

כב' המשנה לנשיאה הוסיף וקבע כי התנהלות המערער הייתה חסרת תום לב בכך שביקש לרשום על שמו את הזכויות בנחלה הגם שידע שיש צוואה – התנהלות זו מכתיבה אף היא את שלילת זכותו לסעד המבוקש מכוח סעיף 39 לחוק החוזים.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\18\130\018\b04&fileName=18018130.B04&type=4>

ח. פסיכיאטרי:

55. רע"א 8020/21 פלוני נ' היועמ"ש ואח'

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי אשר דחה ערעור על החלטת וועדה פסיכיאטרית מחוזית, להורות על אשפוז הכפוי של המבקש, מן הטעם שישנה עילה לאשפוז כפוי לפי סעיף 9 לחוק הטיפול בחולי נפש, משהוכח שמטופל שרוי במצב פסיכוטי שכתוצאה ממנו הוא עלול לסכן את עצמו ואת זולתו.

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

בית המשפט העליון קבע כי חוות דעת מקצועית של פסיכיאטר מחוזי לפיה מטופל לוקה במצב פסיכוטי ("הפרעה פסיכוטית") וכתוצאה מכך כושר שיפוט או כושרו לביקורת המציאות פגום והוא עלול לסכן את עצמו ואת זולתו סיכון פיזי מיידי – עשויה להקים, במצבים המתאימים, עילה לאשפוז כפוי על-פי סעיף 9 לחוק טיפול בחולי נפש.

הטעמים המרכזיים לכך הם שניים: הגדרתו של המצב הפסיכוטי כהפרעה פסיכיאטרית בספרות הרפואית ואופיו של מוסד האשפוז הכפוי בהתחשב בתכליותיו של חוק טיפול בחולי נפש.

בית המשפט בחן את הוראות ספר DSM-5 ביחס להפרעות פסיכוטיות וציין מוכרות בו הפרעה פסיכוטית קצרה או חולפת, הפרעה שהיא תוצאה של שימוש בסמים או מצב רפואי אחר. הקריטריון האבחוני ב-DSM מציג מספר סימפטומים: דלוזיות, הלוצינציות, דיבור לא מאורגן, התנהגות לא מאורגנת או התנהגות קטטונית. בית המשפט העליון קבע כי אין זה הכרח כי מצב פסיכוטי יוביל תמיד לאבחנה של הפרעה פסיכיאטרית, וממילא, לעיתים די בהפרעה הפסיכוטית הקצרה או החולפת כדי להקים סכנה למטופל או לזולתו, המצריכה שימוש בכלי המיידים של הוראת אשפוז כפוי.

ככל שפסיכיאטר מחוזי מוצא כי מטופל עונה על הקריטריונים האמורים, דהיינו כי הוא לוקה בהפרעה פסיכוטית המתאפיינת באחד או יותר מהתסמינים שצוינו, יש בכך כדי להקים עילה למתן הוראת אשפוז כפוי, וזאת ככל שמתקיימות יתר הדרישות בסעיף – מסוכנות ופגיעה בכושר השיפוט ובבוחן המציאות.

ביחס למונח "מחלת נפש" בחוק, בית המשפט העליון קבע כי יש לצמצם את עמימות המונח, ולפרשו כך ש"מחלת נפש" הינה מחלה שמובילה לפגיעה ניכרת בכושר השיפוט או כושר ביקורת המציאות של המטופל. בכך, נדחתה טענת המבקש כי אין בהמצאות במצב פסיכוטי כדי להוות עילת אשפוז כפוי, ונקבע שפרשנות זו עלולה לסכל את תכלית והגיונו של מוסד האשפוז הכפוי אשר אינו מדגיש את ה"מחלה" אלא את קיומה של פגיעה בבוחן המציאות. כמו כן נקבע כי גם אם מצב פסיכוטי עשוי לחלוף לאחר פרק זמן קצר, הוא עדיין עלול להכות במלוא עוצמתו באופן שמצדיק אשפוז בכפייה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\21\200\080\ao&fileName=21080200.A08&type=4>

ט. סדר דין אזרחי:

56. רע"א 20-2459 האוניברסיטה העברית בירושלים נ' אירווינג ה. פיקארד

במסגרת ההליך בבית המשפט המחוזי קיבלו ארבעה נתבעים מכתב המודיע כי בדעת הנאמן להגיש נגדם תביעה בבית משפט בארה"ב. בתגובה, הגישו המבקשים כאן בקשה לבית המשפט המחוזי במסגרתה עתרו להוצאת צו חוסם כנגד הנאמן. בהחלטת בית המשפט המחוזי מיום 9.3.2020 נקבע כי דין הבקשה להידחות, בין היתר, בשל ההלכה כי ניתן למנוע את זכות הגישה לערכאות רק במקרים נדירים אשר המקרה שלפנינו אינו עומד בגדרם.

כמו כן, יישם בית המשפט המחוזי מבחן עזר בדמות "מבחן מירב הזיקות" על מנת להכריע בין השיקולים למתן צו (השלב הדיוני המתקדם של התביעה בישראל, הסתמכות הנתבעים על מצג הנאמן/התובע וכן טענת הנאמן העת הגשת התביעה בישראל לפיה בית המשפט בישראל הוא הפורום

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

המשפטי הנאות) לבין השיקולים לאי מתן הצו המבוקש (הסבר הנאמן למניעות שבדין עד לאחרונה להגשת התביעה בארה"ב – החלטת בית המשפט לערעורים בשנת 2019 אשר אפשרה את הגשת התביעה, זיקת התובע ועובדות המקרה לדין האמריקאי). על החלטה זו הוגשה בקשת הרשות לערער שבכותרת.

ביום 26.6.2020 ניתנה החלטת בית המשפט העליון אשר דחתה את הבקשה לרשות ערעור.

במסגרת ההחלטה נקבע כי ככלל אף כי לבית המשפט מסורה הסמכות להורות על צו חוסם, אך שימוש בסמכות זאת תיעשה רק במקרים נדירים שבנדירים וכי הדרך הנכונה היא לפנות לערכאה הזרה בבקשה לסילוק על הסף או בבקשה לעיכוב ההליך שם, חלף מניעת התביעה הזרה באמצעות צו חוסם אשר עוקף את הדין הזר ואת שיקול דעתה של הערכאה הזרה (פסקה 16 להחלטה).

בית המשפט העליון קבע כי לנוכח העובדה שרק לאחרונה (2019) התאפשר לנאמן לתבוע בארה"ב בשל פסיקת בית המשפט הפדרלי לערעורים אשר הפך פסיקה מוקדמת של בית המשפט לפשיטות רגל אשר אסר על תביעת נעברים משניים זרים, וכן זכות הגישה לערכאות של הנאמן בהיותו אזרח אמריקאי והפסיקה לפיה אין בעצם ניהול מקביל בערכאה זרה כדי לקבוע כי מדובר בהליך שמוגש מתוך קנטרנות או מכוונה רעה, הרי שלא מדובר במקרה בו הוכחה קנטרנות או כוונה רעה ולפיכך אין צורך בשימוש במבחן שהוצע על-ידי בית המשפט המחוזי (מבחן מירב הזיקות) כדי לקבוע כי אין מקום להורות על קבלת הבקשה למתן צו חוסם.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\590\024r03&fileName=20024590.R03&type=4>

57. רע"א 6161/20 אילה פלסט בע"מ נ' פוטקס תבניות בע"מ

הוגשה תביעה בגין הפרת מדגמים שנרשמו בפנקס המדגמים לפני כניסת חוק העיצובים, תשע"ז-2017, לתוקף. בתביעה עתרה המשיבה למתן צו מניעה קבוע לשם הבטחת זכויותיה במדגמים ומניעת המשך הפרתן; למתן חשבונות ולפסיקת פיצויים בסך של 500,000 ₪. משום שהתביעה בענייני קניין רוחני נסב דיון אודות הסמכות העניינית לדון בתביעה ונשאל האם יש להחיל את הלכת גבריאלי כך שסמכות הדיון בתובענה נתונה לבימ"ש השלום, או שמא הסמכות נתונה לבימ"ש המחוזי נוכח סעיף 151(1) לפקודת המדגמים, כפי שקבע בימ"ש קמא.

בית המשפט ציון, שלהלכת גבריאלי, אשר עסקה בהבהרת כללי הסמכות הכלליים הקבועים בחוק בתי המשפט, אין כל רלוונטיות במקרה זה. בנוסף, ועל מנת לחסוך התדיינויות מיותרות בעתיד, הובהר כי אותו ניתוח יפה גם למקרים נוספים בהם קיימות בתחום דיני הקניין הרוחני הוראות חוק מיוחדות המתייחסות לנושא סמכות השיפוט העניינית.

בית המשפט הדגיש, כי את הלכת גבריאלי לא ניתן להפעיל באופן רחב וגורף על כלל התביעות בענייני קניין רוחני, אלא יש להבחין בין שני מצבים:

א) כאשר קיימת בחקיקה הוראה ספציפית לעניין סמכות עניינית ייחודית יש להעדיפה על פני מבחן הסעד וממילא לא תהיה תחולה להלכת גבריאלי.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

ב) כאשר מוגשת תביעה בענייני קניין רוחני שלא חלה לגביה הוראה לעניין סמכות עניינית ייחודית של בית משפט מסוים, יש לבחון את הסמכות העניינית בהתאם למבחן הסעד והפרשנות שניתנה לו בהלכת גבריאלי.

בית המשפט קבע שתביעות בגין הפרת עיצוב יידונו במקרה הרגיל בבית משפט השלום. עוד קבע בית המשפט, כי אם תובע מבקש להגיש תביעה הן בגין הפרת מדגם והן בגין הפרת עיצוב הוא אינו נדרש לפצל את תביעתו אלא יוכל להגישו במאוחד לבית המשפט המחוזי מכוח הוראת סעיף 40(4) לחוק בתי המשפט.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\610\061y06&fileName=20061610.Y06&type=4>

58. רע"א 1675/21 פלונית נ' מדינת ישראל

בית המשפט דן בבקשה של נפגעות עבירה לעיין בתיק בית המשפט לאחר שהנאשם זוכה בהליך הפלילי מהעבירות שיוחסו לו. המבקשת ביקשה לעיין בתיק לצורך שקילת הגשת תביעה אזרחית. בית המשפט המחוזי דחה את הבקשה בנימוק שלאור העובדה שהנאשם זוכה בדין "נקודת האיזון השתנתה", והעברת מסמכים נוספים מעבר להכרעת הדין "יש בה לפגוע בנאשם".

בית המשפט העליון הבחין בין בקשה לעיין בתיק בית המשפט ובקשה לעיין בתיק החקירה.

אשר לבקשת העיון בתיק החקירה, עמד בית המשפט על כך שזהו "עניין המסור לשיקול הדעת של רשויות האכיפה והתביעה, המשטרה והפרקליטות. כן צוין כי נפגע עבירה יכול לבקש לעיין בחומר חקירה "מכוח זכות העיון הפרטית במשפט המנהלי, או בהתאם להנחיית פרקליט המדינה 14.8". במידה שנפגע עבירה מעוניין להשיג על החלטה הקשורה לבקשתו לעיין בתיק חקירה – הוא רשאי לעתור לבג"ץ. במקרה דנן, המבקשת כרכה את בקשתה לעיין בחומר החקירה עם הבקשה לעיין בתיק בית המשפט, ולפיכך קבע כי "איננו מצויים אפוא במסגרת המתאימה לדון בטענותיה במישור זה ופתוחה לפנייה הדרך לנקוט בהליכים מתאימים".

אשר לבקשת העיון בתיק בית המשפט, ציין בית המשפט שהכלל הוא שיש לבחון כל בקשה לגופה, אף אם התיק התנהל בדלתיים סגורות.

בית המשפט ציין כי "שאלת היחס שבין זיכוי נאשם, לבית זכות העיון בתיק בית המשפט של נפגעת העבירה, לצד היותה ענין תלוי נסיבות – נושאת עמה גם מורכבות עיונית במישור המשפטי, המעוררת שיקולים לכאן ולכאן. בית המשפט קבע כי בנקודת הזמן הנוכחית לא שוכנע כי נדרש עיון בתיק בית המשפט במלואו.

יחד עם זאת, קבע בית המשפט כי לא ניתן להתעלם מזכותה של המבקשת כנפגעת העבירה להיות נוכחת בדיונים באולם בית המשפט, אף בהינתן שהתקיימו בדלתיים סגורות. לפיכך, קיבל בית המשפט את בקשת רשות הערעור וקיבל את הערעור בחלקו והורה לאפשר למבקשת לעיין גם בפרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו לפני בית המשפט המחוזי, זאת בכפוף להתחייבות המבקשת לעשות שימוש בחומרים אך ורק לצורך בחינת הגשת תביעה אזרחית.

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\21\750\016\007&fileName=21016750.O07&type=4>

59. רע"א 7200/20 יואר אלזו השקעות בע"מ נ' אאורה ישראל יזמות והשקעות בע"מ

ההליך עסק בסיווג תביעה כתביעה לסעד כספי, בנוגע לסכסוך בעניין אכיפת הסכם של פרויקט בנייה גדול עם שני שלבים.

התובעת הגישה תביעה לבית המשפט המחוזי בתל אביב נגד "אאורה ישראל". התביעה סווגה כתביעה למתן סעד הצהרתי, לכן, בהתאם לסעיף 13(1) לתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007, יש לשלם בגינה אגרה על הליך ששוויו אינו ניתן לביטוי בכסף. בתביעה התבקשו הסעדים הבאים: הצהרה על תוקפו של ההסכם; צו לאכיפת ההסכם וצו למתן חשבונות. כלומר, התובעת ביקשה להצהיר כי ההסכם שנחתם תקף, שהינו בר אכיפה ושיינתן סעד למתן חשבונות, במסגרתו הנתבעת תגלה כמה דירות מכרה ומה שווי התקבולים.

בית משפט קמא הורה על השלמת הפקדת אגרה כתנאי לאי מחיקת התביעה. בין נימוקיו, נקבע כי אין מדובר בתביעה לסעד הצהרתי. משמעות אכיפת ההסכם הינה חיוב כספי מובהק, ועל כן איננה הצהרתית גרידא. נפסק כי לא מדובר בתביעה למתן חשבונות אלא תביעה כספית. יחד עם זאת, קבע בית משפט קמא כי אין מקום להורות על מחיקת התביעה, אלא להורות לתובעת לתקן את התביעה.

בית המשפט העליון, מפי כב' השופט גרוסקופף, קבע כי לגבי שלב א' – הוכח כי מדובר בתביעה לסעד כספי, ולכן האגרה בגינה צריכה להיות משולמת לפי תקנה 6 לתקנות האגרות. שלב זה נוגע למכירות שבעיקרן כבר יצאו אל הפועל ולכספים להם זכאית המבקשת לאלתר. לפיכך, מדובר בדרישה לאכיפת חיוב כספי מכוח הסכם. ככל שהתביעה ביחס לשלב א' תתקבל, על המבקשת להעריך את שווי הסעד של אכיפת החיוב הכספי.

בנוסף, לא מדובר בתביעה למתן חשבונות שיש לראותה כסעד ששוויו אינו ניתן לביטוי בכסף. התביעה היא לתשלום שכר בגין שירותים שסיפקה למשיבה 1 בקשר לפרויקט ולא בתביעה של זכאי מכוח חובות אמון כלפי חב בחובות אמון המצדיקה צו למתן חשבונות.

לגבי שלב ב' של הפרויקט – טרם התגבשה עילת התביעה בהתאם להסכם בין הצדדים שכן הפרויקט מצוי בראשיתו. לכן, לא ניתן לדרוש סעד אכיפה, אלא סעד הצהרתי בלבד. ממילא לא ניתן לדרוש תשלום אגרה לפי תקנה 6 לתקנות האגרות ביחס לחלק זה של התביעה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\000\072\y03&fileName=20072000.Y03&type=4>

60. רע"א 3683/20 מודיעין אזרחי בע"מ נ' פלוני

פסק הדין עסק בסיווג הליך ערעורי ויריבות בין נתבעים בנזיקין. מדובר בבקשת רשות ערעור שהוגשה על החלטת בית המשפט המחוזי בשאלת החבות בתביעת נזיקין, במסגרתה נתבעו מספר רב של נתבעים בגין רצח שביצע מאבטח. בין היתר נתבעו המעוול עצמו, המבקשת – חברת שמירה שהעסיקה אותו בעת ביצוע העוולה – והמשרד לבטחון פנים, כאחראי על רישוי כלי יריה. המבקשת

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

ביקשה לתקן כתב הגנתה על דרך של משלוח הודעת צד ג' נגד המשטרה, תוך העלאת טענות השונות מן הטענות שהועלו נגד המשרד לבטחון פנים. הצדדים הגיעו להסכמה דיונית לפיה יראו בטענות המבקשת נגד המשטרה חלק מיריעת המחלוקת ללא צורך בהגשת כתבי טענות נוספים. בהחלטה בשאלת החבות נקבע כי המבקשת ואחרים נושאים באחריות ביחד ולחוד והמדינה הופטרה מאחריות, הן כמשרד לבטחון פנים (נתבעת ישירה) והן כמשטרה (צד ג'). התובעים לא הגישו ערעור על ההחלטה, הפוטרת את המדינה מאחריות. המבקשת הגישה בקשת רשות ערעור על ההחלטה בטענות שונות, ובין היתר העלתה טענות נגד הפטרת המדינה מאחריות. השופטת וילנר ביקשה את עמדת המדינה בשאלה, האם קיימת למבקשת זכות להשיג על קביעת בית המשפט המחוזי בנוגע לחבות המדינה, ואם כן, באיזה אופן - בזכות או ברשות.

בהחלטה דנן קיבלה כב' השופטת וילנר את עמדת המדינה בשתי השאלות וקבעה כלהלן:

החלטת בית המשפט המחוזי היא פסק דין חלקי המסיים את ההליך המשפטי במישור היחסים שבין התובעים לבין המדינה הנתבעת, ועומדת לתובעים זכות לערער עליו.

דחייתה של תביעה נגד נתבע אחד אינה מקימה זכות לנתבע אחר להשיג על הדחייה. ס' 84 לפקודת הנזיקין, הקובע את הזכות לשיפוי וחלוקת אחריות בין מעוולים, חל ביחס לשיעור אחריותם של נתבעים שונים אשר נקבע שהם חייבים באחריות עקב האירוע, אך אינו חל כלפי נתבע אשר לגביו נקבע שהוא אינו חייב באחריות עקב האירוע. בענייננו, לא קיימת יריבות ישירה בין המבקשת לבין המדינה בכובעה כנתבעת (המשרד לבטחון פנים), ולכן דחייתה של התביעה נגד המדינה אינה מקימה למבקשת מעמד להשיג על קביעות בית המשפט בעניין זה.

בכל הנוגע לטענות המבקשת נגד המשטרה, הרי מאחר שהוסכם לראות בטענות אלה כהודעת צד ג', קמה יריבות בין המבקשת לבין המדינה. משטענות אלה נדחו לגופן, ההחלטה בעניין זה מהווה פסק דין חלקי שדרך ההשגה עליו היא באמצעות הגשת ערעור בזכות.

נוכח כל אמור, נמחקה בקשת רשות הערעור בחלקה הנוגע לחבות המדינה והמשטרה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\830\036\r05&fileName=20036830.R05&type=4>

61. ע"א 4891/20 West Face Capital inc corporation נ' עו"ד חיות גרינברג, מנהלת מיוחדת

בפסק הדין שניתן על ידי כב' השופט עמית (בהסכמת כב' השופטים מינץ וגרוסקופף) נקבע שאין "מניעה עקרונית כי בית המשפט של חדלות פירעון, שמכיר מלפני ולפנים את התיק ואת הנפשות הפועלות, הוא שידון בבקשה לעזרה משפטית שמופנית כלפי חברה חדלת פירעון שבטיפולו". קביעה זו היא בהמשך לפסיקת בימ"ש קמא ועמדת המדינה לפיה סעיף 9(א) לחוק העזרה המשפטית אינו מאיין את 'כוחו' של בית משפט של פירוק לברר גם מחלוקות עם צדדים שלישיים חיצוניים להליך (קביעה זו ניתנה, כלשון השופט עמית, "מבלי לטעת מסמרות", שכן טענת המערערים לעניין זה נדחתה מטעם אחר).

כמו כן, ולעניין חובת הסודיות של הכונס הרשמי (סעיף 18ג' לפקודת פשיטת רגל), נקבע כי בניגוד לעמדת המערערים, החובה חלה על כלל מסמכי ונכסי החברה שבפירוק ונתפסו ע"י המפרק, ולא רק

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

על אלה שהגיעו לכונס בעקבות חקירות, בדיקות ודרישות שערך – "המשיבה, בתוקף תפקידה, אמורה לשמור ולהגן עליהם (על מחשבי החברה שבפירוק שנתפסו על ידה) מפני עיניים זרות." עם זאת, נקבע כי הסעיף אינו מונע העברת המידע האמור על פי צו שיפוטי".

בבחינת עיקרו של דבר נקבע כי "הצו שניתן הוא צו גורף ביותר, שאין לו שיעור לא למעלה ולא למטה ולא לצדדים, בבחינת מסע דיג במימי החברה ולא במימי התביעה. לא נתבקשו מסמכים ספציפיים ואף לא סוגי מסמכים. המערערת אפילו לא חצתה את התנאי המקדמי של רלוונטיות, תנאי שבלעדיו לא יינתן צו לגילוי ועיון במסמכים. אף לא הוצגה שמץ של ראיה לכאורית שעשויה לקשור בין המידע שבמחשבי החברה בפירוק לבין בעלי הדין בהליכים בקנדה. הצו שביצעו התבקש דומה לצו "אנטון פילר", שמא אף מרחיק לכת יותר, באשר אפילו מילות חיפוש מוסכמות לא נקבעו בצו" (סעיף 32).

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download:path=HebrewVerdicts\20\910\048\06&fileName=20048910.E06&type=4>

62. ע"א 1062/20 מדינת ישראל נ' אברהם סימון

בית המשפט העליון קיבל את בקשת המדינה והוציא צו חוסם נגד בני הזוג סימון, תובעים סדרתיים טורדניים המציפים את בתי המשפט בתביעות סרק תוך שימוש לרעה בהליכי משפט.

בפסק דין עקרוני קבע בית המשפט העליון, כי יאסר על בני הזוג להגיש תביעות או הליכים משפטיים בכל ערכאה משפטית בבקשה לבטל החלטות חלטות או להגיש תביעות או לנקוט בהליכים משפטיים בגין הליכים משפטיים תלויים ועומדים או כאלה שהסתיימו. נקבע כי הצו לא יחול על שימוש בזכות ערעור המעוגנת בדין ותחולתו החל מיום מתן פסק הדין ועד ליום 1.1.2027.

פסק הדין קבע, כי הגם שללא הסמכה מפורשת בחוק, לא ניתן להוציא צו חוסם השולל לחלוטין מאדם את האפשרות להישמע, בין שלל הכלים השיפוטיים העומדים לרשות בית המשפט נתונה לו גם הסמכות ליתן צווים חוסמים, מסוגים שונים, בהתאם לנסיבות העניין. בין היתר, מוסמך בית המשפט להוציא צו מניעה אישי נגד מתדיין טרדן, האוסר עליו לפתוח הליכים נוספים בערכאות בישראל וכן הסמכות להורות כי לא יתקבלו לרישום בקשותיו של מתדיין טרדן בתיקי בית משפט שהטיפול בהם הסתיים.

בית המשפט הדגיש, כי על הפגיעה בזכות הגישה לערכאות להיעשות במשורה, במקרים חריגים. כך, כשמדובר במחיקה על הסף של תביעה מחמת היותה טורדנית או קנטרנית, כשמדובר בחיוב בערובה בהגשת תביעה וכן בנוגע לחיוב בהוצאות לטובת אוצר המדינה. מתן צווים חוסמים הוא האמצעי החמור ביותר מבין האמצעים השיפוטיים הפוגעים בזכות הגישה לערכאות ולכן עצם ההחלטה ליתן צו חוסם דורשת משנה זהירות.

פסק הדין דן גם באופן הפעלת שיקול הדעת השיפוטי בבוא בית משפט לשקול אפשרות להוציא צו חוסם נגד מתדיין טורדני סדרתי:

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

א) בשלב ראשון – על בית המשפט להשתכנע כי לפניו מתדיין טרדן, הנוקט הליכים משפטיים באופן סדרתי, תוך שימוש לרעה בהליכי משפט. מדובר בשאלה עובדתית המשתנה ממקרה למקרה.

ב) בשלב השני – יש לבחון את מדתיות הפגיעה בזכות הגישה לערכאות כתוצאה מהצו החוסם המבוקש. כלומר: על הצו החוסם לצלוח את שלושת מבחני המידתיות: ראשית, צריך להתקיים קשר רציונלי בין תנאי הצו החוסם לבין התכלית של ריסון התנהגותו של המתדיין הסדרתי. שנית, הצו החוסם נדרש להיות האמצעי שמידת פגיעתו בזכות הגישה לערכאות היא הפחותה ביותר. שלישית, מידת התועלת שבצו החוסם צריכה להיות ביחס ראוי למידת הפגיעה בזכות הגישה לערכאות.

בית המשפט הדגיש בפסק הדין שעל הצו להיות מנוסח באופן ברור ולוודא כי הוא ניתן ליישום באופן פשוט על מנת שלא יהפוך למקור להתדיינויות משפטיות נוספות.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\620\010\048&fileName=20010620.O48&type=4>

י. פסיקה בעניין הרשות הפלשתינית:

63. ע"א 1604/19 מדינת ישראל נ' פלוני

עניינו של ההליך בתביעת נזיקין שהגישו נפגעי טרור נגד הרשות הפלשתינית והמחבלים שביצעו את הפיגוע בגין הנזקים שנגרמו להם. במסגרת ההליך פנו התובעים וביקשו מבית המשפט המחוזי להורות לשב"כ להגיש תעודת עובד ציבור, בשאלה האם המחבלים הנזכרים בכתב התביעה או בני משפחותיהם של המחבלים, קיבלו או מקבלים מענק או קצבה מהרשות הפלשתינית. השב"כ הודיע כי מדובר במידע חסוי ומסווג ולפיכך לא ניתן ליתן תעודת עובד ציבור בעניין.

בית המשפט המחוזי דחה את עמדת השב"כ והורה לו להגיש תעודת עובד ציבור לעניין השאלה המבוקשת. בית המשפט המחוזי קבע כי קיימת חובה חוקתית על המדינה לסייע לתובעים, זאת בהתבסס על חוק יסוד: הלאום, וכי לא מדובר במידע סודי. על כן הורה לשב"כ להגיש תעודת עובד ציבור אלא אם ימצא השב"כ לנכון להוציא תעודת חסיון. על החלטה זו הוגש הערעור.

כב' השופט עמית קבע כי לא ברור מדוע נדרש בית המשפט המחוזי להתבסס על חוק יסוד: הלאום, כאשר ניתן היה להגיע לתוצאה אליה הגיע גם ללא שימוש בחוקי יסוד, ובלשונו "מדוע להידרש לעקרונות כלליים ומופשטים ולהעיר מרבצם נפילי ארץ כמו זכויות חוקתיות כאשר כלים רגילים של משפט עומדים לרשותנו" (פסקה 4).

נקבע, כי מעשה של יום ביומו שהרשות נדרשת לספק מידע מסוים והיא עושה כן בדרך של תעודת עובד ציבור, אך האפשרות לבקש מצד שלישי מסמך שנמצא ברשותו כפופה כמובן לטענות חיסיון ואינטרסים מוגנים. העובדה שעל עובדי השירות חלה חובת סודיות אינה מקימה כשלעצמה מחסום מפני מסירת עדות או מסמכים, אולם לעיתים יש קשר בין חובת הסודיות לבין חיסיון, באותם מקרים שבהם מצאה הפסיקה לגזור חיסיון מחובת סודיות. נקבע כי סעיף 19 לחוק השב"כ קובע הוראת סודיות ולא הוראת חיסיון ושאלת גזירת החיסיון מהוראת הסודיות שבחוק השב"כ

מדינת ישראל משרד המשפטים פרקליטות המדינה המחלקה האזרחית

הושארה בצריך עיון. יחד עם זאת, בית המשפט קבע שהשב"כ רשאי היה לעורר טענת חיסיון מכח תקנות השב"כ, אף ללא צורך בהוצאת תעודת חיסיון, ובית המשפט יכול וצריך היה להידרש לטענת החיסיון.

בית המשפט ציין, כי בחן את המידע במעמד צד אחד ובדלתיים סגורות והשתכנע כי אין מקום לחייב את השב"כ להשיב האם המידע המבוקש נמצא ברשותו אם לאו.

כב' השופט גרוסקופף הסכים לתוצאה אליה הגיע כב' השופט עמית אך הדרך בה הגיע לאותה תוצאה היתה שונה. כב' השופט גרוסקופף קבע, כי סמכות בית המשפט לזמן עד לעדות היא סמכות שבשיקול דעת, אשר הפעלתה אינה מחייבת התייחסות רק לרלוונטיות של המידע בו מדובר להליך משפטי, אלא יכולה להביא בחשבון גם שיקולים נוספים. כן קבע כי מדובר באחד מאותם מקרים בהם היה על בית המשפט לקבוע כי במכלול הנסיבות המדובר בהזמנת עד שאין מקום להיענות לה וזאת ממספר טעמים מצטברים: ראשית, המדינה איננה צד לסכסוך ואינה מעורבת במישרין באירוע לגביו התבקשה התייחסותה; שנית, קיים עדיין ספק האם המדובר במידע הרלוונטי להליך המשפטי; שלישית, המדינה הבהירה כי ככל שתחויב למסור מידע היא תאלץ להוציא תעודת חיסיון ומהתרשמות בית המשפט יש הצדקה לעמדה זו; רביעית, באיזון שבין הנזק שיגרם למדינה לבין התועלת שתופק מזימון העדות השתכנע כי לא היה מקום להורות למדינה לגלות את המידע שברשותה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\040\016\14&fileName=19016040.E14&type=4>

64. רע"א 7281/19 הרשות הפלסטינית נ' אינס ניצה מנטיין

בית המשפט דחה את טענת המבקשת (הרש"פ) לפיה אין היא נדרשת לשלם פיצויים עונשיים שנפסקו לחובתה בפסק הדין ע"א 2144/13 עזבון מנטיין נ' הרשות הפלסטינית (נבו 6.12.2017), בגין העובדה שהמשיבה מקבלת פיצויים מכח חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, התש"ל – 1970. בית המשפט הסתמך על פסק הדין בעניין בן שלום, בו נקבע כי אין מניעה לגבות מהרש"פ פיצויים עונשיים בנוסף לתגמולים להם זכאים נפגעי הטרור לפי חוק התגמולים.

כן דחה בית המשפט העליון את טענת הרש"פ לפיה עומדת לה חסינות מפני הליכי אכיפה וגבייה בהוצאה לפועל בגין היותה ישות מדינתית, בהסתמך על תעודת שר חוץ שהוצאה בהליך דנן וקבע כי לרשות הפלסטינית אין מעמד של "מדינה". בית המשפט קבע כי בהתאם לסעיף 20 לחוק חסינות מדינות זרות, תעודת שר חוץ היא תנאי להכרה בישות מדינית, (שאינה מדינה לכל דבר ועניין) כ"מדינה" לשם תחולת חוק חסינות מדינות זרות. בעניינו הרש"פ לא פעלה להוצאת תעודת שר חוץ שתקבע כי מעמדה הוא כשל מדינה, ועל כן אין לראות בה כ"מדינה" החסינה מפני הליכים. נקבע, כי במסגרת התביעה שהתנהלה נגד הרש"פ התקבלה תעודת שר חוץ אשר שוללת את מעמדה של הרש"פ כמדינה וכי ניתן להניח כי תעודה זו יועדה אף להליכי אכיפתו של פסק הדין שניתן בתביעה.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\810\072\10&fileName=19072810.R08&type=4>

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

65. ע"א 71/18 הרשות הפלסטינית נ' יורשי המנוחה שרון בן שלום ז"ל

בתיק זה התייצב היועץ המשפטי לממשלה בשאלת היחס בין פיצויים עונשיים ובין תשלום מכוח חוק התגמולים. בית המשפט פתח בסקירה נורמטיבית באשר לפיצויים עונשיים, עמד על תכליתם של דיני הנזיקין הקלאסיים שעיקרם הוא "השבת המצב לקדמותו" וכן בסקירת תכליתם של פיצויים עונשיים שדומים במידת מה לתכליות דיני העונשין. בכל הנוגע להטלת פיצויים עונשיים במקרה שבנדון, קבע בית המשפט, כי צדק בית המשפט המחוזי בפסיקתו פיצויים עונשיים. נקבע, כי האפשרות העקרונית לחייב בפיצויים עונשיים את הרשות הפלסטינית בגין מעורבותה בפיגוע טרור, הוכרה על ידי בית המשפט העליון בעניין מנטיין. כן נקבע כי הפיגוע האכזרי דנן הוא מאותם מקרים חריגים ונדירים שיש מקום לפסוק בגינם פיצויים עונשיים.

בית המשפט עמד על תכלית תשלומי התגמולים וקבע כי אין חפיפה רעיונית או תכליתית בין הפיצויים העונשיים ובין התשלומים המוענקים מכוח חוקי התגמולים, וממילא אין הצדקה להחיל על פיצויים עונשיים את הוראות סעיפים 17(ב) לחוק נפגעי פעולות איבה ו-21(א) לחוק משפחות חיילים, המונעים את גבייתם במצטבר. נקבע, כי תכליות חוקי התגמולים הינן סוציאליות בעיקרן ונועדו לסיוע ולשיקום משפחות הנרצחים, ואילו הפיצויים העונשיים מיועדים להגשים מטרות עונשיות-ציבוריות כגון: גמול, הרתעה, הבעת מסר ערכי וכיוצא באלה. לפיכך נקבע כי ככל שתוכר זכאותם של התובעים או מי מהם לקבלת פיצויים עונשיים, הם יהיו זכאים לגבות פיצויים אלה בנוסף לקבלת תשלומים לפי חוקי התגמולים.

בית המשפט התייחס גם לסוגיית מעגל הזכאים לפיצויים עונשיים, וקבע כי אין מחלוקת בדבר זכאותם של ניזוקים ישירים לפיצויים עונשיים והשאלה היא לגבי פסיקת פיצויים עונשיים לנפגעים משניים. בסוגיה זו קבע בית המשפט כי יש לפצות את כל מי שהוכר כניזוק הזכאי לקבלת פיצויים נזיקיים – ובכללם גם ניזוק משני, העומד בכל תנאיה של הלכת אלסוחה.

בית המשפט קבע כי על אף שאחים לא הוזכרו בתנאי הראשון בהלכת אלסוחה כקרובי משפחה, יש להגדירם ככאלה, והם עשויים לזכות בפיצויים עונשיים אם יעמדו בכל התנאים האחרים.

ביישום למקרה דנן נקבע, כי הורי המנוחים ואחיהם עומדים בתנאי הראשון, ויהיו זכאים לפיצויים עונשיים בכפוף לעמידתם בתנאים הנוספים. הערעור על הקביעה שהורי המנוחים עומדים בתנאי השני והשלישי נדחה.

לאור קביעות אלה, הוחזר הדיון לבית המשפט המחוזי על מנת לאפשר להורים ולאחים להגיש חוות דעת רפואית שעל בסיסן ישוב בית המשפט המחוזי ויכריע אם יש להכיר בהם כניזוקים משניים.

בעניין שיעור הפיצויים העונשיים קבע בית המשפט, כי בהתאם לאמות המידה שנקבעו בפסיקה בכלל ובעניין מנטיין בפרט, יש להעמיד את סכום הפיצויים העונשיים על סך של 3 מיליון ₪ לכל אחד מעזבונות המנוחים (במקום 10 מיליון ₪ שקבע בית המשפט המחוזי). לבנות המנוחים, אשר נפצעו בפיגוע, ישולמו פיצויים עונשיים בסך של מיליון ש"ח לכל אחת (במקום 6 מיליון ש"ח שקבע בית המשפט המחוזי).

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\710\000r19&fileName=18000710.R19&type=4>

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

66. ע"א 5105/17 פלוני נ' הרשות הפלסטינית ו-19 פלוניס

תביעות כנגד הרשות הפלסטינית (הרש"פ) על ידי 60 תובעים בטענה כי נחטפו, נכלאו ועונו על ידי הרש"פ עקב חשד כי סייעו למדינת ישראל בסיכול פעולות טרור. בית המשפט המחוזי קיבל התביעות במסגרת הערעור הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בהתייחס לסוגיות הרוחביות של סמכות שיפוט וחסינות ריבון. בית המשפט העליון קבע כדלקמן:

לעניין סמכות השיפוט: נקבע כי ככלל, סמכות השיפוט נקנית בדרך של המצאה ומשבוצעה המצאה כדין לרש"פ, בית המשפט בישראל קנה סמכות לדון בתביעה.

לעניין הפורום הנאות: קבע בית המשפט העליון, כי הפורום הנאות הוא מדינת ישראל, וכי מקום שבו מדובר בתובעים שלטענתם נכלאו ועונו בשל שיתוף פעולה וסיוע לישראל הרי שהזיקה העניינית היא לישראל.

לעניין טענת הרש"פ לחסינות, אי שפיטות ו"מעשה מדינה": קבע בית המשפט כי "עמדתה של מדינת ישראל, כפי שהובעה על ידי היועץ המשפטי לממשלה, היא שהרש"פ אינה עונה על הקריטריונים המבססים קיומה של מדינה לפי המשפט הבין-לאומי. ההכרעה בשאלת חסינות הרש"פ נעשית בכל מקרה ומקרה בהתאם לעמדתה של ממשלת ישראל המובאת לפני בית המשפט באמצעות תעודות שר חוץ, ותעודה עדכנית הוגשה במצורף לעמדתו של היועץ המשפטי לממשלה" בית המשפט הפנה גם לפסק הדין בעניין מנצ'ין.

בית המשפט הוסיף וקבע כי "בהעדר צו לפי סעיף 20 לחוק חסינות מדינות זרות, התשס"ו-2008, רשאי בית המשפט לדון בתביעות נגד הרש"פ. למעלה מן הצורך נציין כי עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה ביחס למעמדה של הרשות הפלסטינית מבוססת על המשפט הבין-לאומי המינהגי שלפיו, על מנת שישות תהווה מדינה עליה לעמוד בארבעת התנאים המצטברים הבאים: אוכלוסייה קבועה, שטח מוגדר, ממשל אפקטיבי ויכולת לקיים יחסי חוץ עם מדינות אחרות (רובי סיבל ויעל רונן משפט בינלאומי 76-77 (מהדורה שלישית, 2016)). לרש"פ אין שליטה אפקטיבית בשטח, והשליטה על המרחב האווירי כמו גם האחריות הכוללת על הביטחון נותרו בידי מדינת ישראל. לכך יש להוסיף סמכויות נוספות שאינן נתונות בידי הרש"פ כמו תחום התקשורת והשימוש בספקטרום האלקטרומגנטי, היבטים מוניטריים הקשורים, בין היתר, לגביית מיסים, סמכות פרסונלית בלבד בשטח, ועוד. ובכלל, כפי שנראה להלן, על פי הסכמי הביניים, לרש"פ מוקנות הסמכויות שהועברו לה במפורש, כאשר הסמכות השירות נותרה בידי מדינת ישראל (וראו רות לפידות "לסוגיית הסמכויות השירות באוטונומיה" מחקרי משפט יד 383, 389-390 (התשנ"ח))" (פסקה 10 לפסק הדין).

לעניין סמכויות הרש"פ לעצור ולחקור מי שחשוד בשיתוף פעולה עם ישראל, נקבע כי בכל הנוגע לתובעים שהיו ישראלים בעת מעצרו או שנעצרו בשטח בריבונות ישראל (כמו מזרח ירושלים) או שנעצרו בשטח C, ברי כי אין לרש"פ סמכות כליאה ומעצר לגביהם (וראו הוראת סעיף 6(א) למנשר). לכן, הדיון התמקד באותם משיבים אשר בעת מעצרו וכליאתם היו תושבי הרש"פ בשטח A או B.

לעניין סמכויות הרש"פ נקבע כי "צווי המפקד הצבאי כריבון גוברים על החקיקה הירדנית ועל פי צווים אלה, ברי כי מדינת ישראל אינה בגדר אויב. נהפוך הוא, אויב הוא מי שמבצע עבירה המופנית

מדינת ישראל
משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
המחלקה האזרחית

כנגד מדינת ישראל, שמטרתה לפגוע בביטחון הציבור, בכוחות צה"ל או בסדר הציבורי בישראל או באזור. הכרה בכך ששיתוף פעולה עם המפקד הצבאי מאפשר לרש"פ לפעול בדרך של כליאה והעמדה לדין, משמעה כי הלכה למעשה אין למפקד הצבאי סמכות ביטחונית בשטח, וזאת בניגוד להסכמי הביניים. הטענה לפיה דין האזור מעניק לרש"פ סמכות לכלוא ולענות את המשיבים בשל שיתוף פעולה וסיוע ל"אויב הציוני", אינה מתיישבת עם תכליתם ולשונם של הסכמי הביניים, ולתכלית שעומדת בבסיסת התחייבותה של הרש"פ לעצור ולהעמיד לדין אנשים החשודים בביצוע מעשי אלימות וטרור (זינגר, בעמ' 626). (פסקה 14 לפסק הדין).

בית המשפט הוסיף וקבע כי: "רשאית הרש"פ להגן על ביטחונה-שלה ולפעול כנגד מרגלים וסייענים, כל עוד אין בכך כדי לפגוע באינטרסים הביטחוניים של המדינה, שהותירה כאמור את האחריות הביטחונית בידיה....אף ייתכן כי התוצאה תהא שונה בתקופות ובמצבים שבהם מתקיים שיתוף פעולה בטחוני הדוק בין הרש"פ לבין ישראל. המדובר בנושא רגיש, ומכאן החשיבות של קבלת עמדת המפקד הצבאי באזור ככל שדברים דומים יתרחשו גם בעתיד. לנוכח רגישות העניין, ומאחר שנטען על ידי הרש"פ כי הגיעו דברים כדי כך שכל מי שנעצר על ידי הרשות בחשד לשת"פ עם ישראל מגיש תביעה לאחר שחרורו, דומה כי לגבי כל תביעה, ראוי לקבל עמדת היועץ המשפטי לממשלה ועמדת המפקד הצבאי באזור, שהיא לכאורה העמדה המכרעת." (פסקה 17).

בהמשך דן בית המשפט בטענות הפרטניות העולות בערעורים ודחה את שלושת הערעורים בכפוף להבהרות וההערות שפורטו.

<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\050\051\051&fileName=17051050.E31&type=4>